

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de erroribus Pelagianorum, de gratia, de iustificatione & merito,
de virtutibus theologicis & quatuor cardinalibus, ac de ineffabili mysterio
incarnationis

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniae Agrippinae, 1671

Disp. I. De objecto fidei

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77177)

DISPUTATIO PRIMA

De objecto fidei.

Ad quaestionem 1. D. Thomæ.

Cum fides, sicut omnis alius habitus, a suo objecto specificetur, ut manifestam habeamus ejus naturam, quod sit ejus objectum, prius inquirendum est, & explicandum. Unde sit

ARTICVLVS I.

Quodnam sit objectum fidei?

§. I.

Premittuntur quæ apud omnes sunt certa.

Notandum primò, hoc nomen *fides* variè à sacris Scripturis usurpari. In primis enim fides in Scriptura & Patribus sumitur pro fidelitate, quæ est virtus voluntatis, præbens constantiam in servandis promissis & conventionibus; cui primò impositum fuisse nomen fidei, dictamque esse fidem, quia per eam fit quòd dicitur, docent S. Augustinus Epist. 19. cap. 2. in fine, & Isidorus in libro Ethymologiarum. Ita sumitur Isaia 11. cum de Messia venturo prænuntiatur: *Erit fides, cinctorum renem eius*; & ad Roman. 3. cum dicitur: *Nunquid incredulitas illorum, fidem Dei evacuabit?* Juxta hanc acceptionem Deuter. 32. Deus dicitur esse fidelis; & Matth. 25. & 1. ad Corinth. 4. vocatur fergus, & dispensator fidelis, ille qui satisfacit obligationi bene ministrandi & dispensandi. Secundò fides sumitur pro veracitate, ut Jeremia 7. *Periit fides, & ablata est de ore eorum*; & Apocal. 11. Christus appellatur *Testis fidelis*, id est verax. Tertiò pro fiducia, Jacob 1. *Postulet autem in fide, nihil bastans*. Et Matth. 8. *Qui dimidi estis modice fidei*; & Ubi sermo est de Apostolis naufragium timentibus: timor autem opponitur fiducia, ut docet S. Thomas in 3. dist. 26. quaest. 1. art. 3. ad 5. Quarto sumitur pro conscientia, seu judicio practico de agendis: ad Roman. 14. *quod non est ex fide, peccatum est*, id est, quod non est ex conscientia, seu judicio statuente licitum esse id quod agitur, peccatum est, ut ibidem interpretatur S. Thomas Quintò pro fidei objecto, & doctrina: Apocal. 2. *Non negasti fidem meam*: Actor 6. *Multa turba obediens fidei*, id est doctrina per Apostolos annuntiata. Et in Symbolo Athanasij, præcipuis Trinitatis & Incarnationis veritatibus explicatis, subditur: *Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit*. Denique fides sumitur pro habitu, vel actu supernaturali intellectus: quo veritatibus à Deo revelatis, propter ipsius revelationem & auctoritatem, certò quidem, sed in evidenter assentimur: & hæc dicitur fides Theologica, quam Apostolus ad Hebræos 1. sic describit: *Est autem fides sperandarum substantiarum rerum, Græcè ὁρά-*

σεις, id est basis & fundamentum spei (ided enim speramus bona supernaturalia, quia per fidem certò tenemus illa nobis esse à Deo promissa) *argumentum non apparentium*, vel ut in Græco est, *ἔλεγχος ὁ ἀβλεπομένων*, id est convictio, & certissima persuasio earum rerum quæ non videntur, neque clarè apparent, creduntur tamen, quia à Deo revelatae sunt. Quibus verbis credendo, & obscuritas fidei designantur: certitudo quidem voce *ἔλεγχος* id est convictio; obscuritas verò per id quod additur *ἀβλεπομένων*, id est non visorum, seu non apparentium. De hac ergo fide Theologica in præsentī disputamus, & quodnam sit ejus objectum inquiremus. Pro cujus resolutione.

Secundò notandum est, seu ex disputatione proœciali ad totam Theologiam recolendum, objectum alicujus habitus vel potentie dividi in objectum materiale, & in objectum formale: objectum materiale comprehendit illud omne quod per talem habitum vel potentiam attingitur: objectum verò formale est id quod per se & ratione sui attingitur à potentia, vel habitu; dividiturque in objectum formale quod, & objectum formale quo: primum est ratio illa quæ per se & ratione sui attingitur à potentia vel habitu, & cætera ratione illius attinguntur: secundum verò est ratio illa sub qua potentia vel habitus attingit objectum, seu id quo mediante ad illud terminatur: v.g. in potentia visiva objectum formale quod, est color, quia illa per se, & ratione sui ab oculo percipitur: objectum formale quo, vel sub quo, est lux, quia mediante luce visus percipit colores; objectum verò materiale est omne corpus coloratum, quia omne corpus quod est affectum colore, à visu percipi potest.

Notandum tertio, in Deo triplicem posse distinguī veritatem, primam in essendo, secundam in cognoscendo, tertiam in dicendo. Veritas in essendo, est ipsa transcendentalis veritas, quæ est passio cujuscumque entis, & invenitur in Deo, ratione cujus dicitur verus Deus, id est habens veram Deitatem, per quam à falsis diis distinguitur. Veritas in cognoscendo est ipsa veritatis cognitio, & in Deo est summa & infinita ejus sapientia, ratione cuius omnia cognoscit ut sunt in se, & in nullius rei cognitione falli potest. Veritas in dicendo est propensio seu inclinatio ad dicendum verum: & hæc in nobis est virtus moralis, residens in voluntate; & in Deo est summa illius inclinatio & propensio ad dicendum verum, ratione cujus neminem fallere potest, sicut ratione suæ infinitæ sapientie, à nemine potest falli. His præmissis, & relictis variis Authorum sententiis, quia ita confusè loquuntur, ut difficile sit conjicere quid velint: ut D. Thomæ, & Discipulorum ejus doctrina explicetur, sit

§. II.

Resolvitur difficultas proposita.

Deo primò, obiectum formale quod fidei esse Deum, sub ratione primæ veritatis in essendo, subindeque sub ratione Deitatis.

Prima pars probatur primò ex D. Thoma hic art. 1. dicente, Deum se habere ad fidem, sicut sanitas se habet ad medicinam: Sed sanitas est obiectum formale quod medicinæ: Ergo Deus est obiectum formale quod fidei.

Probatur secundo ratione fundamentali, quam ibidem insinuat S. doctor: Illud dicitur obiectum formale quod alicujus potentia, vel habitus, quod per se primò attingitur, & in ordine ad quod cetera respiciuntur; ut patet in exemplo adducto, nam quia medicina per se primò sanitatem respicit, & nihil considerat nisi in ordine ad illam, sanitas est obiectum formale quod medicinæ: Sed fides per se primo Deum respicit, & omnia quæ attingit considerat in ordine ad Deum, ut docet D. Thomas hic art. 1. ad 1. his

verbis: *Ea quæ pertinent ad humanitatem Christi, & ad sacramenta Ecclesie, vel ad quasque creaturas, cadunt sub fide inquantum per hæc ordinemur ad Deum. . . . Et similiter dicendum est ad secundum de omnibus illis quæ in sacra Scriptura traduntur.* Et 1. p. quæst. 1. art. 7. Omnia (inquit) pertractantur in sacra doctrina, sub ratione Dei, vel quia sunt ipse Deus, vel quia habent ordinem ad Deum. Nec obstat quod ibi loquatur de obiecto Theologiæ: quia, ut idem S. doctor subjungit: Idem est subiectum principiorum & totius scientiæ: fides autem est habitus primorum principiorum respectu Theologiæ, ut docet ibidem art. 2. dicēs: *Sicut musica credit principia tradita sibi ab Aristoteli, ita doctrina sacra credit principia revelata sibi à Deo.*

Confirmatur ex Apostolo ad Ephes. 1. & ad Coloss. 2. ubi aperte docet totam summam fidei nostræ, ac nominatim ipsum Incarnationis mysterium, ad Dei agnitionem referri: quod etiam eleganter declarat Augustinus lib. 11. de civitate Dei cap. 1. pulchra oratione assumans ipsum etiam Christum hominem esse viam, quæ fides pervenit ad Dei cognitionem. *Vt mens in fide (inquit) fidens ambularet ad veritatem, ipsa veritas Deus, Dei filius, homine assumpto, non Deo consumpto, eandem constituit ac fundavit fidem, ut ad Deum iter esset homini, per hominem Deum. Hic est enim mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Christus per id quod est mediator, est homo, & via perveniendi ad Deum: quia si inter cum qui tendit, & illud quo tendit, via media est, spes est perveniendi; si autem desit, aut ignoretur quæ eundum sit, quid prodest nisse quo eundum sit? Sola est autem adversus omnes errores via munificissima, ut idem ipse sit Deus & homo. Quo itur, Deus: quæ itur, homo.*

Confirmatur ampliùs: cum Deus ut Deus, inter omnia quæ fides credit, si quid præstantissimum, & per alia omnia quæ creduntur, magis ac magis nobis innotescat, dubitari non potest, quin ex natura ipsa fidei, omnia alia quæ creduntur eo spectent, ut magis ac magis Deus à nobis per fidem cognoscatur: siquidem fides in hujus vite caligine, instar lucernæ nobis est, ad cognoscendum Deum, donec dies beatitudinis elu-

Tom. IV.

A teletur, & Lucifer oriatur in cordibus nostris, ut ait S. Petrus Epist. 2. cap. 1. Est igitur Deus obiectum formale quod nostræ fidei.

Probatur tertio: Omnis virtus Theologica habet pro obiecto quod ipsum Deum; religio enim non est virtus Theologica, quia licet respiciat Deum, non tamen ut obiectum quod, sed solum ut obiectum cui cultum exhibet: prophetia etiam, licet habeat Deum pro obiecto cui (nam Deo revelanti assentitur) quia tamen non habet Deum pro obiecto quod, sed rem temporalem, non est virtus Theologica, ut docet S. Thomas in 3. dist. 23. quæst. 2. art. 3. quæst. iunc. 1. ad 4. Sed fides est virtus Theologica, ut omnes concedunt: Ergo respicit Deum ut obiectum formale quod.

Id confirmant Valentia, Sylvius, & alij ex Scriptura, appellante fidem Theologicam, *Fidem Dei*: Marci 11. *Habete fidem Dei.* Sed hæc probatio non urget: nam ibi potius per fidem Dei, phrasi Hebraicâ, significatur fides magna & heroicâ, ad quam Christus, apostolos ibi hortabatur: simili modo quo montes altissimi & cedri procerissimæ, vocantur in Scriptura *montes Dei, & cedri Dei.* Eodemque sensu intelligendum putò illud de Christo dictum, Luca 6. *Erat pernoctans in oratione Dei,* id est in oratione lugis & valde ferventi: utuntur enim Hebræi frequenter hac loquendi formulâ, ad exprimendum gradum superlativum, quo carent: & Evangelistæ, quamvis aliâ lingua scripserint, excepto Matthæo, habent interdum Hebraismos, ut observant ejus linguæ periti.

Secunda pars conclusionis, quæ asserit Deum, sub ratione primæ veritatis in essendo, esse obiectum formale quod fidei, colligitur etiam ex D. Thoma hic art. 1. in argumento *sed contra*, ubi ex S. Dionysio cap. 7. de divin. nomin. ait: *Fides est circa simplicem, & semper existentem veritatem:* Sed id circa quod fides est, ejus est obiectum quod; & veritas simplex & semper existens, est prima veritas in essendo: Ergo Deus, sub ratione primæ veritatis in essendo, est obiectum formale quod fidei.

D Ratio etiam suffragatur: Nam Deus sub diversa ratione est obiectum quod fidei & charitatis: Sed hæc non est alia quàm ratio primæ veritatis in essendo; quæ diversa est à ratione summæ bonitatis sub qua est obiectum charitatis: Ergo &c.

Confirmatur: Fides est virtus existens in intellectu: Ergo cum obiectum intellectus sit verum, fides suum obiectum, nempe Deum, sub ratione primæ veritatis in essendo respicit.

Confirmatur ampliùs: Deus secundum rationem Deitatis (subindeque secundum rationem primæ veritatis in essendo, quæ, restatim dicemus, est ipsa Deitas cum aliqua habitudine ad intellectum) est obiectum formale quod beatitudinis, ac visionis Dei: Ergo & fidei. Consequentia patet: Tum quia fidei succedit visio: Tum etiam quia fides est impressio seu participatio scientiæ divinæ, subindeque idem habent obiectum formale quod variata tantum ratione clari & obscuri.

Ex his probata manet tertia pars: Veritas enim in essendo non addit aliquam perfectionem supra Deitatem, sed ipsammet Deitatem alio modo significat, nempe cum quadam habitudine ad intellectum, sicut verum in creatis non addit aliquid supra ens, sed ipsam rationem entis, ut

Cc iij dicat

licit habitudinem ad intellectum, exprimit: Ergo sicut objectum intellectus, tamen si verum esse asseratur, dicitur etiam esse ens, ita & objectum formale quod fidei, licet asseratur esse Deum ut verum, seu sub ratione primæ veritatis in essendo, tamen dici potest esse Deum ut Deum, seu sub ratione deitatis. Unde ait Cajetanus hic art. 1. §. ad evidentiam, non sunt diversa, deum esse objectum fidei sub ratione deitatis, aut primæ veritatis.

13. Dico secundò: Objectum formale sub quo fidei est veritas prima in dicendo, non præcisè sumpta, sed ut connotans primam veritatem in cognoscendo, seu summam & infinitam dei sapientiam, ratione cuius in seipso falli nequit.

Prima pars est d. Thomæ hic art. 1. in corp. ubi ait fidem non assentiri alicui, nisi ut revelatur à deo. Et quæst. 14. de verit. art. 8. ad 16. asserit *testimonium veritatis primæ se habere in fide, ut principium in scientiis demonstrativis*: principia verò in scientiis cum sint veluti lux, quæ illuminantur & manifestantur conclusiones, sunt ratio formalis sub quæ, ut docent Philosophi in Logica, & Metaphysica: Ergo juxta d. Thomam ratio formalis sub qua fidei est divina revelatio, seu veritas prima in dicendo seu revelando. Unde in 3. dist. 29. quæst. 1. art. 2. ad 1. a. 2. *Objectum fidei non est veritas prima, secundum quod est in re existens tantum, sed secundum quod est nobis divinitus annuntiata.*

- Ratio etiam id suadet: Nam de ratione formalis fidei in communi est, quod innitatur testimonio dicentis, ita quod non habeat aliud motivum ad credendum, nisi testimonium & auctoritatem dicentis; in quo distinguitur assensus fidei ab assensu scientifico: Ergo fides divina debet inniti testimonio divino, & propter illud, tanquam propter motivum formale, moveri ad credendum veritates à deo revelatas. Sed divinum testimonium de veritatibus revelatis immediate procedit à divina veritate, quæ Deus est summæ & infinite inclinat ad testificandum & dicendum verum: Ergo divina veritas, seu veritas prima in dicendo, est motivum, seu ratio formalis sub qua fidei. Unde in scriptura Christus Dominus exigit à nobis fidem, proponit Dei veritatem in dicendo, tanquam illius motivum. Ioan. 6. *Qui me misit verax est, & ego quæ audiivi ab eo, hæc loquor in mundo.*

15. Probatur etiam secunda pars: Ut testimonium Dei sit ratio formalis sub qua fidei, debet esse omnino infallibile: Sed hoc non potest habere, nisi primam veritatem in cognoscendo, seu summam & infinitam Dei sapientiam connotet. Ergo testimonium Dei, seu veritas prima in dicendo, præcisè sumpta, non est ratio formalis sub qua fidei, sed solum ut connotat primam veritatem in cognoscendo, seu summam & infinitam Dei sapientiam. Major est certa: cum enim fides sit omnino infallibilis, niti debet motivo omnino infallibili. Minor verò suadet: Ut testimonium Dei sit omnino infallibile, non sufficit quod Deus non possit fallere in dicendo, sed insuper requiritur quod non possit falli in cognoscendo; ille enim qui potest falli in cognoscendo, potest alios fallere, si non ex malitia, saltem ex ignorantia, ut de se patet: Sed quod Deus non possit falli in cognoscendo, provenit ex summa & infinita ejus sapientia, ratione cuius nihil ipsum latet, & seipsum, ac res omnes eodem modo quo sunt in se clare cognoscit: Ergo testimonium

A Dei non potest esse omnino infallibile, nisi connotet summam & infinitam Dei sapientiam, quæ est prima veritas in cognoscendo. Unde rectè Hilarius: *Soli Deo de se credendum est, qui solus se novit.* Quibus verbis certitudinem & infallibilitatem fidei, non solum in Dei veritatem, sed etiam in suæ cognitionis infallibilitatem reducit. Et d. Thomas infra quæst. 4. art. 8. ad 2. docet quod certitudo fidei, quæ excedit omnem certitudinem naturalem, oritur ex eo quod innitatur testimonio Dei, qui falli non potest, seu res aliter ac sunt in se cognoscere. Et in humanis videmus, quod quamvis homo sit verax & bonæ conscientiæ, & maxime inclinetur ad dicendum verum, si tamen sit ignorans, & non habeat certam notitiam rei, de qua testificatur, ejus dicta nullam aut parvam fidem apud homines prudentes & sapientes inveniunt; quod manifestum indicium est in assensum fidei humanæ, non solum veritatem dicentis, sed etiam ejus scientiam & notitiam influere.

Confirmatur: Ut testimonium Dei sit formaliter motivum fidei, debet esse verum, non solum formaliter, sed etiam materialiter; id est debet habere duplicem conformitatem, alteram cum re, prout est in intellectu dicentis seu testificantis (in qua consistit veritas formalis) & alteram cum re, prout est in se & à parte rei (in qua veritas materialis sita est): Sed divinum testimonium non potest habere utramque conformitatem, nisi attributum divinæ sapientiæ, seu veritatem Dei in cognoscendo connotet: Ergo præcisè secundum se, & seclusa hac connotatione, non potest esse motivum, seu ratio formalis sub qua fidei. Major est certa; nam actus fidei essentialiter exigit, quod sit tam materialiter quam formaliter verus, & ideò, ut infra dicemus, fidei nec formaliter nec materialiter potest subesse falsum: Ergo divinum testimonium, cui fides innititur, debet esse verum, tam materialiter, quam formaliter. Minor verò suadet: ex divina veritate formaliter tantum infertur, quod testimonium Dei sit formaliter verum; nam juxta doctrinam d. Thomæ infra quæst. 109. art. 1. & 2. virtus veritatis tantum inclinat ad dicendum rem, secundum quod est in mente loquentis, in quo consistit veritas formalis, unde metiri, quod veritati opponitur, idem sonat ac contrarium ire: Ergo quod testimonium Dei sit verum materialiter, id est conforme rei, prout est in se, aliunde debet provenire formaliter, quam ex veritate Dei, nempe ex ejus summa & infinita sapientia, per quam perfectissimam notitiam rerum omnium habet; quam proinde connotare debet, ut tam materialiter quam formaliter verum sit.

Dico tertio, objectum materiale fidei complecti omnia quæ divinâ revelatione nobis innotescunt, & quæ duodecim articulis Symboli comprehenduntur, vel ad eos reducuntur.

Probatur breviter: Illud est objectum materiale fidei, quod subest ejus rationi formali quæ, & sub qua, ut patet ex dictis in secundo notabili: Sed omnia quæ divinâ revelatione nobis innotescunt, & quæ duodecim articulis fidei comprehenduntur, sub sunt rationi quæ & sub qua fidei, nempe primæ veritati, & infallibili ejus testimonio, seu revelationi: Ergo illa omnia sunt objectum materiale fidei.

Ex quo intelliges, Suarem disput. 2. de fide, 18. sect. 2. num. 2. & 3. & Philippum à S. Trinitate

in Tractatu de virtutibus Theologicis, disp. 1. a dubio. a veritate deviare, cum dicunt omne a Deo revelabile comprehendere sub objecto materiali adequato fidei. Nam aliud est posse esse objectum materiale fidei, & aliud esse re ipsa objectum materiale fidei: ad primum enim sufficit esse revelabile, seu posse a Deo obscure revelari, ad secundum requiritur esse actu revelatum, si- cut ut aliquid sit objectum materiale visus, non sufficit posse esse coloratum, sed debet esse actu tale: nos autem loquimur de objecto materiali fidei quod est, seu de eo quod est objectum mate- riale fidei, non autem de eo quod tantum tale esse potest.

Dices cum Suarez: Quidquid potest fide divina credi, est objectum materiale fidei: Sed omne a Deo revelabile potest fide divina credi: Ergo omne a Deo revelabile est objectum materiale fidei.

Sed facile respondetur, distinguendo Mayo- rem: Quidquid potest proximè & completè fide divina credi, est objectum materiale fidei, con- cedo Mayorem. Quidquid potest fide divina credi remotè tantum, quia scilicet potest obscure re- velari, nego Mayorem. Similiter distinguo Mi- nores: Omne a Deo revelabile potest fide divina credi: potentia proximè & completè, nego Mi- nores: potentia remota & incompleta, concedo Minorem, & nego Consequentiam.

§. III.

Præcipue objectiones solvantur.

Obijcies primò contra primam conclusionem: D. Thomas hic art. 1. in corp. ait: *Si conside- remus materialiter ea quibus fides assentit, non solum est ipse Deus, sed etiam multa alia*: Ergo, juxta D. Thomam, Deus sub ratione Dei- tatis, seu primæ veritatis in essendo, non est ob- jectum formale quod fidei, sed materiale solum.

Respondet D. Thomam ibi loqui de objecto materiali, per comparisonem ad rationem sub qua, quam antea dixerat esse objectum formale: objectum verò materiale sic acceptum, compre- hendit omnia ad quæ fides se extendit, sive pri- mario, sive secundario, sive per se & ratione sui, sive per accidens & ratione alterius & vocatur extensivum. Quare licet Deus, facta compa- ratione ad revelationem divinam, quæ est ratio formalis sub qua fidei, possit dici quodammodo objectum materiale illius, sicut color compara- tivè ad lucem, quæ est ratio formalis sub qua vi- sus, ejus objectum materiale dicitur: absolute tamen, & per comparisonem ad fidem, est ob- jectum formale quod; quia attingitur per se primò, & non ratione alterius quod prius debeat at- tingi ut quod; & ratione illius cetera a fide considerantur, ut docet S. Doctor post verba in objectione adducta, subdens: *Quia tamen illa multa, sub assensu fidei non cadunt, nisi secundum quod habent aliquem ordinem ad Deum, pro- ut scilicet per aliquos divinitatis effectus ho- mo adjungatur ad tendendum in divinam fruitio- nem*. Unde tandem concludit, quod objectum fidei est quodammodo veritas prima, in quantum nihil cadit sub fide, nisi in ordine ad Deum: sicut etiam objectum medicine est sanitas, quia nihil medicina considerat, nisi in ordine ad sanitatem. Ubi per ly *objectum*, intelligit objectum formale quod, ut patet exemplo sanitatis quod adducit;

A sanitas enim est ratio formalis quæ per se primò à medicina respicitur: & per veritatem primam, significat primam veritatem in essendo, non ve- rò in dicendo; nam de prima veritate in dicendo paulò superius dixerat esse rationem formalem sub qua fidei.

Obijcies secundò: Deus sub ratione Deitatis est objectum formale quod Theologiæ: Ergo secundum illam rationem non potest esse ob- jectum formale quod fidei. Consequentia videtur legitima: tum quia habitus specificentur ab ob- jectis formalibus, duo habitus specie distincti, quales sunt fides & Theologia, non possunt idem objectum formale respicere.

B Respondeo concessio Antecedente, negando Consequentiam. Ad cujus probationem dico ha- bitum non specificari ab objecto formali quod, nisi prout substat rationi formali sub qua: unde ut fides specie differat à Theologia, non requiritur quod diversum objectum formale quod res- piciat, sed sufficit quod sub diversa ratione for- mali sub qua idem objectum formale quod attingat. Quare D. Thomas 1. p. quæst. art. 1. ad 2. di- cit quod *diversa ratio cognoscibilis, diversitatem scientiarum inducit; eandem enim conclusionem demonstrat astrologus & naturæ, puta quid terra est rotunda; sed astrologus per mediū mathematicū, id est à materia abstractum; naturalis autem per mediū circa materiam consideratum*. Cum er- go similiter fides & Theologia Deum, ut est pri- ma veritas in essendo, diversimodè attingant, nempe sub revelatione formali & immediata, & sub virtuali ac mediata, sunt habitus specie diver- si, licet idem objectum formale quod respiciant.

C Obijcies tertio: Nulla datur virtus supernatu- ralis, quæ Deum sub ratione sapientis, vel om- nipotentis respiciat tanquam suum objectum formale: Ergo nec ulla datur, quæ pro eodem ob- jectum habeat Deum sub ratione primæ veritatis in essendo. Antecedens constat, alias enim, cum virtus illa esset theologia, quia respiceret Deum ut Deum, darentur plures quam tres vir- tutes theologicæ. Consequentia verò inde pro- batur, quod Deus non sit magis attingibilis sub ratione primæ veritatis ab aliqua virtute, quam sub ratione sapientis vel omnipotentis.

D Respondet concessio Antecedente, negando Consequentiam, & paritatem. Rationem dispari- tatis assignat D. Thomas quæst. 1. de virtutibus art. 12. ad 10. ex eo quod illæ solum virtutes theo- logicæ admittenda sint, quæ nobis necessariae sunt, ut Deum tanquam finem nostrum attinga- mus: ad hoc autem, præter fidem quæ Deum ip- sum tanquam finem cognoscimus, spem, quæ nos ipsum obtenturum speramus; & charitatem, quæ cum diligimus, nulla alia requiritur, per quam e- undem Deum, sub ratione sapientis, vel omnipo- tentis, respiciamus.

E Obijcies quarto: Si fides Deum sub ratione Deitatis, ut objectum formale quod respiceret, esset nobilior charitate, cum ista respiciat divi- nam bonitatem, quæ cum non sit Dei essentia, sed solum aliquod ejus attributum, non tantum exprimit perfectionem, quàm Deitas.

Sed negatur sequela: nobilitas enim potentia, vel habitus non petitur ex nobiliori objecto in esse entis spectato, sed formaliter in ratione ob- jecti considerato: objectum autem fidei, si for- maliter in ratione objecti consideretur, non est nobilior objecto charitatis; quia objectum cha- ritatis

ritatis est bonitas Dei ut est in se, objectum verò fidei est Deitas prout in intellectu creato per revelationem obscuram recipitur.

28 Objicies quòd: Fides, cum non solum sit speculativa, sed etiam practica, ut infra dicitur, debet habere objectum practicum & operabile: Sed tale non est Deus sub ratione Deitatis, seu primæ veritatis in essendo: Ergo sub hac ratione non est objectum fidei.

29 Respondeo concessa Majori, negando Minorem: nam ut objectum fidei sit practicum, non requiritur quòd sit à nobis operabile, sed sufficit quòd à nobis possit obtineri, & quòd ex illo, tanquam ex prima regula morum, sumatur ratio agendorum hoc autem modo Deus, seu veritas prima in essendo, objectum practicum esse potest, cum sit noster finis ultimus, & ex fine sumatur ratio agendorum.

§. IV.

Objectiones contra secundam conclusionem.

30 Contra primam partem secundæ conclusionis, in qua diximus objectum formale sub quo fidei esse primam veritatem in dicendo, in primis objici potest. Illud est objectum formale sub quo fidei, in quod tota ratio, ob quam credimus Deo, ultimo resolvitur: Sed ratio propter quam assentimur Deo revelanti, non resolvitur ultimò in primam veritatem in dicendo, sed in Deitatem, quæ est prima veritas in essendo: Ergo objectum formale sub quo fidei, non est Deus ut est prima veritas in dicendo, sed quatenus est prima veritas in essendo. Major patet: Minor verò probatur. Si aliquis è fidelibus interrogetur, quare credit Deo, veritates fidei revelanti, optimè quidem respondebit, quia Deus est prima veritas in dicendo: verum si ultra ab eo petatur, cur Deus sit prima & summa veritas in dicendo, non aliter satisfaciet, nisi dicendo quia est Deus: Ergo ratio ob quam assentitur fidelis Deo sua mysteria revelanti, non ultimò resolvitur in primam veritatem in dicendo, sed in Deitatem, sive in primam veritatem in essendo.

31 Respondeo primò negando Majorem: nam licet in cognitione discursiva, seu in demonstratione propter quid, ratio formalis sub qua sumatur ex illo principio in quod sit ultima veritatis demonstrata resolutio; in notitia tamen simplici, & non discursiva (qualis est cognitio fidei, ut infra dicemus) in aliqua ratione immediata sibi potest, nec requiritur quod fiat assensus usque ad primum principium.

Respondeo secundò, data Majori, negando Minorem: nam ut rectè ait Cajetanus hic §. his suppositis. *Inter causas credulitatis veritas (indicendo) est ad quam stat ultima resolutio: credo namque Deo, quia est ipsa veritas; nec potest amplius queri, quare credis veritati? Nec obstat quod Deitas, seu Dei essentia, sit virtualis causa veritatis in dicendo, seu veracitatis: nam ut ibidem subdit idem Cardinalis, Hoc non per se spectat ad causam assensus, sed ad causam rei: undecumque enim proveniat quod Deus est ipsa veritas, sat est ad hoc quod ipsi credam infallibiliter, quoniam à veritate non potest falsum manare. Unde sicut quamvis albedo proveniat à natura nivis ut à causa, cum tamen queritur, cur nix disgreget visum, & respondetur, quia est alba, hæc est ultima hujus questionis resolutio: ita quamvis veritas in di-*

ciendo seu veracitas proveniat à natura Dei ut à causa virtuali, in illam tamen sit ultima fidei resolutio tanquam in causam propriam credulitatis: Ex quo patet responsio ad probationem Minoris: concessio enim Antecedente, neganda est Consequentia: nam postquam fidelis interrogatus cur credat Deo, respondit, quia est prima veritas in dicendo, sibi ut fidelis, addit ut si iterum quaratur ab eo, cur Deus sit prima veritas in dicendo, non interrogetur ut fidelis, sed ut Theologus & sciens: unde ex eo quod questionari illi respondeat, quia Deus est, non rectè inferatur rationem ob quam credit Deo revelanti, resolvitur in Deitatem, sed ad summum inde potest concludi rationem sive medium demonstrationis, quam ut Theologus habet de illa veritate, Deus est prima veritas in dicendo, esse Deitatem. Et ratio huius est, quia sicut in objecto visus, licet color habeat rationem à priori in essendo, nempe temperamentum quatuor primarum qualitatum, ejusmodi temperamentum non est primario, sive primum principium specificans visum, sed tantum ipse color; ita similiter licet prima veritas in dicendo habeat in essendo rationem à priori scilicet Deitatem, non tamen in causando formaliter assensum fidei, quare omnis talis assensus in ipam ultimò resolvitur. Unde rectè ait Cajetanus, *Fatum esse questionem, si quis alteri interroget, cur credat primæ veritati revelanti?*

Objicies secundo: Si objectum formale sub quo fidei esset veritas prima revelans, fides non distingueretur à prophetia: cum hæc etiam primam veritatem revelantem ut objectum formale respiciat, assentiuntur enim Prophetæ Deo revelanti, quia est prima veritas.

Sed negatur sequela: licet enim prophetia primam veritatem revelantem respiciat, non tamen eo modo quo fides; nam fides respicit primam veritatem revelantem obscure, & per se petit obscuritatem, evidentiam excludentem; prophetia verò nequaquam, sed indifferenter se habet ad obscuritatem vel evidentiam: unde licet in Christo non fuerit, nec potuerit esse fides, bene tamen lumen propheticum, seu prophetiæ donum, ut docet S. Thomas 3. p. quæst. 7. art. 8. Præterea plures aliæ inter fidem, & prophetiam reperiuntur differentie: nam ut idem Doctor quæst. 12. de verit. art. 10. ad 4. docet, prophetia perficit intellectum secundum se, fides verò perficit in ordine ad affectum: ideoque ista exigit piam motionem & affectionem voluntatis, non verò illa, Prophetia datur per modum corruscationis transcurrentis, ut docet idem Doctor Angelicus infra quæst. 171. art. 2. fides verò est habitus in intellectu permanens Fides primò & per se respicit aliquid æternum; prophetia verò aliquid temporale, teste eodem D. Thomà in 3. dist. 24. quæst. 1. art. 1. quæstione. 1. ad 3. ubi ait. *Quamvis prophetia & fides sint de eodem, sicut de passione Christi, non tamen secundum idem: quia fides formaliter respicit passionem, ex parte illa qua subest aliquid æternum, scilicet in quantum Deus est passus; hoc autem quod temporale est, respicit materialiter: sed prophetia de contrario.*

Objicies tertio: Si objectum formale sub quo fidei esset prima veritas ut revelans, daretur processus in infinitum: qui enim credit Deum esse Trinum, quia Deus revelavit, oportet quod etiam huic propositioni, Deus revelavit, assentiatur; & hoc per aliquam aliam revelationem, alioquin

non assentiretur per fidem; & rursus isti revelationi per aliam revelationem assentiri debebit, & sic dabitur processus in infinitum.

Respondeo negando sequelam: cum enim huic articulo, *Deus est Trinus & Unus*, fidelis assentitur, quia Deus revelavit, huic etiam propositioni, *Deus revelavit*, per eandem illam revelationem assentitur: Divinum enim testimonium primo & principaliter est de seipso, & consequenter de aliis, inquit S. Thomas quæst. 14. de verit. art. 8. ad 2. conformiter ad verba Christi Ioan. 8. dicentis: *Ego testimonium perhibeo de meipso*. Sicut ergo lux solis non solum colores, & res corporeas, sed etiam seipsam manifestat: ita revelatio divina, quæ est lux veri, non solum divina mysteria, sed etiam seipsam revelat.

Obijciens quartò: Si obscura Dei revelatio esset ratio formalis sub qua fidei, vel esset revelatio activa, vel passiva? Non passiva, alioquin cum talis revelatio sit mera denominatio extrinseca, vel ens rationis, tota fides per ens rationis regulariatur. Sed nec etiam activa, quia ratio formalis sub qua, debet esse intrinseca rationi quæ, sicut in omni scientia ratio assentiendi alicui conclusioni, est ipsa ejus veritas intrinseca: revelatio autem activa, cum sit actio divina, non est intrinseca, nec aliquid ponitur rebus revelatis. Ergo &c.

Respondeo revelationem Dei, quæ dicitur esse ratio formalis sub qua fidei, sumi pro revelatione activa, seu pro actione Dei, ut connotante & manifestante veritates ad fidem pertinentes. Ad probationem in contrarium dicendum est, rationem sub qua debere quidem esse intrinsecam in scientiis, non tamen in fide: quia veritatibus revelatis non assentimur, nisi propter dicentis testimonium extrinsecum: ratio verò assentiendi conclusionibus, quæ in scientiis demonstratur, est ipsa earum veritas intrinseca, & scilicet, quæ possunt immediate & independentè à quocumque extrinseco cognosci.

Obijciens quintò contra secundam partem ejusdem conclusionis: Sub ratione præcisè illius veritatis Deus est obiectum formale sub quo nostræ fidei, cuius testimonium est omnino verum: Sed testimonium primæ veritatis in dicendo, etiam præciscendo ab ordine ad primam veritatem in cognoscendo, quæ est summa & infinita Dei sapientia, est omnino verum, ita ut nullo modo possit ei subesse falsum: veritas enim in dicendo, cuius testimonio falsitas aliqua subesse potest, nec est prima, nec summa: quandoquidem alia maior concipi potest, nempe veritas, cuius testimonium ita est verum, ut nullo modo possit esse falsum: Ergo Deus sub ratione primæ veritatis in dicendo, etiam ut præcisè à connotatione & ordine ad primam veritatem in cognoscendo, est obiectum formale sub quo nostræ fidei.

Respondeo distinguendo Majorem: Sub ratione illius præcisè veritatis Deus est obiectum formale sub quo, cuius testimonium est omnino verum, veritate formali & materiali, concedo Majorem: veritate quidem formali, sed non materiali, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: testimonium primæ & summæ veritatis in dicendo, ut præcisè ab ordine ad primam veritatem in cognoscendo, est omnino verum, veritate formali, concedo Minorem: veritate etiam materiali, nego Minorem, & Con-

Tom. 17.

A sequentiam. Solutio patet ex dictis in confirmatione probationis secundæ partis secundæ conclusionis.

ARTICVLVS II.

Ad quid ultima fidei nostræ resolutio, tam quoad propositionem & revelationem credendorum, quam quoad assensum quem fideles eis præbent, referenda sit?

B Cum duo ad fidem nostram concurrant, ut-
num præsuppositivè & aliud formaliter, nempe propositio & revelatio mysteriorum credendorum, seu assensus quem fideles eis præbent, duplex etiam fidei nostræ resolutio distinguenda est: una quæ sit præcisè quoad propositionem & revelationem credendorum, per quam nimirum responderetur interrogationi, quare credamus hoc vel illud esse à Deo revelatum? altera quæ sit quoad assensum, per quam responderetur ad interrogationem, quare Deo sua mysteria revelanti assentiamur? De utraque agimus in præfati, & inquirimus ad quid ultimò referenda sit?

C Circa quod tres sunt præcipuæ Authorum sententiæ. Prima, sed hæretica, asserit ultimam resolutionem fidei nostræ etiam præcisè quoad propositionem credendorum, nullo modo fieri in Ecclesiam, sed vel in solam Scripturam, vel in internum Spiritum Sancti, cuiuslibet fidei ad intelligendam Scripturam specialiter assistentis, morum ita plures è Lutheranis & Calvinistis.

Secunda opinio, præcedenti extremè opposita, docet resolutionem ultimam fidei, non solum quoad propositionem credendorum, sed etiam quoad assensum, fieri in auctoritatem Ecclesiæ, non quidem totaliter, sed partialiter. Hanc tenent Michael Medina lib. 5. de recta in Deum fide cap. 11. Cardinalis Delugo in præfati, alique Recentiores ex schola D. Thomæ.

Tertia inter utramque mediā, quam communiter amplectuntur Thomistæ, asserit ultimam fidei resolutionem, quoad propositionem & revelationem credendorum, fieri quidem de via ordinaria in Ecclesiæ auctoritatem, determinantis & reificantis hoc vel illud esse à Deo revelatum, sed quoad assensum quem fideles præbet Deo sua mysteria revelanti, fieri solum in primam veritatem. Unde sit

§. I.

E Resolvitur prima difficultas, & error Lutheranicus & Calvinistarum proscribitur.

Dico primò, regulam sufficientem ad discernenda revelata à non revelatis, neque posse esse solam Scripturam, neque Symbolum Apostolorum, ut ei conjunctum, neque internum Spiritum Sancti afflatum, sive privatum cuiusque fidei spiritum Dei ad Scripturam intelligendam, sed solam Ecclesiam à Spiritu Sancto directam, quæ veluti organo fidelibus loquitur, & credenda proponit, & revelat; subindeque in ipsam fieri ultimam fidei nostræ resolutionem, quoad propositionem & revelationem credendorum.

D d

Pro-

44 Probatur conclusio quoad singulas partes. Et in primis quod sola Scriptura non possit esse regula nobis sufficiens ad discernendum revelata à Deo, à non revelatis ab ipso, videtur manifestum: quia de ratione talis regulæ est, quod sit incorruptibilis, & quod vitari non possit; si enim vitio aut corruptioni sit obnoxia, nullus erit de tali regula securus, subindeque nec de distinctione reuelatorum à non reuelatis per eam facta: Sed Scriptura vitari & corrumpi potest, quia additioni, truncationi, & trasinuationi, subiecta est, & in super nedum hominum peruersitate, sed & Typographorum incuria, mendis & Erroribus secatere potest, ut in tanta codicum Hebræorum, Græcorum, & Latinorum varietate, experientia compertum est: Ergo sola scriptura non potest esse regula nobis sufficiens, ad discernendum reuelata à Deo à non reuelatis.

45 Addo quod, sicut in politicis terrenis, ad componendas dissidentium lites, leges in mortuis membranis scripturæ non sufficiunt, utpote cum earum testimonia in utramque partem extorqueantur, & distrahantur, sed ad animatum iudicem, teste Aristotele 3. Ethic. cap. 3. recurendum est, qui illas interpretetur: ita in Ecclesiastica Hierarchia, ad componenda lites, omnes & controversias circa divinam mysteriorum nostrorum revelationem, non potest haberi Scriptura ut sufficiens regula; quandoquidem hæretici illam, iuxta proprium arbitrium, applicant ad quæ volunt dogmata suadenda, tanquam à Deo proposita; sed alia in super animata dari debet, penes quam stet Scripturam sacram interpretari, & declarare quanam dogmata contineat: alias enim deus minus fidelibus providisset in his quæ ad salutem spectant, quam infidelibus in terrenis, vel ad vitam civilem & politicam pertinentibus.

46 Ex quibus etiam manet probatum, quod neque Symbolum Apostolorum, etiam ut divinis Scripturis conjunctum, sit nobis sufficiens regula discernendi revelata divinitus à non divinitus reuelatis: est enim illud Symbolum quædam scriptura, subindeque vitio & corruptioni temporum similiter obnoxia; ejusque testimonia in partem hæreticorum, & partem Catholicorum distrahuntur. Quibus addo, quod sicut in speculativis, ad discernendum infallibiliter verum à falso, principia universalia non sufficiunt, et si conclusionum sint semina, & veritatem minus universalium virtualiter contineant; & in moralibus etiam, ad regulam agendorum nos sufficunt prima principia practica naturaliter indita quamvis ex iis leges omnes oriantur: ita in nostra fide ejus articuli generales, in Symbolo Apostolorum contenti, etiam ut Scripturis adjuncti, non sufficiunt ad omnia mysteria à Deo reuelata cognoscenda, quamvis virtualiter ea omnia contineant; cum præter Scripturas divinas, & Symbolum Apostolorum, alia, nempe traditiones, à Deo proposita sint ad credendum, ut infra patebit.

47 Quod verò neque etiam internus Spiritus Sancti assensus, sive privatus cujusque fidelis Spiritus Dei ad Scripturam intelligendam, habeat rationem prædictæ regulæ, ex eo primum efficaciter probatur, quod regula sufficiens ad discernendum credenda à non credendis debeat esse non dubia, sed certa; spiritus autem ille privatus incertus sit & dubius; Calviniani enim non credunt hunc spiritum fuisse in Luthero, nec Lutherani

A in Calvino, nec ullus ex ipsis in Catholico Romano, unde incertum est quis illorum spiritu Dei ducatur.

Secundo, sicut revelatio credendorum non est privata, sed publica & communis, ita & ejus regula.

Tertio, semel admissio illo spiritu Dei privato in quolibet fidei, tanquam regula sufficiens ad discernendum credenda à non credendis, dabitur continua occasio schismatum; quilibet enim è fidelibus, putans aut fingens se habere spiritum illum reuelantem, eliget credendum quod sibi videbitur, nec poterit ab aliquo instrui vel convinci de opposito, quia affirmabit id sibi revelari à Spiritu Sancto: imò sæpe continget quod Spiritus Sanctus videatur sibi contrarius, dum unus asseret sibi esse revelationem oppositam ejus, quod alter dicit sibi quoque revelationem esse. Unde inter ipsos etiam Calvinistas dissensio interdum est, ut inter Calvinum & Bezam de initio capitis 8. Joannis, quod alter spuriam, alter divinam scripturam esse vult. Nullus item est Calvinistarum, qui Scripturæ interpretationes ab aliis factas approbet universaliter, sed unusquisque multas damnat, etiam Calvinii ipsius, & aliorum inter eos præstantiorum: non advertens Spiritum Sanctum æque ipsi deesse posse, atque aliis quos damnat, & esse aperte impossibile, ut Spiritus Sanctus sit infallibiliter in quolibet illorum, quorum unus damnatur ab alio, tanquam Scripturæ sensum non bene affectus. Qualem ergo fidei regulam, quam incertam, imò planè temerariam, & erroneam excogitarunt hæretici!

Denique vel ille privatus Spiritus Sancti assensus pertinet ad gratiam gratum facientem, vel ad gratiam gratis datam? (suppono ad alteram debere necessario pertinere, utpote cum sit donum Spiritus Sancti, cujus ad æquata divisio est in gratiam gratum facientem & gratis datam.) Si primum: Ergo qui existit in peccato mortali, non poterit decidere controversias fidei. Si secundum: quæro quanam gratia gratis data sit ille spiritus, vel prophetia, vel discretio spirituum, vel aliud ejusmodi? Si prophetia: spiritus ille erit incerta regula ad distinguendum revelata à non reuelatis; non enim semper Prophetarum mentibus præsto est spiritus prophetie, dicente Eliseo, *Domine celavit à me, & non indicavit mihi.* 4. Regum 4. nec semper discernit Propheta, an spiritus Dei potius quam proprio afflatus sit, ut docent D. Gregorius homil. 1. in Ezechiel. & S. Thomas in 4. quest. 171. art. 5. & patet in Propheta Nathan, qui deceptus est in prædicatione templi per David ædificandi, utpote cum per ipsum ædificatum non fuerit, sed per ejus filium Salomonem. Si ad discretionem spirituum ille spiritus dicatur pertinere, Contra, quia tam hæc gratia, quam præcedens, & alia gratis data, non omnibus etiam fidelibus datur, dicente Apostolo 1. ad Corinth. 12. *Alii datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii discretio spirituum &c.* & tamen privatus spiritus Dei, qui ab hæreticis asseritur norma sufficiens propositionis credendorum, unicuique fidelium proprius dicitur. Super est ergo solium, quod auctoritas Ecclesiæ, ut à Spiritu Sancto specialiter directæ, pro tali regula habeatur. Unde 1. ad Timoth. 3. Ecclesiæ, *Columna & firmamentum veritatis* appellatur: quia nimirum fides nostra, quantum ad propositionem credendorum, illi

inhibetur Et Augustinus lib. contra epistolam fundamenti cap. 5. tradit celeberrimam sententiam: Evangelio non crederem, nisi me Ecclesia Catholica commoveret auctoritas, quâ sublatâ, nec enim Evangelio credere potero. Quapropter ibidem addit: Evangelium Nazæorum non admittam, quia illud non admittit Ecclesia. Cyrillus quoque Ierosolymitanus Cathedra. 5. asserit. fidem à sola Ecclesia tradi, & ex omni Scriptura muniri.

Advertendum tamen est, quod cum dicimus revelationem, seu propositionem Ecclesiæ esse regulam credendorum, hoc intelligendum est, secundum legem ordinariam, & respectu communis fidelium: in Angelis namque (inquit Cajetanus hic §. ad tertium dubium) quibus Deus per seipsum revelavit & explicavit mysterium Trinitatis, non erat opus hac regula, &c. Et similiter in primis parentibus, quibus revelata sunt mysteria fidei, non erat opus hac regula, eadem ratione, quia scilicet Deus per seipsum revelavit hac, & intellectum eorum illustrando eorum mentem. Idem dicendum de Patriarchis, Prophetis, & Apostolis, qui fuerunt deo directi seu à Deo immediate instructi de mysteriis fidei. Unde Petro Matth. 16. Christus dixit: Caro & sanguis non revelavit tibi, sed pater meus qui in celis est. Et Paulus ad Galat. 1. de seipso dicit: Neque enim ego ab homine accepi illud (scilicet Evangelium), neque didici, sed per revelationem Iesu Christi. Denique non repugnat quominus possit Deus hominem, in sylvis, vel apud barbaras gentes enutritum, immediate per seipsum illuminare, & de mysteriis fidei, aliis fidelibus ab Ecclesia propositis, instruere: in quo casu ille haberet fidem ejusdem speciei cum nostra, quod quidem idem obiectum formale haberet, & tamen propositio Ecclesiæ non esset ipsi regula credendorum, sed lumen illud interius sibi divinitus datum, quo Deum mysteria sua sibi revelare cognosceret.

Contra istam conclusionem obijciunt hæretici: Si fidelis crederet mysteriis nostræ fidei, quia Ecclesia ea ut credenda proponit in resolutione nostræ fidei committeretur circulus vitiosus, crederet enim fidelis auctoritati Ecclesiæ, propter divinam revelationem, & iterum divinæ revelationi, propter auctoritatem Ecclesiæ. Idem circulus committi videtur, cum Catholici, interrogati cur credant Ecclesiæ, respondent, quia in Scriptura eius auctoritas maxime commendatur, & columna ac firmamentum veritatis dicitur: & cum rursus ab eis quaeritur, cur ipsi Scripturæ credant, huic quaestioni non aliter tolerant satisfecere, quam dicendo se credere Scripturam esse infallibilem, quia id asserit Ecclesia ut ergo vitiosus ille circulus vitetur, non in ipsam Ecclesiam, sed in internum Spiritum Sanctum asilatum, sive privatum cuiusque fidelis spiritum Dei ad intelligendam Scripturam, debet ultima fidei nostræ resolutio fieri, quoad propositionem & revelationem credendorum.

Sed facile est ab hac importuna vitiosa circulationis difficultate se liberare, tunc enim non committitur circulus vitiosus, quado fit circuitus seu transitus de uno in aliud, secundum diversam rationem, & in diverso causæ genere hoc autem contingit in proposito: credit enim fidelis mysteriis revelatis, propter divinam revelationem, tanquam propter causam formalem credendi; revelationem vero propter auctoritatem Ecclesiæ

A tanquam propter conditionem applicantem, sed regulam proponentem ea quæ credenda sunt, & discernentem credenda à non credendis? quod ad genus causæ directivæ, vel dispositivæ reducitur.

Quantum vero ad alium circulum, qui Catholicis ab Hæreticis exprobratur, dicendum est nullum esse inconveniens, quod Scriptura recipiatur propter Ecclesiæ auctoritatem, & rursus quop Ecclesiæ auctoritas per Scripturam demonstratur: sic enim Augustinus cap. 5. libri contra epistolam fundamenti ait: Evangelio non crederem, nisi auctoritas Ecclesiæ me compelleret. Et lib. 1. contra Cresconium cap. 3. dicit se Ecclesiæ credere, quia Scriptura eam demonstrat. Unde Scriptura & Ecclesia se habent ut duo Prophetæ, Christus videlicet & Ioannes, de se mutuo testimonium perhibentes: Ioannes enim commendavit Christum, à quo vicissim & ipse commendatus est. Huius mutue causalitatis, & dependentiæ, plura habemus exempla, etiam in naturalibus: vapor enim est causa pluvie, & pluvia causa vaporis: vestes calefaciunt corpus, & contra: organificatio corporis est dispositio ad introductionem animæ, & tamen ab ipsa in genere causæ formalis dependet; cum anima actus corporis organici definitur. Plura alia exempla ad duximus in Tractatu de justificatione disp. 1. art. 3. quæ ibidem videri poterunt. Nihil ergo prohibet, per Ecclesiam Scripturas à nobis agnosci, & per Scripturas Ecclesiam: hæc enim notitia non tam à Scriptura aut Ecclesia, quam à divina auctoritate derivatur: sicut quando duo Prophetæ à Deo missi, de seipso mutuo testimonium perhibent, illud non tam ab ipsis Prophetis, quam à Deo, qui utriusque præfatus est, proficitur.

§. II

Alia difficultas expeditur, & sententia Cardinalis Dolivo resellitur.

Dico secundò: Resolutio fidei, quoad assensum, quem fidelis præbet Deo sua mysteria revelanti, fit solum in primam veritatem, non verò in Ecclesiæ testimonium.

Probatur primò ex D. Thoma hic art. 1. dicente: Si consideremus formalem rationem obiecti fidei, nihil est aliud quam veritas prima. Sed resolutio fidei quoad assensum quem fidelis præbet mysteriis revelatis, in rationem formalem obiecti ipsius referenda est, ut de se patet: Ergo resolutio fidei, quoad talem assensum, fit solum in primam veritatem, non verò in testimonium Ecclesiæ. Unde idem S. Doctor ad illud Ioan. 4. iam non propter tuam loquelam credimus, ipsi enim audivimus, hæc scribit. Quando homo, sive per rationem naturalem, sive per testimonia Legis & Prophetarum, sive per prædicationem Apostolorum, vel aliorum, manducatus credit, tunc potest dicere quod propter nullum illorum credit, nec propter rationem naturalem, nec propter testimonia legis, nec propter prædicationem Apostolorum, SED PROPTER IPSAM VERITATEM TANTVM.

Probatur secundò ratione: Id in quod fit ultima resolutio fidei nostræ, quoad assensum illum quem fidelis præbet mysteriis revelatis, debet esse saltem partialiter, motivum formale ad talem assensum: Sed testimonium Ecclesiæ, etiam ut à Spiritu Sancto directæ, non est etiam partialiter

partialiter, motum formale ad talem assensum, sed hoc solum testimonio divinae veritatis convenit: Ergo non in Ecclesia auctoritatem, sed solum in primam veritatem, ultimò resolvitur fides nostra, quoad assensum què fidelis præbet mysteriis revelatis. Maior est certa: ideo enim in omni doctrina, prima veritas est id in quod, saltem partialiter, ultimò fides nostra quoad assensum resolvitur, quia est, partialiter saltem, motum formale assensus fidei. Minor verò probatur. Quod est tantum conditio ad assentiendum mysteriis revelatis, non est, etiam partialiter, motum formale ad talem assensum, sed testimonium Ecclesie est tantum conditio requisita ad assentiendum mysteriis revelatis: Ergo &c. Maior constat, Minor autè probatur. Testimonium Ecclesie se habet in ordine ad talem assensum, sicut propositio bonitatis obiecti se habet ad voluntatem, ut circa ipsum auctoris actum elicatur, quandoquidem idè duntaxat requiritur, quia sicut voluntas non potest amare obiectum, nisi ei proponatur ab intellectu eius bonitas; ita similiter nequit fidelis assentiri Deo sua mysteria revelanti, nisi per Ecclesiam ei proponatur & innotescat divina revelatio. Ergo sicut propositio bonitatis obiecti, facta ab intellectu voluntati, est in doctrina Philosophorum conditio tantum sine qua non amaret voluntas, non verò motum formale ipsius ad amorem, etiam parziale, sed hoc bonitati duntaxat convenit: ita similiter testimonium Ecclesie proponentis aliquid tanquam à Deo revelatum, habet quidem rationem conditionis, nec scilicet de via ordinaria requisita, ut fidelis assentiatur mysteriis revelatis, non tamen rationem causæ, & motivi formalis, etiam particularis, ad talem assensum, sed hoc soli primæ veritatis revelanti convenit.

34 Probatur tertio. Quamvis Moyses loqueretur ad populum, inspiratione divina, tamen fides antiquorum, quoad assensum quem præbebant divinis mysteriis, ipsi à Moyse propositis, non resolvebatur in eius, sed Dei testimonium, iuxta illud Exodi 14. *Crediderunt Domino, & Moyses servus eius*: quo significatur ludæos Moyse credidisse, quia crediderunt Domino per Moysen loquenti: Ergo similiter, licet Ecclesia proponat nobis mysteria fidei quæ credenda sunt, & credenda à non credendis discernat, nostræ tamen fidei resolutio, quoad assensum, non fit in illam, sed in primam veritatem revelantem, quæ, ut ostendimus articulo præcedenti, est obiectum formale sub quo fidei. Vnde I Ioan 4. *Qui novit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos*: ac si diceret, idè aliquis credit nobis loquentibus, quia credit Deo.

55 Denique suaderi potest conclusio. In id ultimò, quoad assensum, resolvi non potest, etiam partialiter, fides nostra, quod importat aliquid creatum: Sed testimonium Ecclesie, etiam prout est organum Spiritus Sancti consideratæ, importat aliquid creatum: Ergo in illud fides nostra, quoad assensum, ultimò resolvi nequit, etiam partialiter. Minor constat. Ecclesia enim importat certos homines à Spiritu Sancto directos, qui haud dubie sunt quid creatum. Maior verò probatur. In id duntaxat potest ultimò resolvi fides quoad assensum, quod est saltem partialiter obiectum formale ipsius sub quo: Sed nihil creatum est etiam partialiter obiectum formale sub quo nostræ fidei: Ergo fides nostra non potest, quoad assensum, ultimò resolvi, etiam partiali-

ter, in aliquid creatum. Maior est creta, id enim in quod, quoad assensum, ultimò resolvitur fides nostra, debet esse motum formale talis assensus: motum autem formale quo per fidem assentimur Deo, & obiectum formale sub quo fidei, idem omnino sunt. Minor verò, quam negat Delugo, contendens obiectum formale sub quo fidei nostræ adæquatum, esse compositum ex creato & increato, nimirum ex prima veritate loquente, & testimonio Ecclesie per quam loquitur, probatur auctoritate D. Thomæ hic art. 1. dicentis: *Si consideremus formalem rationem obiecti fidei, nihil est aliud quam veritas prima*: quæ verba aperte significant, nihil creatum, etiam partialiter, ingredi obiectum formale sub quo fidei. Ratio etiam id suadet: nam si obiectum formale sub quo nostræ fidei esset partialiter aliquid creatum, fides nostra non esset adæquate divina, nec crederemus Deo propter solam ejus auctoritatem, seu veritatem, sed solum partialiter, nam etiam ei crederemus propter auctoritatem creaturæ, qualis est Ecclesia. Item fides non esset virtus Theologica, cum de ratione virtutis Theologicæ sit, Deum tanquam obiectum formale & adæquatum respicere.

C Nec valet quod aliqui dicunt, nempe ad rationem virtutis Theologicæ satis esse ut obiectum formale quod sit Deus, licet obiectum formale sub quo sit creatura, vel aliquid compositum ex creato & increato. Non valet, inquam, nam virtus Theologica nihil formaliter respicit quam Deum: At obiectum sub quo est formaliter quàm obiectum quod, ut ex dictis art. præcedenti constat: Ergo obiectum sub quo virtutis Theologicæ non potest esse aliquid creatum, vel mixtum ex increato & creato. Et hoc patet in aliis virtutibus Theologicis: obiectum enim formale sub quo spectat sola divina potentia, ut nos adjuvans ad obtinendam beatitudinem, & obiectum sub quo charitatis, sola bonitas divina, ut nos movens ad diligendum Deum & proximum.

§. III.

Solvuntur objectiones.

Contra istam assertionem obijciunt primò: ad Roman. 10 dicitur: *Vos estis cives Sanctorum, & domestici Dei, superedificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum*. Vbi Paulus reducit totam fidem in Apostolos, quorum prædicatione primùm illuxit.

Secundò. Augustinus supra citatus ait: *Ego Evangelio non crederem, nisi me Ecclesia Catholica commoveret auctoritate*: Ergo censet quod Ecclesie auctoritas est motum saltem parziale nostræ fidei, subindeque fidem, in illam, partialiter saltem, resolvi quoad assensum, quem fideles præbent mysteriis à Deo revelatis.

Terriò. In hoc solum fidelis distinguitur ab hæretico, quod fidelis credit Ecclesie, hæreticus autem ei non vult credere, sed soli primæ veritati: Ergo signum est Ecclesie auctoritatem ad obiectum formale sub quo fidei pertinere, & per consequens in eam assensum hominis fidelis partialiter saltem resolvi.

Quartò. Assensus fidei humanæ, quem damus Regi loquenti per suos legatos, resolvitur partialiter in auctoritatem nuntiorum: Ergo similiter assensus fidei, quem præbimus Deo, per

ARTICVLVS III.

*An revelationes private ad obiectum
fidei pertineant*

per Apostolos, per Summum Pontificem, & Concilia loquenti, resolvitur particulariter in Ecclesiæ auctoritatem. Consequentia patet, cum ex paritate rationis, tum etiā quia 2. ad Corint. 5. Apostoli proponentes res fidei, dicuntur Christi legati, seu pro Christo legatione fungi. Denique: si quæras ab aliquo fidei, quare credis Deum esse Trinum & Unum? Respondebit, quia Deus revelavit. Si verò iterum quæras unde scis Deum revelasse? Respondebit, quia Ecclesia dicit: Ergo ultima fidei nostræ resolutio fit in Ecclesiam, non verò in primam veritatem revelantem.

Sed hæc levia sunt, & facile dilui possunt. Ad primum enim respondetur, Apostolum reducere fidem ad prædicationem Apostolorum, & propositionem Ecclesiæ, non ut rationem formalem assentiendi, sed solum ut in conditionem applicantem: eo proportionali modo, quo apprehensio intellectus est conditio applicans obiectum formale voluntatis, scilicet bonitatem, ut in secunda probatione conclusionis declaravimus.

Ad secundum dicendum, verba illa Augustini, non significare Ecclesiæ auctoritatem esse motivam, seu rationem formalem cur credamus. Evangelio, sed solum illam esse ordinariam medium cognoscendi quid sit pro Evangelio recipiendum: unde ex illo testimonio solum potest colligi, ultimam fidei nostræ resolutionem, quoad propositionem & revelationem credendorum, fieri in ipsam Ecclesiam, ut in prima conclusione docuimus; non verò quoad assensum mysteriis revelatis, de quo est quæstio in presenti.

Ad tertium respondeo, hæreticum distinguere fidem in eo quod fidelis credit primæ veritati revelanti, ut obiecto formali sub quo fidei, & Ecclesiæ ut infallibili regulæ in proponendo res fidei, hæreticus verò neque etiam isto modo credit Ecclesiæ proponenti, & consequenter nec primæ veritati revelanti, cum Deus revelaverit Ecclesiam in proponendis rebus fidei errare non posse.

Ad quartum, concessio Antecedente, nego consequentiam, & paritatem: Ratio verò disparitatis est, quia cum fides, quæ creditur Regi per legatos suos loquenti, sit humana, non est mirum quod pars ejus obiecti formalis sub quo, sit, præter auctoritatem Regis auctoritas ipsa Legati; subindeque nec quod in utramque resolvatur quoad assensum, at verò fides nostra totaliter divina est; unde testimonium humanum, sive auctoritas Ecclesiæ, quæ est quid creatum, non potest esse ejus obiectum formale sub quo, etiam parziale, sed tantum conditio requisita ad ejus motionem & causalitatem: sicut propositio bonitatis obiecti, est tantum conditio necessaria, ut bonitas moveat voluntatem ad sui amorem & prosecutionem.

At ultimum solutio patet ex dictis: resolutio enim fidei nostræ fit in Ecclesiam, ut in regulam proponentem credenda, & ea discernentem à non credentis; non verò ut in rationem formalem credendi, seu assentiendi mysteriis revelatis: hæc enim non potest esse aliquid creatum, vel mixtum ex creato & increato, sed solum ipsa prima veritas in dicendo, ut in ultima probatione nostræ conclusionis offendimus. Vnde

egregie Cassianus: *Deus hoc dixit: verbum illius summa ratio est, removeo argumenta, removeo disputationes, sola mihi ad credendum sufficit persona dicentis.*

Tom. IV.

Notandum primò, revelationem aliquam potest dici privatam duobus modis. Primò ex parte personæ cui fit, quando scilicet aliquid revelatur per aliquam personam particularem, v. g. per S. Brigittam, vel S. Catharinam Senensem, non verò per Ecclesiæ Principes, ut per Prophetas, Apostolos, & universales Pastores, quos Deus esse voluit quasi universalis instrumenta, ad manifestandam doctrinam coelestem, & quasi cælos quosdam in hoc spirituali mundo Ecclesiæ. Secundò ex parte rei propositæ seu revelatæ, quando nimirum veritas quæ manifestatur, ad communem totius Ecclesiæ utilitatem & instructionem non pertinet, nec ordinem habet ad Deum, ut ad obiectum formale quod nostræ fidei, v. g. si Deus mihi revelaret numerum stellarum quæ sunt in cælo, vel arenarum quæ sunt in litore maris, vel ea quæ modò fiunt apud Indos & Tartaros, talis revelatio diceretur privata, non solum ex parte personæ, sed etiam ex parte materiæ, seu rei quæ manifestaretur & revelaretur: Si verò aliquid ad communem totius Ecclesiæ instructionem pertineat mihi patefaceret, talis revelatio esset solum privata ex parte personæ, non verò ex parte materiæ, seu rei revelatæ.

Notandum secundò, fidem dupliciter considerari posse: primò ut est Catholica, seu universalis, & spectat ad totam Ecclesiam, per totum orbem diffusam; secundò ut est Theologica & divina, seu quatenus respicit divinam veritatem revelantem, ejusque testimonio innititur.

His præmissis, facile poterit resolvi difficultas proposita, quæ Theologos in duas sententias extremè oppositas divisit; quibusdā affirmantibus revelationem privatam ad fidem sufficere, aliis verò id negantibus. In quam partem magis communiter inclinant Thomistæ. Existimo tamen utramque sententiā conciliari posse, distinctione adducta duplicis revelationis privatæ, & duplicis fidei, Catholicæ scilicet & Theologicæ. Vnde

Dico primò: Si Deus, etiam ut auctor supernaturalis revelaret alicui aliquid temporale, sub ratione temporali, quod proinde ad communem Ecclesiæ instructionem & utilitatem non pertineret, neque in Deum referretur, talis revelatio non spectaret ad fidem infusam, supernaturalem, & theologiam, sed ad donum Prophetiæ, vel ad aliud lumen supernaturale, per modum transeuntis communicatum.

Probatur prima pars: De ratione fidei, ut est virtus Theologica, est respicere Deum ut obiectum formale quod, & cætera omnia prout ordinantur ad ipsum: Ergo si aliqua revelarentur à Deo sub ratione temporali, quæ non pertinerent ad religionem Christianā, nec ordinem haberent ad Deum, non attingerentur à fide, ut est virtus Theologica. Consequentia patet, Antecedens probatur, tum ex D. Thoma hic art. 1. dicente: *Nihil cadit sub fide, nisi in ordine ad Deum*, tum etiam exemplo spei & charitatis, quæ etiam sunt virtutes Theologicæ: nam quidquid per spem speratur, & per charitatem diligitur, est in ordine ad Deum ut obiectum formale quod.

Confirmatur. Fides in hoc distinguitur à prophetia, quòd illa de se respicit aliquid æternum, ista

De iij

Ista verò aliquid temporale, ut docet idem S. Doctor in 3. dist. 2. 4. quæst. art. 1. quæstionc. 1. ad 3. his verbis: *Quamvis prophetia & fides sint de eodem, sicut de passione Christi, non tamen secundum idem: quia fides formaliter respicit passionem ex parte illa quâ subest aliquid æternum, scilicet in quantum Deus est passus, hoc autem quod temporale est, respicit materialiter. sed prophetia contra.* Ergo quando Deus revelat aliquid temporale sub ratione temporali, talis revelatio non pertinet ad fidem, sed ad lumen propheticum.

72. Ex hoc probata manet et secunda pars conclusionis, quæ confirmari potest & magis illustrari, hoc discursu. Assensus datus revelationibus privatis ex parte materiæ, non potest pertinere ad dona Spiritus Sancti, vel ad prudentiam infusâ: Ergo cum non pertineat ad fidem, ut jam ostendimus, spectare non potest nisi vel ad prophetiâ vel ad aliud lumen supernaturale, per modum transeuntis collatum. Consequentia patet ex sufficienti enumeratione: vix enim aliud assignari potest, à quo elicatur talis assensus. Antecedens verò probatur: Dona Spiritus Sancti, & prudentia infusa, solum reserant in homine iusto, & nullatenus remanent in peccatore, ut docet expressè D. Thomas de donis, infra quæst. 8. art. 4. & 5. & 1. 2. quæst. 68. art. 2. & de prudentia infusa est certum, cum nulla virtus moralis per se infusa in peccatore remaneat: Sed cuilibet homini peccatori potest fieri aliqua revelatio privata ex parte materiæ, ita ut illi præbeat assensum. Ergo assensus datus revelationibus privatis ex parte materiæ, nec ad prudentiam infusâ, nec ad dona Spiritus Sancti pertinere potest.

73. Dico secundo: Si Deus alicui in particulari revelaret aliqua quæ ad Christianam religionem pertinerent, & ad Deum ut auctorem supernaturalem reducerentur, talis revelatio, quamvis esset privata ex parte personæ cui fieret, pertineret ad fidem, ut est virtus Theologica, non vero ut Catholica est.

74. Primâ pars patet ex dictis in præcedenti assertionem: nam ut aliquid pertineat ad fidem, ut est virtus infusa & Theologica, sufficit quod primâ veritati revelanti innitatur, & Deum ut objectum formale quod respiciat. Sed revelatio alicuius mysterij vel secreti, ad Christianam religionem pertinentis, alicui personæ particulari facta, esset à primâ veritate revelante, & Deum ut objectum formale quod respiceret: Ergo ad fidem, ut virtus Theologica est, pertinet.

75. Nec obstat quod talis revelatio à totâ Ecclesia non proponeretur, sed alicui personæ privatæ fieret, nam quod aliquid ab Ecclesia ut credendum proponatur, per accidens se habet respectu fidei, ut virtus Theologica est, sicut art. præcedenti § 1. declaravimus, & patet in Angelis, & primis parentibus, & aliis quibus mysteria fidei non ab Ecclesia proposita, sed à Deo immediate revelata sunt, quæ tamen fide infusa, & virtute Theologica credebantur. Vnde quod revelatio divina privatum, aut publicè sit, est prorsus accidentale respectu fidei, ut est virtus Theologica, licet ut est Catholica & universalis, ad eam tantum se extendat, quæ omnibus generaliter credenda proponuntur, non vero ad illud quod alicui personæ privatæ revelatur.

78. Ex quo probata manet secunda pars, quæ potest confirmari ex Scriptura. nam ad Ephes. 2. fides Catholica dicitur edificata super fundamē-

tum Apostolorum & Prophetarum, id est supra revelationes per eos factas in novo & veteri testamento. Et David Psal. 86. loquens spiritum aliter de Ecclesiæ edificio, ait: *Fundamenta eius in montibus sanctis, id est in principibus Ecclesiæ.* Et infra: *Dominus narravit in scripturis populorum & Principum.* id est communibus, & ab Ecclesiæ Principibus, seu Prophetis & Apostolis, traditis. Vnde Augustinus in Psal. 71. Sole exoriente (inquit) montium cacumina prius illustrantur, inde ad Colles. & usque ad ima vales, radij luminis derivantur. Montes, exelsa Prophetarum & Apostolorum animæ; & Colles, parvula populorum animæ: sed ideo montes exicipiunt pacem, id est evangelicam veritatem, ut colles possint exipere iustitiam. Quæ est iustitia quam colles exicipiunt? Fidei veritas, quia iusti ex fide vivit. Non autem acciperent minores animæ fidem, nisi maiores animæ, quæ montes dicuntur, ab ipsa sapientia illustrarentur, ut possint parvuli trajicere, quod possent parvuli capere.

77. Addo quod religio Christiana, & fides Catholica, debent proportionari in attingendo suum objectum, cum fides sit fundamentum religionis Christianæ: Sed religio Christiana solum versatur circa cultum communem quo fidem proteſtamur v. g. per usum sacramentorum: aut oblationem sacrificij missæ, vel per ceremonias in tota Ecclesia usitatas, quibus fidem nostram proteſtamur: Ergo etiam fides, ut Catholica & universalis est, solum versatur circa veritates communes, toti Ecclesiæ à Prophetis & Apostolis propositas. Unde S. Thomas infra quæst. 1. art. 3. in corp. ait: *Formale objectum fidei* (ut Catholica est) *est veritas prima, secundum quod manifestatur in scripturis sacris, & doctrina Ecclesiæ, quæ præcedit ex veritate prima.* Et quæst. 171. in prologo docet ad fidem pertinere tantum ea, quæ proponuntur omnibus credenda. Vbi etiam loquitur de fide ut Catholica, non verò ut Theologica est. Item 1. p. quæst. 1. art. 8. dicit quod fides nostra immititur revelationi, Apostolis & Prophetis facta, qui Canonicos libros scripserunt, non autem revelationi, sicut quæ fuit aliis Doctoribus facta.

D Quod etiam de fide, ut Catholica est, debet intelligi.

Ex his facile solves argumenta contra præcedentes conclusiones fieri solita. hæc enim solum probant, revelationes privatas tam ex parte materiæ, quam ex parte personæ, non pertinere ad fidem: vel si fiat mentio de revelationibus privatis solum ex parte personæ, non verò ex parte materiæ, solum convincunt tales revelationes non spectare ad fidem, ut Catholica & universalis est: unde magis confirmant quam infirmant nostram sententiam.

E Ex his etiam intelliges, quod si Deus alicui personæ privatæ veritatem aliquam æternam, & ad Christianam religionem pertinentem, revelaret, fide infusa & Theologica deberet credi ab eo cui fieret talis revelatio, non verò ab aliis quibus eam manifestaret; quia nemo privatas revelationes tenetur credere, nisi illæ à totâ Ecclesia ut credenda proponantur.

Quærit D. Thomas art. 2. huius quæstionis, an objectum fidei sit res aliqua simplex, ut Deus, Trinitas, anima, mundus, Angelus &c. vel complexum, seu compositum per modum enunciabilis, ut Deus est Trinus, Verbum est incarnatum, Christus non est creatura? Et respondet objectum fidei dupliciter considerari posse, nempe ex parte

recedit; & hoc modo est aliquid simplex & incomplexum; & ex parte credentis; & hoc modo est aliquid complexum per modum enunciabilis: quia cognitio intellectus nostri est per compositionem & divisionem, seu, quod in idem recipitur per affirmationem & negationem; gratia autem, qualis est fides, non destruit, sed potius pertinet naturam. Hæc doctrina D. Thomæ est omnino certa, & circa illam nulla se offert celebris difficultas. Unde sit

ARTICVLVS IV.

Primum obiectum fidei sit necessario verum, ita ut falsum sub eise non possit?

A Duplici capite concipi potest, quod fidei, cuiusque obiecto, falsum subesse possit: primum ex parte Dei dicentis & revelantis, si videlicet posset mentiri, & aliquid falsum nobis ut verum proponere: secundo ex parte hominis credentis, si minime posset fide divina credere aliquid esse verum & revelatum à Deo, quod tamen esset falsum, & ab eo non revelatum, live si posset uti fide divina ad elicendum assensum falsum & erroneum. Unde ad plenam & perfectam propositæ difficultatis resolutionem, hæc duo paragraphis sequentibus breviter examinanda & discutienda sunt.

§. I.

Prima difficultas resolvitur, & Deum nec per se, nec per alium mentiri posse, subindeque nec ex Deo dicente, fidei falsum subesse, demonstratur.

Olim Priscillianistæ, sic dicti à Prisciliano Episcopo Abulensi, eorum Anselmiano blasphemantes dixerunt Deum esse authorem falsitatis & mendacij: ut inde colligerent licitum esse nobis mentiri, & mendacium firmare juramento, propter servandum secretum. Unde hunc versum inter se dicere solebant.

Iura, & perjuræ secretum prodere noli.

Inter Catholicos autem aliqui affirmarunt, quod licet Deus de potentia ordinaria non possit mendacium dicere, bene tamen de potentia absoluta, si non per se, saltem per alium. Sic docent Holcor, Athanasius, & Gabriel, relati à Banne hic art. 3. dub. 1. Quam sententiam, ut apertam blasphemiam, & manifestum errorem, alij Theologi rejiciunt & detestantur, Quare

Dico primo, Deum, etiam de potentia sua absoluta, nec per se nec per alium mentiri posse; subindeque nec ex Deo dicente fidei falsum subesse.

Probatur primò ex Scriptura, quæ non minus remouet à Deo mendacium, quam mutabilitatem, cum sic ait Numer. 23. *Non est Deus quasi homo, ut mentiatur, neque ut filius hominis, ut mutetur*: Atqui mutatio repugnat Deo absolute: Ergo & mendacium. Item ibi Scriptura non quod de facto contingit affirmat (sunt enim aliqui homines, qui nunquam de facto mentiti sunt, vt B. Virgo) sed describitur dei, & hominis natura, quod hic ad mendacium est inclinatus, & sæpius mentitur; Deus autem nec mentitur, nec mentiri potest: quod nulli puro homini convenit,

Confirmatur ex Apostolo ad Hebræos 6. ubi sic ait: *Volem Deus abundantius ostendere immobilitatem consilij sui, interposuit iuramentum, ut*

per duas res immobiles, scilicet promissionem, & juramentum, quibus impossibile est mentiri Deum, firmissimum solatium habeamus. Ubi docet Deum ex abundantia, id est sine necessitate, addidisse juramentum promissioni suæ, ut ostenderet ejus immobilitatem: quippe quia promissio divina per se sola immobilis est, estque omnino impossibile mentiri Deum, siue promittendo solum, siue jurando: ita ut tam promissio quam juramentum sint duæ res immobiles, quibus singulis impossibile est Deum mentiri. Loquitur autem de impossibilitate absoluta, quia alioquin non haberemus firmissimum solatium, seu fortissimam spem: possemus enim dubitare num Deus esset usus potentia sua absoluta, si de potentia absoluta mentiri posset, ut postea dicemus.

Probatur secundo ex SS. Patribus, qui docent tantum esse impossibile Deum mentiri, quam Deum non esse, aut non esse omnipotentem: Sed absolute impossibile est, Deum non esse Deum, vel non esse omnipotentem: Ergo & illum mentiri. Minor patet: Major probatur ex Athanasio lib. de Incarn. Verbi, ubi asserit *Aburdum esse dicere, Deum posse mentiri*. Si enim dixit quod perituri sumus, non esset Deus, si non perissemus. Et

Anselmus lib. 1. c. 2. de Deo homo cap. 12. *Non sequitur (inquit) si Deus vult mentiri, justum esse mentiri, sed potius Deum illum non esse.* Augustinus etiam lib. 1. de Symbolo cap. 1. hæc scribit: *Deus omnipotens est, & cum sit omnipotens, mori non potest, falli non potest, mentiri non potest. Quam multa non potest, & omnipotens est & ideo est omnipotens, quia non potest: nam si mori posset, non esset omnipotens; si mentiri, si falli, si inique agere, non esset omnipotens: quia si hoc in eo esset, non fuisset dignus qui esset omnipotens.* Unde egregie Ambrosius Epist. 37. *Impossibile istud (inquit) non infirmitatis, sed virtutis est, & maiestatis: quia veritas non recipit mendacium, nec Dei virtus levitatis errorem.* Similiter D. Thomas 2. ad Thimoth. 2. lect. 2. super verbis illa Apostoli. *Ille fidelis est, negare seipsum non potest*: hæc scribit: *Ergo Deus non est omnipotens.* Cui objectioni sic respondet: *Respondeo ex hoc est omnipotens, quod seipsum negare non potest: posse enim deficere, magis pertinet ad impotentiam; quia quid aliquid deficiat à suo esse, est per debilitatem virtutis propriæ: Christum autem negare seipsum, est deficere à seipso: hoc ergo ipsum quod non potest negare se, est ratio perfectæ virtutis.* Absurdum ergo & ridiculum est quod dicunt Adversarii, Deum non posse mentiri de potentia ordinaria, bene tamen de absoluta & extraordinaria; cum mentiri, sicut & peccare, non sit effectus sed potius defectus potentia, & Deus (ut inquit S. Doctor) ex hoc sit omnipotens, quod mentiri non potest.

Probatur tertio ratione quam insinuant SS. Patres locis adductis, & D. Thomas hic art. 3. in corp. ubi sic ait: *Sub veritate prima non potest esse falsum, sicut neque sub ente non ens, nec malum sub bonitate.* Ex quibus verbis hoc potest argumentum confici: Deus est prima veritas: Sed repugnat primam veritatem mentiri; cum mendacium sit deviatio à veritate, & prima veritas à veritate deviare nequeat, alioquin deficeret à se ipsa, & sic non esset prima veritas & indeficiens: Ergo impossibile est Deum mentiri, etiam de absoluta potentia.

Confirmatur: Si Deus quacumque potentia mentiri

mentiri posset, non esset summa veracitas; sicut non esset summa bonitas, si quacumque potentia peccare posset, & male agere; major enim esset illa veritas & bonitas, quae nulla potentia posset à vero & à recto aberrare: talem verò & tantam veracitatem ac bonitatem non esse possibilem, aut non esse re ipsa in Deo, ineptum est, ac Deo injuriosum asserere; cum Deus sit id quo nihil melius

88 & perfectius excogitari potest. Denique suaderi potest conclusio ex absurdo & inconvenienti, quod sequitur ex adversa sententia: si enim Deus mentiri posset de potentia absoluta, tota fides nostra nutaret; quomodo enim scire possemus, quod Deus tali potestate non fuerit usus, quando mysteria fidei revelavit? Quod si dixerit ipsum revelasse se meritum non fuisse, de hac revelatione eadem currit difficultas, potuisset enim ex suis secretis & occultis judiciis similiter mentiri in eadem revelatione, quae se non mentitum dixisset.

89 Non solum aptem praedictis testimoniis, & rationibus, demonstratur Deum non posse immediate per se ipsum mentiri, sive falsum revelare, sed etiam quod neque per alium id praestare queat: cum enim Deus ipse sit qui loquitur per ministrum, juxta illud 2. Regum 13. *Spiritus Domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meam* & istud Matth. 10. *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis*: quod Deus utatur ministro ad mentendum, non obstat quominus mendacium in eum referatur, & ipsi attribatur.

90 Confirmatur: Sicut merè materialiter se habet, quod quis loquatur verbis vel scriptura, subindeque obligatio veracitatis eadem omnino est, quocumque modo quis loquatur: ita prorsus materialiter se habet, quod Deus loquatur immediate per se, vel per nuntium suum, cum nuntius sit merum instrumentum, sicut scriptura, vel alia signa.

91 Confirmatur amplius: & non esset omnino impossibile Deum mentiri, etiam per ministros, sequeretur quod nostra fides, quae divina revelationi innititur, non haberet firmum & stabile fundamentum; quia tota ferè Scriptura revelata est nobis ministerio Angelorum, Prophetarum, Apostolorum, & Evangelistarum: Sed hoc non est dicendum: Ergo nec illud.

92 Adde quod si Deus loquitur ad homines per ministros, v. g. per hominem, vel Angelum, immediate loquitur ad aliquem illorum; non potest enim mediate loqui ad nos, nisi immediate loquatur ad ministrum: Ergo si impossibile est Deum mentiri, aut falsum dicere, loquendo immediate per se ipsum, etiam erit impossibile ipsum mentiri loquendo per alium. Velenim ille idipsum quod ei locutus est Deus referret, aut diceret aliud: si idem referret, mentiente ministro, mentiretur Deus: si verò aliud diceret, solum minister ex se ipso mentiretur, non verò Deus per illum: sicut in humanis, quando servus loquitur aliud ab eo quod dominus ipsi praecepit non mentitur dominus, sed servus.

§. II.

Corollarium notatu dignum.

93 EX dictis inferes, Deum non posse esse causam specialem & directam in nobis assensus falsi & erronei, ut falsus & erroneus est; licet actum illum pro materiali, seu quantum ad entitatem &

A substantiam, causare possit. Ratio patet ex supra dictis: Deus enim tam bene est prima veritas, quam summa bonitas: Sed ex eo quod est summa bonitas, non potest velle & causare aliquid mali sub illa formalitate, etiam in nobis: Ergo etiam ex eo quod est prima veritas, non poterit esse causa directa & specialis in nobis erroris aut falsitatis, sub hac formalitate, licet actum falsum & erroneum pro materiali causare possit. Eadem ratio convincit, Deum non posse alicui habitum erroris, aut falsae opinionis infundere: cum enim talis habitus per se, & directe in errorem vel falsam opinionem inclinet, Deus illum infundendo, per eum directe inclinet intellectum in errorem, vel falsam opinionem, quod à summa bonitate & prima veritate alienissimum est. Ex quo etiam principio in tractatu de peccatis probari solet, habitum vitiosum non posse à Deo immediate infundi; alioquin in actum pravam & vitiosum, voluntatem vel appetitum inclineret.

Dices primo: Habitus erroris producit actibus nostris, ad quos Deus concurrat: Ergo etiam sine nostris actibus Deus posset immediate illum causare.

Sed nego Consequentiam: nam etiam habitus vitij producit actibus nostris, ad quos Deus C concurrat, & tamen non potest illum immediate & sine nostris actibus causare in nobis; quia ad actus vitij non concurrat, quatenus mali & vitiosi sunt, sed tantum materialiter & quoad substantiam, quare eodem modo solum concurrat ad productionem habitus vitiosi, qui ex illis actibus resultat. Idem cum proportionem de habitu erroris dicendum est: nam etiam ad actus erroris, qui sunt in nobis, non concurrat Deus directe & formaliter ut erroris sunt, sed tantum materialiter & quoad substantiam.

Dices secundo: Deus in scriptura proficitur, se improbos in fraudem & errorem inducere: Ergo potest esse causa assensus falsi & erronei in nobis, vel habitum erroris, aut falsae opinionis nobis infundere, Consequentia patet: Antecedens probatur ex variis Scripturae testimoniis: dicitur enim Job 12. *Qui immutat cor Principum, & decipit eos, & errare facit eos sicut ebrios*. Et 1. ad Thelalon 2. *Ideo mittit illis (Deus) operationem erroris, ut credant mendacio*. Et Regum. 22. *Deus Dominum spirituum mendacij in ore omnium Prophetarum tuorum*: ibidemque ait Dominus ad spiritum mendacij, *Decipies & pravelebis; egredere, & fac ita*. Denique Ezechiel. 14. Deus ait: *Propheta cum erraverit, & locutus fuerit verbum, ego Dominus decepi Prophetam illum*.

Respondeo negando Antecedens. Ad cujus probationem dico, regulam generalem esse apud Theologos, & scripturae Interpretes, quod quotiescumque in Sacra Scriptura dicitur quod Deus velit, praecipiat, aut faciat aliquid mali culpa, vel erroris, vel falsitatis, hoc semper debet intelligi de permissione, non autem de volitione, aut causalitate positiva: hoc enim in Sacra Scriptura satis usitatum est ut praecipere & permittere pro eodem usurpentur. Sic quando Christus dixit Iudae, volenti illum tradere, *Quod facis, fac ceteris*, non illi immane sacrilegium proditio- nis & venditionis praecipit, sed duntaxat permittit, ut docet D. Thomas super illum locum; & Augustinus tract 61. in Ioan. Sic etiam Marci 10. dixerunt Pharisei Christo Domino: *Moses permisit libellum repudiij scribere, & Christus respondit: Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis praecipium*

Esau, non fuisse mendacium, sed mysterium. Similia habet D. Thomas loco supra citato, ubi ait *In Scriptura sacra inducuntur aliquorum gesta, quasi ex mpla perfecte virtutis, de quibus non est estimandum, eos fuisse mentitos: si que tamen in eorum dictis appareant, que mendacia videantur, intelligendum est, ea figuratim & prophetice dicta fuisse.* Et 3. p. quest. 55. art. 4. ad 1. *Non omne* (inquit) *quod fingimus, mendacium est, sed quando illud fingimus quod nihil significat, tunc est mendacium, cum autem fictio nostra referatur in aliquam significationem, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis: alioquin omnia que a sapientibus viris, vel etiam a Domino, figurate dicta sunt, mendacia deputabuntur.... sicut autem dicta, ita etiam finguntur facta sine mendacio, ad aliquam rem significandam.*

§. IV.

Solvitur argumentum ex ratione petiti.

102. **C**ontra eandem conclusionem potest hoc argumentum obijci. Licet Deus sit beatitudo & vita per essentiam, potest tamen in natura assumpta pati, & mori: Ergo pariter, licet sit prima veritas in dicendo, nihilominus in natura assumpta mentiri & fallere poterit.
103. Sed negatur consequentia & paritas: magnum enim inter falsitatem & mendacium ex una parte, & passibilitatem ac mortem ex alia, discrimen intercedit: nam ut ait D. Thomas 3. p. quest. 1. art. 1. ad 3. omnes alie rationes, quibus creatura a creatore differt, & a Dei sapientia instituta sunt, & ad Deum tanquam ad ultimum finem ordinantur: at verò falsitas, mendacium, & culpa, non sunt instituta a Dei sapientia, nec ad Deum ut ad primam veritatem, vel ad ultimum finem ordinantur, sed potius ab illo avertunt: unde impossibile est divinum suppositum illas assumere, etiam in aliena natura.
104. Explicatur & magis illustratur hæc responsio: Falsitas & malitia sunt mala naturæ intellectualis, ut talis est, nec bonum finem ordinari possunt, subindeque nec induere rationem boni: sed potius avertunt a Deo, qui est prima veritas, & summa bonitas, & illi directe opponuntur, ac proinde privant bono divino: infirmitates autem puta dolor, & cruciatus, ac ipsa mors, nec a Deo avertunt, aut illo privant, nec sunt mala naturæ intellectualis, quia talis, sed sunt particularia quedam mala naturæ sentientis, quæ ad bonum finem ordinari possunt. Unde licet deus possit pati, mori in natura assumpta, non tamen mentiri, aut peccare; maxime, quia cum actiones præsertim morales, sint suppositorum, si Deus in natura assumpta mentiretur, vel peccaret, tale mendacium, vel peccatum, divino supposito tribueretur.
105. **I**ntabis: Amphibologia, seu æquivocatio, est quedam species mendacij, cum tā bene ordinetur ad decipiendum, ac mendacium: Sed Christus interdum amphibologiā, & æquivocatione usus est: Ergo Verbum divinum in natura assumpta etiam mentiri potest. Major patet: Minor probatur primò ex ille Ioan. 7. ubi Christus rogantibus consanguineis ut ascenderet templum, respondit: *Ego non ascendam* Quam responsionem fuisse ambiguum, ex eo constat, quod cum nihilominus postea ascenderit, non manifestè, sed occultè, necessario fatendum est in illis verbis, *Non ascendam*, alium sensum à Christo fuisse intem-

Atum, quàm illum, qui ab auditoribus eius existimabatur: putabant enim ipsum negare absolute quod ascenderet, ipse verò non negabat absolute se assensurum, sed cum addito, licet verbis non expreso, scilicet publice & palam. Secundo eadem Minor suadet ex Marci. cap. 13. ubi Christus interrogatus à discipulis de die iudicii, respondet: *De die autem illo, vel hora, nemo scit neque Angeli in celo, neque Filius hominis.* Quæ responsio vera esse non potuit, nisi intelligeretur à Christo in sensu diverso ab eo quem eius verba præ se ferunt: unde expositores dicunt communiter, sensum illorum verborum, juxta Christi intentionem, fuisse, nescire Filium hominis ut dicat, & revelet. Pro solutione huius instantiæ.

B Notandum est, duobus modis posse aliquem uti amphibologiā, seu æquivocatione: Primò formaliter, quando scilicet non adsunt aliqua circumstantiæ, ex quibus audiens devenire possit in cognitionem significationis, vel sensus verborum à loquente intenti: Secundo materialiter, quando nimirum adsunt aliqua circumstantiæ, quæ facile manifestare possint, in quem sensum vox, vel propositio amphibologica, usurpetur à dicente, ita ut vir prudens possit facile hoc agnoscere, licet audiens, ob negligentiam considerationis circumstantiarum illarum, mentem loquentis non intelligat. Hoc posito.

Ad instantiam respondeo, quod amphibologia, seu æquivocatio formalis, est quedam species mendacij, non verò illa quæ est solum materialis: licet enim ille qui amphibologiā materialiter utitur, proferat verba in sensu non communi, sed particulari, eo ipso tamen quod adsint circumstantiæ, quæ possunt sensum illum particularem audiendi indicare; quod ille in alio sensu verba illa accipiat, non provenit ex loquente, nec ex æquivocatione, tanquam ex causa per se, sed solum ex negligentia auditoris, qui noluit vexari in consideratione circumstantiarum, quæ poterant illi indicare verum sensum verborum à loquente intentum. Unde ad primum exemplum de Christo, dico cum in illa responsione, quā negavit consanguineis se ascensurum, usum fuisse æquivocatione & amphibologiā non formali, sed materialis: ex circumstantia enim petitionis eorum, quæ consistebat in hoc quod palam ascenderet templum, ut in eo manifestaret se mundo, poterant, si attendissent, sufficienter intelligere, in eodem sensu Christum respondisse, se non assensurum, nempe palam & publice, sed tantum in occulto. Vel ut ait Toletus, particula *Non*, sumitur pro *Nondum*, juxta id quod mox additur: *Tempus meum nondum est impletum*, id est, nondum venit tempus meum ascendendi.

E Similiter ad secundum dico, Christum in illa responsione, quā negavit Apostolis se diem iudicii scire, æquivocatione tantum materiali usum fuisse: ex circumstantia enim personæ, hanc responsionem proferentis, quæ eos docuerat, omnia quæ pater habet, filium similiter habere, & aliorum plurium, quæ ipsis ab ea revelata fuerant, poterant sufficienter intelligere, si voluissent attendere, cum non negare absolute se scire diem iudicii, sed solum cum aliqua restrictione, verbis quidem non expressa, sed tantum ab eo subintellecta, & manifestabili per circumstantiam personæ proferentis.

§. V.

Alia difficultas resolvitur. & per accidens, sive ex parte credentis, non posse fidei subesse falsum, demonstratur.

Dico secundo, fidei non posse subesse falsum, etiam per accidens, sive ex parte credentis.

109. Probatur: Ut fidei per accidens, sive ex parte credentis, falsum subesse posset, deberet homo posse illud credere, fide non tantum humana, sed etiam divina: Atqui licet ex ignorantia invincibili putet illud esse verum, & a Deo revelatum, non tamen potest ipsum credere fide divina, sed tantum humana. Ergo non potest, etiam per accidens, sive ex parte credentis, fidei subesse falsum. Major constat: Minor vero probatur. Non potest quis uti fide divina ad eliciendum assensum falsum & erroneum: Sed si posset credere fide divina aliquid falsum, eo ipso uteretur tali fide ad eliciendum assensum falsum & erroneum: Ergo non potest homo aliquid falsum credere fide divina. Minor constat: Etus enim quo quis credit aliquid falsum, licet existimatum verum, est assensus falsus & erroneus. Major vero probatur primo ex D. Thoma hic art. 3. ubi sic discutit: *Nihil subest alicui potentia vel habitui, aut etiam actui, nisi mediante ratione formali objecti: sicut color videri non potest, nisi per lucem, aut sonus audiri non potest, nisi per medium demonstrativum. Dicitur est autem quod ratio formalis obiecti fidei est veritas prima: unde nihil potest credere sub fide, nisi in quantum stat sub veritate prima, sub qua nullum falsum stare potest: sicut nec verum sub ente, nec malum sub bonitate.* Quibus verbis S. Doctor hanc rationem insinuat: Quidquid attingit habitus fidei, debet necessarii cadere sub eius ratione formali sub qua: Sed nullum falsum potest cadere sub ratione formali sub qua fidei, nimirum divina revelatione; cum Deus non possit mentiri, nec aliquid falsum revelare, ut §. 1. ostendimus: Ergo habitus fidei non potest aliquid falsum attingere, nec proinde aliquis potest uti fide ad eliciendum assensum falsum & erroneum.

110. Secundo probatur eadem Major: Si fides esset principium assensus falsi & erronei, Deus esset causa falsitatis & erroris, saltem mediater: non minus quam si lumen naturale, & habitus primorum principiorum, essent causa assensus falsi & erronei, talis error & falsitas in Deum ut auctorem reducerentur: Sed hoc non est admittendum: Ergo nec illud.

111. Dices: ars sophistica est a Deo: Sed illa inclinatur ad falsum, & ad decipiendum: Ergo aliquis habitus ad falsum inclinans, potest esse a Deo.

Respondeo concessa Majori, negando Minorem: ars enim sophistica solum docet intelligere & cavere fallacias, non vero ad fallendum inclinatur: imò nulla potest dari ars, quæ ad mentiendum, vel decipiendum inclinet: quia ut docet S. Thomas infra quæst. 95 art. 1. ad 2. & quæst. 169, art. 1. ad 4. post D. Chrysostomum homil. 56. in Matt. non sunt veræ artes dicende: quæ non sunt de bono & necessario objecto.

112. Probatur tertio: Virtus intellectualis non potest inclinare ad falsum assensum: Sed fides est virtus intellectualis: Ergo ad falsum assensum inclinare nequit, nec in ipsum influere. Minor est certa: Major vero suadetur. Omnis virtus debet

Tom. IV.

A esse perfectio suæ potentie in ordine ad suum obiectum; sicut virtus moralis, quæ est in voluntate, vel appetitu, ipsum perficit ad bonum attingendum: Sed obiectum intellectus est verum: Ergo omnis virtus intellectualis perficit intellectum in ordine ad verum, subindeque ad falsum inclinare non potest. Unde S. Thomas 1. 2. quæst. 57. art. 2. ad 3. ait: *Soli illi habitus virtutes intellectuales dicuntur, quibus semper dicitur verum, & nunquam falsum.* Ex quo ibidem infert, opinionem & suspensionem non esse virtutes intellectuales, quia indifferenter se habent ad verum vel falsum.

B Quarto: Lumen fidei est singularis quedam participatio divini luminis, & quasi participatio luminis beatifici, & ut ait D. Bernardus, *Voluntaria quadam & certa prælibatio nondum propagata veritatis*: Ergo sicut lumen divinum, & beatificum, ad verum sic determinata sunt ut falsum assensum producere nequeant, nec ad ipsum intellectum inclinare, ita & lumen fidei.

113. Denique probatur eadem Major: Si lumen fidei posset esse causa assensus falsi, non esset consentaneum fini quæ a Deo intenditur in eius infusione, scilicet ut homines eo mediante summa cum fiducia & certitudine captiverent intellectum in obsequium Dei: posset enim homo aliquando in tali captivitate & obsequio decipi, credendo verum id quod falsum est subindeque non teneretur summam in eo habere fiduciam: Ergo &c.

§. VI.

Solvuntur objectiones.

Objicies primo: Potest aliquis elicere actum virtutis moralis, vel Theologicæ, circa illud quod prudenter existimat esse materiam talis virtutis, quamvis de facto non sit eius materia: Ergo etiam potest quis elicere actum fidei divine circa illud, quod prudenter judicat a Deo revelatum esse, licet de facto revelatum non sit, subindeque fidei potest subesse falsum per accidens & ex parte credentis. Consequentia videtur legitima a parietate rationis. Antecedens vero variis exemplis suadetur: Potest enim quis elicere actum misericordie circa pauperem fictum, quæ verum pauperem existimat; & adorare hostiæ, quam prudenter existimat esse consecratam, quamvis ex malitia sacerdotis consecrata non sit. Idem patet in virtutibus Theologicis: nam si aliquis diligat hominem, propter sanctitatem quam in eo esse existimat, tunc actus dilectionis procedit ex vera charitate Theologica, etiam si ille non sit sanctus, sed hypocrita. Item qui existimaret invincibiliter Deum esse videndum oculis corporeis, & hanc visionem speraret ut premium suorum operum, actum spei eliceret, quamvis in re non ita sit.

114. Respondeo concessa Antecedente, negando consequentiam & parietatem: hoc enim inter virtutes quæ sunt in intellectu, & eas quæ resident in appetitu aut voluntate, reperitur discrimen, quod primæ excludunt totaliter falsum, non autem secundæ, ut declarat D. Thomas hic art. 3. ad 1. his verbis: *Dicendum quod quia verum est bonum intellectus, non autem est bonum appetitivæ virtutis, ideo omnes virtutes quæ perficiunt intellectum, excludunt totaliter falsum; quia de ratione virtutis est quod se habeat solum ad bonum. Virtutes autem perficientes partem appetitivam, non excludunt totaliter falsum: potest enim aliquis*

Ecce ii

secun-

secundum iustitiam aut temperantiam agere, habens aliquam falsam opinionem de eo circa quod agit: & ita cum fides perficiat intellectum, spes autem & charitas appetitivam partem, non est similis ratio de eis.

Circa quam doctrinam Cajetanus hæc Novitio Theologo suggerit, ut intelligat quomodo falsa opinio itare possit cum operatione iustitiæ, & aliarum virtutum moralium: Animadvertet (inquit) quod contingit aliquem falso credere absque culpa sua, aliquem sibi esse debitorem, vel e converso, & operari ad illum secundum iustitiam; & similiter credere se non indigere cibo aut potu, & operari secundum temperantiam, & sic de alijs. Et videbis virtutes appetitivas non totaliter excludere falsam opinionem de eo circa quod agitur, ut in littera dicitur. Ex quibus habes manifestam differentiam quæ inter virtutes morales & intellectuales reperitur: illæ enim non versantur circa verum, sed circa bonum, & consequenter non respiciunt per se & formaliter veritatem, & possunt secum admittre per accidens aliquam falsitatem; istæ verò cum perficiant intellectum in ordine ad cognitionem veri, nullam etiam per accidens admittunt falsitatem. Unde D. Thomas §. præcedenti citatus, ait quod soli illi habitus virtutes intellectuales dicuntur, quibus semper dicitur verum, & nunquam falsum. Sicut ergo, ut aliquid cognoscatur per intelligentiam, aut scientiam, non sufficit ut iudicetur esse sic cognoscibile & verum, sed requiritur ut revera ita cognoscibile & verum sit: ita ad hoc ut aliquid fide divinâ credatur, non satis est quod prudenter existimetur à Deo revelatum esse, sed præterea requiritur ut sit revera à Deo revelatum, atque adeo verum.

118.

Dicitur: Prudentia est virtus intellectualis, & tamen potest ferri in falsum; prudenter enim existimare possum pecunias Joannis esse meas, & ut tares elargiri pauperibus: item prudentia dicitur adorandam esse hostiam quam elevat sacerdos, & tamen hoc iudicium potest esse falsum; nam potest contingere, ut revera non sit consecrata, aut propter defectum potestatis, si qui illam elevat non est vere baptizatus, aut sacerdos, vel propter defectum intentionis, quia noluit eam consecrare: Ergo licet fides sit virtus intellectualis, ei tamen per accidens, & ex parte credentis, potest subesse falsum, credendo aliquid esse revelatum à Deo, licet de facto revelatum non sit.

119.

Respondeo quod licet prudentia possit subesse falsum, speculative, non tamen falsum practice, quia est virtus intellectualis practica: unde licet iudicium illud speculativum, quo iudicio pecunias non meas, esse meas, vel hostiam esse consecratam, quæ revera consecrata non est, sit falsum; istud tamen iudicium practicum & prudentiale, quo iudicio me posse facere eleemosynam ex pecuniis, quas prudenter iudico esse meas, vel adorare hostiam, quam prudenter iudico esse consecratam, practice verum est; unde potest esse regulariter operationis: fides verò, ut infra dicemus, simul practica & speculativa est, & sic ei nec practice, nec speculative falsum subesse potest.

Objicies secundò: Si Episcopi aliqui provinciam proponerent aliquid tanquam de fide divinâ, quod tamen non esset de fide, tunc quilibet de populo, præsertim rustici, teneretur illud credere. Sed non fide duntaxat humanâ, quandoquidem ipsis proponeretur credibile fide divinâ: ergo fides

divinâ, & per consequens fieri potest, quod fides divina per accidens, & supposita aliqua falsâ existimatione, in falsum inclinet.

Respondeo concessa Majori, negando Minorem: in illo enim casu rustici non tenerentur credere fide divinâ quæ ipsis proponerent Episcopi ut fide divinâ credenda, sed fide duntaxat humanâ, quia si essent falsa, non essent credibilia fide divinâ, sed tantum humanâ.

Si autem infes, & dicas, quod si illi rustici dissentirent tali propositioni, à Prælati & Doctoribus Ecclesiæ propositâ, absolute essent dicendi hæretici: Ergo quando eliciunt assensum circa illam, talis assensus est fidei infusæ; siquidem dissensus hæreticus directe & immediate assensui fidei infusæ opponitur.

Respondeo quod rustici illi, tali propositioni dissentientes, non essent hæretici formaliter, sed tantum virtualiter & argutivè: quia existimantes illam esse veram, & à Deo revelatam, atque ut talem ab Ecclesiâ propositam, eo ipso quod illi dissentirent, essent ita dispositi quantum ad affectum, ut divino testimonio, & Ecclesiæ propositioni, nollent præbere assensum, subindeque si non in re saltem quantum ad affectum, censerentur hæretici.

Objicies tertio: Fides antiquorum fuit quod Christus esset nasciturus, & hæc fides duravit in multis, ut quæ ad prædicationem Evangelij: Sed Christo jam nato, etiam ante Evangelij promulgationem, falsum erat Christum nasciturum. Ergo fidei potest subesse falsum per accidens, & ex parte credentis. Item unum de pertinentibus ad fidem est, ut credamus sub sacramento altaris verum Christi corpus contineri: Sed contingere potest, quando non rectè consecratur, quod non sit ibi verum corpus Christi, sed solum panis: Ergo fides per accidens ad falsum ferri & extendi potest.

Ad primam instantiam respondet S. Thomas hic art. 3. ad 3. quod hoc ad fidem credentis pertinebat post Christi nativitatem, quod crederet eum quandoquidem nasci: sed illa determinatio temperis in qua describatur, non erit ex fide, sed ex conjectura humana; possibile est enim ex conjectura humana hominem fidelem falsum aliquid assumere, sed quod ex fide falsum existimet, hoc est impossibile. Unde sicut si quis continuaret actum, quo vult dare eleemosynam, ut subleget miseriam pauperis, & postea, perseverante hoc proposito, affectaret simul inanem gloriam, talis actus, quantum ad substantiam semper procederet à misericordia, modus tamen eius esset à vana gloria, & inordinato affectu, ita pariter, si Iudæus ante nativitatem Christi haberet hunc actum, Christus nascetur, illumque post Christi nativitatem continuaret, talis assensus post Christi nativitatem, esset quidem à fide, quantum ad substantiam, sed modus eius ab alio habitu petendus esset, scilicet ab humana opinione & conjecturis, quibus potest subesse falsum.

Ad secundam respondet idem S. Doctor solut. ad 4. quod fides credentis non refertur ad has species panis, vel illas, sed ad hoc quod verum corpus Christi sit sub speciebus panis sensibilis, quando rectè fuerit consecratum: unde si non sit rectè consecratum, fides non suberit propter hoc falsum.

Ad secundam respondet idem S. Doctor solut. ad 4. quod fides credentis non refertur ad has species panis, vel illas, sed ad hoc quod verum corpus Christi sit sub speciebus panis sensibilis, quando rectè fuerit consecratum: unde si non sit rectè consecratum, fides non suberit propter hoc falsum.

Circa quam doctrinam bene monet Cajetanus ut diligenter advertas, ne dum audis quod fides non respicit has vel illas species, sed hoc solum quod verum corpus Christi sit sub speciebus panis sensibili.

126. sensibilibus, incidas in errorem dicentium, quod hostia quæ adoranda offertur in Ecclesia, sub conditione solum, nempe si est verè consecrata, non verò absolute, adoranda sit: ad hoc enim ut fidelis eam absolute adorare teneatur, quod verè quod habeat certitudinem moralem, quod verè consecrata sit, talis enim certitudo sufficit ad iudicium prudentiale, quod est proxima regula dirigens in suis operationibus omnes virtutes morales, inter quas præcipuum tenet locum religio.

127. Obijcies quarto: Potest eri syllogismus in quo una ex præmissis sit vera, & de fide, & altera falsa, subindeque conclusio etiam sit falsa, ut si quis Eutyechianus argumentaretur sic: *In quocumque est unica hypostasis, est unica natura: atqui in Christo est unica hypostasis: ergo & unica natura*: Sed tunc assensus conclusionis falsæ proficitur tanquam effectus ab assensu præmissarum: Ergo cum una ex illis sit de fide, assensus fidei, saltem ut cum alio actu falso conjunctus, in falsum influere & inclinare potest.

128. Propter hoc argumentum Magister Victoria in manuscriptis, super art. 3. hujus questionis docet, quod sicut Deus, qui est summa bonitas, causat defectus naturales; v. g. claudicationem tibie, mediatè & indirectè, id est mediâ causâ secundâ deficiente; ita fides, sive assensus illius, mediatè, & indirectè, mediante scilicet alio actu falso, cui potest esse conjunctus, in actum falsum influere potest.

129. Sed hæc doctrina displicet aliis Thomistis, & merito: Nam nulla causa potest influere in aliquem effectum, etiam per accidens, mediatè, aut indirectè, nisi contineatur aliquo modo sub objecto formali causalitatis illius, ut constat inducivè in omni causâ. Sed sub objecto formali fidei nullatenus potest contineri actus falsus, ut supra ostendimus: Ergo fides in illum, etiam per accidens, mediatè, aut indirectè, influere nequit.

130. Confirmatur & magis illustratur hæc ratio, exemplo adducto de divina causalitate: nam licet Deus dicatur causa actualitatis & entitatis, cum qua conjungitur defectus, sive naturalis, sive moralis, non tamen dicitur, etiam per accidens, mediatè, aut indirectè, causa defectus naturalis, vel moralis: unde in nullo sensu potest verificari, quod Deus sit causa peccati, quamvis sit causa actus & entitatis peccati; & hoc non alia ratione, nisi quia nullus defectus, sive moralis, sive naturalis, continetur sub objecto formali causalitatis divinæ, ut fusi ostendimus in Tractatu de voluntate Dei. Pariter ergo, si sub objecto formali fidei nullatenus falsum continetur, impossibile erit quod fides in aliquem assensum falsum influat, etiam per accidens, mediatè, vel indirectè. Addo quod cum ex vero semper sequatur verum, ex assensu fidei, qui semper est verus, nunquam potest sequi falsâ conclusio. Unde

131. Respondent secundo Bannez, Serra, & alij ex nostris Thomistis, in prædicto syllogismo propositionem, quæ est de fide, esse quidem causam assensus conclusionis, quantum ad substantiam, sed non quoad modum, seu falsitatem. Sicut (inquiunt) cum aliquis egregius scriptor utitur calamo non bene aptato ad scribendum, scriptio quantum ad substantiam, inscriptorem, ut in causam principalem, modus verò seu deformitas eius, in defectum instrumenti reducitur.

Tom. IV.

A Sed hæc etiam solutio displicet: quia in quolibet syllogismo præmissæ, quæ influunt in conclusionem, eam causant non solum quantum ad substantiam, sed etiam quantum ad unionem extremitatum, quæ fit in illa ex vi unionis illarum cum medio, quæ in præmissis facta est; Sed veritas vel falsitas conclusionis, consistit in illa unione extremitatum, quæ fit in illa, ex vi unionis illarum cum medio, quæ in præmissis facta est: Ergo si in prædicto syllogismo ambæ præmissæ effectivè influant in conclusionem, eam causant, non solum quantum ad substantiam, sed etiam quoad modum, seu falsitatem quæ in illa reperitur. Unde hac reiectâ solutione,

132. Ad objectionem respondeo, quod in prædicto syllogismo conclusio falsa nullo modo causatur à propositione fidei, sed solum à propositione naturali falsâ, & à mala applicatione intellectus, malè detorquentis propositionem veram, & de fide certam, ad conclusionem falsam & erroneam: verum enim per se non tendit nec inclinat nisi in verum, nec nisi veri semen est, & principium, & per accidens est, & contraria ipsius naturam, quæ ad assensum falsum detorqueatur.

133. Dices: Causalitas assensus præmissarum circa assensum conclusionis, in eo solum consistit, quod posito assensu præmissarum, & notitiâ bonæ illationis, necessitetur intellectus ad assensendum conclusioni, saltem specificativè, ita ut nō possit dissentire, stante illo assensu: At hoc totum reperitur in discursu facto ex una propositione fidei: Ergo talis propositio causat, saltem partialiter, assensum conclusionis falsæ, subindeque in falsitatem influat.

134. Respondeo negando Majorem: causalitas enim conclusionis non in eo solum consistit, sed ulterius requirit, ut assensus præmissarum, non solum ex applicatione discurrentis, sed etiam non solum ex applicatione discurrentis, sed etiam per se sit principium in quo veritas conclusionis ex natura rei contineatur, tanquam in semine naturali, valente per se ad illam elicendam, & vim suam exercente per bonam illationem. At hoc non fit in syllogismo adducto, sed ipsemet discurrens, per malam applicationem assensus veri, est sibi ipsi causa assensus falsi: neque enim eo ducit per se assensus verus, neque in eo continetur virtualiter assensus falsus, ut neque falsâ propositio continetur virtualiter in vera; sed per accidens eo detorqueatur per abusum malè applicantis, & malè connectentis assensum verum cum alio assensu falso, qui per se ducit ad falsum conclusionem.

ARTICVLVS V.

Vtrum obscuritas pertineat ad rationem formalem fidei divinæ?

135. Divus Thomas art. 4. huius questionis docet, objectum fidei esse non visum, quia est cognitum per extrinsecam revelationem primæ veritatis. Cuius doctrinæ occasione Theologi quærent in præsenti, quomodo obscuritas, seu ratio non visi, pertineat ad formalem rationem fidei divinæ? Pro cuius intelligentia.

136. Notandum est, quod duplex obscuritas, seu ratio non visi, potest in ipsa fide distingui: altera ex parte objecti formalis, seu mediæ cui innititur, & consistit in eo quod tale medium, tametsi causet

Ee iij

fec

set certitudinem, non tamen claritatem, seu visionem objecti: altera obscuritas se tenet ex parte subiecti, nepe ex parte intellectus, in quo residet fides; & consistit in eo quod talis intellectus non videat objectum per fidem divinam creditum. Et hoc etiam potest intelligi dupliciter: primo ita ut intellectus per actum fidei non videat objectum creditum: secundum ita quod per nulum actum illum videat. Hoc præmissis: pro resolutione difficultatis proposita.

Dico primo: Obscuritas ex parte objecti formalis, seu medii, pertinet ad rationem formalem motivam fidei.

136. Probatur primo ex illo Apostoli ad Hebræos 11. *Fides est sperandarum substantiarum rerum argumentum non apparentium*: quibus verbis manifeste significat, quod objectum fidei sic debet revelari, ut non appareat, aut non videatur, ut docet Gregorius homil. 20. in Evangel. dicens: *Profecto liquet, quod fides illarum rerum argumentum est, quæ apparere non possunt; quæ enim apparent, iam non habent fidem, sed agnitionem.* Unde in græco habetur & *βλεπομένων* quod significat, non visorum. Hinc comæ sponsum in canticis dicitur esse sicut elata palmarum, & nigra sicut corvus: quia mysteria nostra fidei, per illas designata, non solum sublimissima sunt, & omnem humani ingenii transcendunt intelligentiam, sed etiam obscurissima, & sacra quadam caligine involuta; ut eleganter declarat Dionysius de mystica Theol. cap. 1. dicens: *Non nisi per sacra caliginis tenturas, humana mentes nec possunt nec debent divina contemplari mysteria.* Unde Cyrillus illa appellat, *Sacratissima fidei nigra*, & Apostolus 1. ad Corinth. 13. dicit nos ea nunc videre per speculum & in ænigmate: quæ omnia obscuritatem divinæ revelationis, cui fides innititur, aperte declarant.

137. Potest etiam conclusio ratione suadere: Nam fides & visio intrinsecè opponuntur, juxta illud Apostoli 1. ad Corinth. 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem faciem ad faciem.* Sed hæc oppositio non provenit ex objecto formali quod utriusque eum sit idem, nempe prima seu divina veritas in essendo, idem quippe videbimus beati in patria, quod fideles credimus in via; unde debet provenire ab objecto formali quo utriusque, sive à ratione formali sub qua: Ergo ratio formalis sub qua fidei, & ratio formalis sub qua visionis, intrinsecè opponuntur; cum sint radix oppositionis repertæ inter fidem & visionem: constat autem quod ratio formalis sub qua fidei, & ratio formalis sub qua visionis, non possunt inter se opponi, nisi penes obscuritatem & claritatem: Ergo obscuritas pertinet ad rationem formalem sub qua fidei. Quare D. Thomas quæst. 14. de verit. art. 3. ad 6. sic ait: *Veritas prima non est objectum proprium fidei, nisi sub hac ratione, prout est non apparens. . . . unde quando veritas prima præstiterit, amittet rationem objecti*

138. Consequatur: De ratione objecti spei est, quod non possi deatur, juxta illud Apostoli ad Roman. 8. *Quod enim videt quis, quid sperat?* Ergo etiam de ratione objecti spei est quod non videatur, sive quod sit non visum; ob similitudinem fidei & spei quantum ad hoc: propterea enim fides definitur ab Apostolo; *Sperandarum substantiarum rerum*, & Hilarius libro octavo de Trinit. dicit: *Maximum fidei stipendium est, sperare quæ nescias.*

A Confirmatur amplius: Theologi communiter docent, ad assensum fidei Theologica requiri primam motionem voluntatis, determinantis & applicantis intellectum ad credendum: At hæc non esset necessaria, si obscuritas non pertineret ad objectum formale fidei; intellectus enim de se, & ex natura sua, determinatus est ad assentiendum veritati evidenter apparenti, ita ut ipsi dissentire non possit: Ergo obscuritas pertinet ad objectum formale fidei.

Dico secundo: Obscuritas ex parte subiecti, consistens in eo quod veritas credita per fidem non videatur clarè per ipsummet actum fidei, pertinet ad rationem formalem ipsius actus fidei.

Hæc conclusio sequitur ex dictis in præcedenti: Nam tota ratio formalis actus fidei desumitur ex medio formali cui innititur: Sed tale medium non potest causare claram & evidentem cognitionem veritatis credita, ut dictum est: Ergo ad rationem formalem ipsius actus fidei pertinet obscuritas, consistens in eo quod per intellectum non videatur clarè veritas credita. Quare distinguenda est duplex obscuritas: altera quasi objectiva tenens se ex parte medii formalis: & hæc essentialiter pertinet ad rationem motivam fidei, ut conclusione præcedenti ostensum est: altera formalis, se tenens ex parte ipsius actus: & cum habitus specificentur ab actu, & ab objecto, etiam ponenda est obscuritas ex parte habitus, consistens in eo quod ab illo non possit elici actus quo videatur clarè res credita. Unde ait Augustinus tract. 79. in Joan. *Hæc est laus fidei, si quod creditur, non videtur.* Et tract. 40. *Quid est fides? credere quod non vides.* Ideoque Gregorius magnus homil. 26. in Evang. dubitat quomodo Christus dixerit Joan. 20. *Quia vidisti me Thomas, credidisti*, cum fides sit de non apparentibus. Respondetque Thomas unum vidisse, & aliud credidisse; nam vidit hominem, & credidit Deum: & ibidem ipso initio tradit celebrem illam sententiam: *Fides non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum.*

Dico tertio: Obscuritas ex parte subiecti, consistens in eo quod subiectum fidei per nulum alium actum videat veritatem creditam, est conditio essentialiter requisita ex parte subiecti ad actum fidei. Hæc conclusio constabit ex dicendis articulo sequenti, ubi ostendemus fidem & scientiam non posse esse simul respectu ejusdem veritatis.

Obijcies primo contra primam, & secundam conclusionem: Obscuritas est aliqua negatio: Sed ad rationem formalem objecti, vel actus fidei, non potest pertinere essentialiter aliqua negatio: Ergo nec obscuritas. Minor patet: quia tam actus fidei, quam ejus objectum sunt aliquid positivum. Major probatur: Esse obscurum nihil aliud est, quam esse non visum: Sed non visum est aliquid negativum, vel privativum, ut constat: Ergo & obscuritas.

Respondeo negando Majorem. Ad cuius probationem dicendum, quod licet non visum ex primat aliquid privativum, aut negativum, in præfenti tamen significat aliquam rationem positivam; multa quippe sunt positiva, quæ ex primi non possunt, nisi omnibus privativis, aut negativis, ut patet indifferentia quæ constituit brutum, & ipsum ab homine distinguit, illa enim, quamvis sit quid positivum, tamen per

per hoc nomen *irrationalis*, quod significat caren-
tiam rationis, exprimitur.

Obijciens secundò: Si non visum pertineret ad
obiectum formale fidei Theologicae, vel perti-
neret ad obiectum formale quod, vel ad ob-
iectum formale sub quo? Neutrum dici potest:
Ergo nullo modo pertinet, &c. Minor quoad
primam partem probatur: quia si pertineret ad
obiectum formale quod, sequeretur quod debe-
remus credere Deum esse non visum; quilibet e-
nim habitus cognoscitivus ordinatur ad cogno-
scendam rationem formalem quae sui obiecti:
constat autem quod fides divina non ordinatur
ad credendum Deum esse non visum, imò credit
Deum esse visum à beatis: Ergo &c. Quoad se-
cundam verò partem etiam probatur: quia si non
visum pertineret ad obiectum formale sub quo
fidei, sequeretur quod non visum esset ratio assen-
tendi in qua sunt fidei, quod est falsum; nam ra-
tio cur mysteriis fidei assentiamus, est divina re-
velatio: Ergo non visum, seu obscuritas, non
pertinet ad obiectum formale sub quo fidei The-
ologicae.

Respondet concessa Maiori, negando Mino-
rem. Ad cuius probationes dico, esse non vi-
sum, seu obscurum, pertinere tam ad obiectum
formale quod, quam ad obiectum formale sub
quo fidei Theologicae, diversimodè tamen: nam
ad obiectum formale quod pertinet solum per
modum conditionis, non verò per modum ratio-
nis formalis creditur, ut efficaciter probat argu-
mentum in contrarium; ad obiectum verò for-
male sub quo, pertinet per modum complementi
formalis ipsius: unde non visum non est
ratio adaequata assentiendi mysteriis fidei, sed
inadequata tantum? ratio autem adaequata est
divina revelatio obscura, seu proponens aliquam
veritatem non visam, sive de Deo, sive de creatu-
ris.

ARTICVLVS VI.

141. *Utrum in eodem intellectu de eadem veritate simul
esse possint fides & scientia evidens, seu clara
Dei visio, tam secundum actum, quam secun-
dum habitus, vel saltem quantum ad habi-
tum unius, & actum alterius?*

142. Tria circa hunc titulum observanda sunt.
Primum est, praesentem difficultatem proce-
dere de similitudine illorum actuum, vel habitum,
respectu eiusdem subiecti, & eiusdem veritatis,
seu obiecti: quia certum & indubitatum est, quod
fides & scientia de eadem veritate possunt esse si-
mul in diversis subiectis; eandem enim veritatem,
quam rusticus per fidem credit, v.g. quod Deus
est, attingit Philosophus per actum scientificum;
& quod fideles credunt hic in via, beati clarè vi-
dent in patria. Similiter manifestum est, quod
de eadem re potest unus homo attingere per fi-
dem unum pradicatum, & aliud per actum scien-
tificum: v.g. Philosophus fidelis attingit per ac-
tum scientificum unitatem Dei, & per fidem
Trinitatem Personarum.

Secundum est, solum nos hic agere de scien-
tia clara, & quae actu habeat evidentiam sua-
rum conclusionum: si enim careat illa, ut con-
tingit in nostra Theologia, quamvis non possit
simul esse cum opinione, propter suam certitu-

A dinem, valde tamen probabile est, non repugna-
re quod simul cum fide infusa, etiam respectu e-
iusdem veritatis, quia non adest ratio repug-
nantiae, quae praecipue ex obscuritate fidei, & evi-
dentia seu claritate scientiae petitur, ut infra pate-
bit. Dixi, valde probabile est, quia hoc non
est omnino certum, & indubitatum: nam cum fi-
des sit habitus principiorum Theologiae, & ipsa
Theologia habitus conclusionum, et si utraque sit
obscura, nihilominus rationabiliter dubitari po-
test, an possint esse de eodem obiecto, cum habi-
tus principiorum, & habitus scientiae circa diver-
sa obiecta versentur; unus enim est circa prin-
cipia, alter verò circa conclusiones ex illis dedu-
ctas. Unde Marcus à Serra, & quidam alii re-
centiores Thomistae, negant fidem & Theolo-
giam nostram posse circa easdem veritates versa-
ri. Sed quidquid sit de hoc, ab hac difficultate
in praesenti abstrahimus, & solum de scientia cla-
ra & evidenti, ac de clara Dei visione disputamus,
cum de impossibilitate fide cum scientia agi-
mus.

B Tertium est, triplicem hic moveri difficulta-
tem: cum enim fides & scientia dividantur in ac-
tualem & habituales, triplexq; proinde inter
illas concipi possit combinatio, nempe inter utri-
usq; actus, inter utriusque habitus, & inter actum
unius, & habitum alterius, vel e contra; tripliciter
quoque potest concipi, quod fides & scientia si-
mul esse possint, primò quantum ad actus, secun-
dò quantum ad habitus, & tertio quantum ad
habitum unius & actum alterius. Unde aliqui
triplicem illam combinationem possibilem exi-
stimant; alij solum secundam; alij solum tertiam;
alij verò nullam. Primum docetur à Suarez,
Vazque, Valentia, Delugo, & alij Recentioribus.
Secundum à Turriano & Aravio asseritur. Ter-
tium defendunt Cajetanus, Conradus, Bannez,
Joannes à S. Thoma, Marcus à Serra, quos sequi-
tur Illustrissimus Dominus de Marinis, Archie-
piscopus Avenionensis, hic art. 5. cap. 3.

Pro ultima verò sententia citari solet Capreo-
lus in 3. dist. 25. art. 3. & quæst. 31. art. 3.

§. I.

Rejiciuntur duae primae sententiae.

Dico primò, non posse esse simul in eodem
subiecto actus nec habitus fidei, & scientiae, 147.
ac visionis clarae, de eadem veritate & obiecto.
Ita D. Thomas hic art. 5. ubi ait. *Omnis scientia
habetur per aliqua principia per se nota, & per conse-
quens visa* (visione scilicet intellectuali) & ideo
oportet quaecunque sunt scita aliquo modo esse visa.
Non autem est possibile quod idem ab eodem sit
visum & creditum. Et in resp. ad 4. sic discursit:
E De eodem secundum idem non potest esse simul in
uno homine scientia, nec cum opinione, nec cum fide,
alia tamen & alia ratione. Scientia enim cum
opinionem simul esse non potest simpliciter de eodem:
quia de ratione scientiae est ut id quod scitur, existi-
metur esse impossibile aliter se habere: de ratione
autem opinionis est, quod id quod est opinatum, existi-
metur posse aliter se habere. Sed id quod fide
tenetur, propter fidei certitudinem, existimatur
etiam impossibile aliter se habere: sed ea ratione
non potest simul idem & secundum idem esse sci-
tum & creditum, quia scitum est visum (visione
scilicet intellectuali) & creditum est non visum, ut di-
ctum est. Ex

148. Ex his D. Thomae testimoniis deduci potest ratio fundamentalis nostrae conclusionis, siquae breviter proponi. Formae habentes effectus formales, privative vel contradictorie oppositos, non possunt simul esse in eodem subiecto: Sed assensus scientificus, & assensus fidei sunt huiusmodi; cum primus reddat intellectum clarè videntem veritatem, & ita ipsum ad eam determinet, ut non possit ei dissentire; secundus vero constituat intellectum obscurè videntem veritatem, & ita ipsum afficiat, ut illum non convinat, sed potentiā ad dissentiendū relinquit. Ergo actus fidei & scientiae de eadem veritate & obiecto non possunt simul esse in eodem intellectu.

149. Respondent Adversarij, non esse inconveniens quod per distincta media idem intellectus clarè & obscurè cognoscat eandem veritatem, & circa illam sit convictus & non convictus, necessitatus & non necessitatus; unde cum actus fidei & scientiae procedant per distincta media, non repugnat quod simul existant in eodem subiecto.

150. Sed contra primò: Quod non tollit oppositionem & contrarietatem formarum, non tollit illarum repugnantiam & impossibilitatem; Sed diversitas medij non tollit oppositionem & contrarietatem actuum fidei & scientiae: Ergo nec illarum repugnantiam & impossibilitatem. Major patet: nam oppositio & contrarietas est causa formalis talis repugnantiae & impossibilitatis; effectus autem formalis non potest impediri, nisi impediat forma à qua causatur. Major verò suadetur: Actus fidei & scientiae opponuntur ratione claritatis & obscuritatis, libertatis & necessitatis; primus enim est obscurus & liber, secundus verò evidens & necessarius, saltem quoad specificationem: Sed diversitas mediorum non tollit ab actu scientifico claritatem & necessitatem, nec ab assensu fidei obscuritatem, aut libertatem, ut de se patet: Ergo diversitas mediorum non tollit oppositionem & contrarietatem actuum fidei & scientiae.

151. Contra secundò: Tenebrae & lux, licet causentur à diversis causis, si tamen comparentur ad idē subiectum, non possunt esse simul, quia privative inter se opponuntur. Ergo etiam diversitas mediorum non potest facere quod assensus habentes effectus formales privative oppositos, simul in eodem subiecto existant.

152. Contra tertio: Si diversitas mediorum sufficeret ad tollendam repugnantiam & impossibilitatem, quam assensus oppositi & contrarii inter se habent, sequeretur non solum scientiam & fidem, sed etiam fidem & haeresim, posse simul in eodem intellectu existere; quia fides & haeresis ex diversis medijs procedunt: Sed hoc est absurdum, cum fides & error ad invicem comparentur sicut lux & tenebrae: Ergo & illud.

153. Contra quartò: Ipsa media quae fidem & scientiam causant, opponuntur contradictorie: Ergo non possunt simul esse in eodem intellectu, subindeque nec fides & scientia, ratione diversorum mediorum. Consequentia patet: Antecedens probatur. Medium actus scientifici habet pro suo effectu formali reddere obiectum in se evidens; revelatio verò obscura habet illud reddere obscurum, seu non evidens: Sed evidens & non evidens opponuntur contradictorie: Ergo media quae fidem & scientiam causant, contradictoriam oppositionem implicant.

154. Probatur secundo conclusio: Spes non potest

A esse eius rei quam quis possidet, iuxta illud Apostoli ad Roman. 8. *Quod enim videt quis, quid sperat?* Ergo neque fides rei quae videtur: utraque enim dicit absentiam sui obiecti; cum fides ex sua ratione tantum inclinet in bonum latens, & spes tantum inclinet in bonum absens, ut egregie ait Scotus in 3. dist. 31. Item sicut spes importat motum ad possessionem termini, ita fides importat motum quandam ad visionem, in qua quietatur, juxta illud Apostoli: *Quando sumus in corpore, peregrinamur à Domino, per fidem enim ambulamus, & non per speciem.* Unde sicut si quis speraret bonum quod possidet, simul moveretur ad terminum, & in eo quiesceret; quod evidentem in volvit contradictionem: ita si idem obiectum simul videret & crederet, moveretur ad eius visionem actualem, & simul in actuali visione existeret: quod etiam manifestè repugnat; moverenim ad visionem, est nondum esse in illa, sed solum in eius potentia.

Tertio suaderi potest conclusio alia ratione, quam supra insinuavimus: Implicat quod idem intellectus sit simul necessitatus, & liber, ad assentiendum veritati unius & ejusdem obiecti. Sed necessitatur ad assentiendum veritati obiecti quam videt; contra verò liber est ad assentiendum ei quod credit; propterea enim intellectus, habitu fidei instructus, indiget pia motione voluntatis quae ipsum determinet ad assentiendum veritati obiecti, ut infra demonstrabitur: Ergo &c.

Denique si fides, & scientia, seu visio, possent simul esse in eodem intellectu de eodem obiecto, non erat cur Augustinus tract. 79. in Joan. de B. Thoma Apostolo diceret: *Non hoc credidit quod vidit, sed aliud vidit, aliud credidit: vidit enim hominem, credidit Deum.* Quibus similia habet Gregorius magnus, articulo praecedendi relatus, & D. Thomas hic art. 4. ad 1.

Haec rationes probant non solum actus, sed etiam am habitus fidei & scientiae, de eadem veritate simul habitare non posse in eodem intellectu: non minus enim repugnat habitualis cognitio evidens, & habitualis cognitio non evidens, circa idem obiectum, & in eodem intellectu, quam actualis. Similiter aequè repugnat eundem intellectum esse simul habituali visione alicuius obiecti, & in habituali tendentia ad eius visionem, ac in actuali. Praeterea impossibile est actus aliquos opponi inter se, & ipsos habitus ad tales actus inclinantes non opponi: siquidem inclinationes alicuius tantum dicuntur oppositae, in quantum ad actus oppositos inclinant. Addo quod, cum specificata desumant totam suam specificationem, subindeque & oppositionem, à suis specificativis, & habitus specificentur ab actibus; ubi aliqui actus implicant simul, implicat similiter quod eorum habitus simul existant.

§. II.

Solvitur difficile argumentum de Philosopho Esbio, qui habet evidentem demonstrationem de existentia Dei, & sit Christianus.

Contra primam partem nostrae conclusionis obijci solet difficile argumentum, quod fuscè prosequitur Suarez disp. 3. de fide sc. 9. potestque sic breviter proponi. Quando Philosophus ethicus, qui scit evidenter Deum esse, sit Christianus, oportet quod etiam credat

veritatem

veritatem illam; nam ut ait Apostolus ad Hebræos 11. *Accedentes ad Deum oportet credere quia est, quod Tridentinum sess. 6. cap. 6. explicat de actu fidei; & tamen per Christianæ religionis professionem, non amittit scientiam evidentem & actualem, quam habet de existentia Summi Numinis. Ergo actus fidei, & actus scientie evidenter, possunt esse simul in eodem intellectu, circa eandem veritatem.*

159 Respondeo negando Antecedens. Ad cuius probationem in primis dico, Apostolum ibi non loqui de illis qui scientiam five demonstrationem habent de existentia Dei, sed de iis duntaxat qui ea carent: nam ut ait D. Thomas quæst. 14. de verit. art. 9. in corp. *Aliquid est credibile non simpliciter, sed respectu alicuius. ut Deum esse verum, aut incorporeum, & huiusmodi: & de iis nihil aliud prohibet quin sint ab aliquibus scita, qui eorum habent demonstrationem, & ab aliquibus credita, qui horum demonstrationes non percipiunt: sed impossibile est quod sint ab eodem scita & credita. Et hic art. 5. ad 3. hæc scribit: Quæ demonstrativè prout possunt, inter credenda numerantur: non quæ de ipsis simpliciter sit fides apud omnes, sed quia præstuntur ad ea quæ sunt fidei, & oportet ea saltem per fidem præsupponi ab his qui eorum demonstrationem non habent.*

160 Secundo dici potest, quod Paulus loco citato non exigit fidem de existentia Dei ut authoris naturæ, sed ut authoris supernaturalis, sub qua ratione non attingitur per Philosophiam, nec lumine naturali demonstratur. Quæ etiam solutio & doctrina sumitur ex D. Thoma hic art. 7. ubi docet quod prima credibilia, in quibus ceteri articuli fidei continentur, sunt illa duo quæ Paulus ibi proponit, scilicet Deum esse, & remuneratorem esse: Deus autem ut continens mysteria supernaturalia, non est author naturalis, sed supernaturalis: Ergo Apostolus loco citato non exigit fidem de existentia Dei ut authoris naturæ, & ut cognoscitur per naturalem Philosophiam, sed ut est author supernaturalis, & prout lumen naturale intellectus transcendit. Unde idem S. Doctor quæst. 14. de verit. art. 9. ad 8. dicit quod *omnis essentia divina, qualis ponitur à fidelibus, scilicet cum omnipotentia, & omnium providentia, & aliis huiusmodi quæ probari non possunt, articulum constituit.*

161 Instabis: Si Philosophus ethnicus, qui habet demonstrationem evidentem de existentia Dei, non posset, postquam factus est Christianus, illum credere, sequitur quod esset circa illam veritatem, ratione suæ scientiæ, peioris conditionis, quam fidelis idiota: Sed hoc non debet admitti, ut constat: Ergo nec illud. Sequela probatur: Qui minorem habet certitudinem de aliqua veritate, peioris est conditionis circa illam, quam sit ille qui de eadem veritate maiorem habet certitudinem: Sed si Philosophus ethnicus, postquam factus est Christianus, non posset credere existentiam Dei, minorem haberet de ea certitudinem, quam fidelis rusticus & idiota: non enim haberet de illa veritate, sicut iste, certitudinem fidei, sed tantum certitudinem scientiæ naturalis, quæ haud dubie minor est certitudine fidei: Ergo circa illam veritatem, ratione suæ scientiæ, peioris esset conditionis, quam fidelis idiota.

162 Ad hanc instantiam respondent aliqui ex nostris Thomistis, nullum esse inconveniens, admittere quod ille Philosophus non habeat tantam certitudinem, quantum habet rusticus, de his quæ per

A accidens & præsuppositivè pertinent ad fidem, cuiusmodi sunt omnia illa quæ possunt cognosci evidenter per demonstrationem: nec propterea deterius esse conditionis; tum quia nihil amittit de merito fidei, cum sit in præparatione animi ad firmiter credendum per fidem illas veritates, si non cognosceret eas evidenter per scientiam & demonstrationem: tum etiam quia videtur conaturalis homini, subindeque perfectius, attingere certò, certum line naturali, & simul evidenter, veritates ex se evidenter cognoscibiles, quam cognoscere illas certò, certitudine supernaturali conjuncta cum obscuritate. Hæc solutio probabilitate non caret. Nilominus.

B Secundo responderi potest, quod quamvis Philosophus Christianus, habens demonstrationem de Dei existentia, eam non possit credere, potest tamen de illa certitudinem supernaturalem habere, sicut rusticus, subindeque non est peioris conditionis circa illam veritatem, attendendo etiam præcisè ad certitudinem. Diverfimodè autem hoc explicant nostri Thomistæ: Bannez enim & Medina dicunt, quod scientia & fides se mutuo juvant in his in quibus non opponuntur; unde cum non opponantur in certitudine, in illa se mutuo juvant; & sic ex assensu fidei derivatur certitudo quædam supernaturalis in assensum scientificum, quem ille Philosophus habet de hac veritate, Deus est. Alii asserunt, quod sic cogitativa & appetitus sensitivus hominis, ex eo quod radicantur & conjunguntur cum intellectu & voluntate in eodem supposito, participant aliquam perfectionem, ratione cujus possunt aliquo modo discurrere; & liberè operari; & sicut lumen Angeli superioris confortat & perficit intellectivam potentiam inferioris, proponendo illi objectum altiori modo illuminatum, & sic communicat Angelo inferiori perfectiorem modum intelligendi, quam secundum se habeat, ut docet S. Thomas 1. p. quæst. 106. art. 1. & pluribus aliis locis: ita etiam scientia, ex eo quod in Philosopho Christiano conjungitur cum fide, participat aliquam perfectionem, ratione cujus potest suo actui certitudinem quandam ordinis supernaturalis communicare.

164 Sed hi modi dicendi non videntur plenè satisfacere, & contra primum militat hoc argumentum difficile. Nullus habitus potest influere in actum, in cuius obiecto non relucet ejus ratio formalis sub qua, alias ferretur ultra proprium specificativum: Sed in actu scientifico non reperitur ratio formalis sub qua fidei, nimirum revelatio obscura: Ergo fides non potest in illum influere certitudinem supernaturalem, vel majorem quam scientia nata sit parere.

E Secundus etiam non videtur difficultatem omnino solvere: quia sicut cogitativa, & appetitus sensitivus hominis, ex conjunctione quam habent cum intellectu & voluntate, non participant tantam perfectionem discursus & libertatis, quanta in intellectu & voluntate reperitur; & sicut quando Angelus superior illuminat inferiorem, non recipitur illuminatio illa in inferiori ita excellenter, sicut in superiori; & idè superiores semper remanent in altiori ordine, & perfectiorem scientiam habentes; sicut unam & eandem rem plenius intelligit magister quam discipulus, qui ex eo addiscit, ut inquit S. Doctor loco citato, art. 4. ita licet lumen scientiæ, ex conjunctione ad lumen fidei, quod est superius & firmitus, majorem certitudinem in suo actu causare possit, quam ex

et, & ex sua natura natum sit parere, nequit tamen, ratione hujus conjunctionis, tantum in ipsum influere certitudinem, quanta reperitur in assensu fidei: & sic manet argumentum in suo robore, & adhuc restat explicandum, quomodo Philosophus Christianus non habeat minorem certitudinem de existentia Dei, quam rusticus fidelis. Unde ad plenam hujus difficultatis resolutionem,

165. Dicendum est primo, quod licet habitus fidei in Philosopho Christiano non possit per se & directe se extendere ad illam propositionem, *Deus est*, nec proinde directe in eam influere certitudinem supernaturalem, indirecte tamen & per accidens potest illam attingere; quatenus scilicet illa virtualiter & implicitè continetur in aliis propositionibus obscurè revelatis, & per se ad fidem pertinentibus: quales sunt istae: *Deus est Trinus: Deus est incarnatus*, in quibus ista, *Deus est*, virtualiter & implicitè continetur. Et ita ex certitudine fidei, formaliter terminata ad has propositiones per accidens resilire potest in assensum scientificum hujus propositionis, *Deus est*, certitudo quædam supernaturalis, & major quam scientia nata sit parere. Ex quo fit quod Philosophus Christianus, acquirendo scientiam de illa propositione, non fiat deterioris conditionis quam antea, nec minorem de illa habeat certitudinem, quam rusticus fidelis.

166. Secundo dici potest, quod sicut potest quis eandem conclusionem cognoscere per medium demonstrativum, & per medium probabile, tuncque cognitio per medium probabile, non est actus opinionis, quia non est conjunctus cum formidine, sed est actus secundarius scientiæ, ut docent Philosophi in Logica: ita similiter Philosophus Christianus hanc propositionem, *Deus est*, vel *Deus est unus*, cognoscere potest, illique assentire per medium demonstrativum, & propter auctoritatem Dei, in sacra Scriptura hoc fape dicentis; & tunc talis cognitio & assensus, propter Dei auctoritatem, non est actus fidei, quia non est cum invidentia, nec Dei auctoritas est totalis & practica causa assentiendi, sed est actus secundarius scientiæ, ut rectè explicat Capreolus in 3. dist. 2. quæst. unica art. 3. ad 3. his verbis: *Fidelis acquirens scientiam de hoc quod Deus est unus, tenet hoc per duplex medium, scilicet auctoritatem Dei & per medium demonstrativum: sed ex hoc non sequitur quod assensus causatus ex illis duobus mediis, sit actus scientiæ & fidei, sed solum scientiæ, quia non omnis assensus causatus ex auctoritate est creditivus, nisi auctoritas illa sit totalis & practica causa.* Ex quibus patet, quod licet Philosophus Christianus non possit simul habere scientiam & fidem de hac propositione, *Deus est*, vel, *Deus est unus*, potest tamen de illa habere simul certitudinem scientiæ, & certitudinem fidei; certitudinem quidem scientiæ, quatenus assentit illi veritati primario propter mediū demonstrativum; certitudinem vero fidei, in quantum secundario illi veritati assentit propter divinam revelationem.

167. Dices: Assentire conclusioni propter testimonium supernaturale, non potest etiam secundario convenire scientiæ naturali: Sed scientia, quæ Philosophus Christianus scit evidenter Deum esse, est naturalis, testimonium vero Dei revelantis est supernaturale: Ergo nequit per talem scientiam veritati illi assentire, etiam secundario, propter testimonium Dei ipsam revelantis.

Respondeo distinguendo Majorem: Assentire conclusioni propter testimonium supernaturale,

A non potest etiam secundario convenire scientiæ naturali, præcisè secundum se & absolute sumpta concedo Majorem: non potest convenire scientiæ naturali, ut conjunctæ cum habitu fidei, quod tale testimonium cognoscitur, nego Majorem. Sicut enim virtutes morales, quamvis ex seipsis præcisè non possint elicere actus meritorios, possunt tamen ut conjunctæ cum charitate: sic hæc scientia naturalis, in Philosopho Christiano, ex se præcisè incapax sit assentiendi suis conclusionibus, propter divinum testimonium, nihilominus ex unione quam habet cum fide, quæ divinum testimonium attingitur, potest secundario talem assensum elicere. Ratio est, quia ut docet D. Thomas quæst. 22. de verit. art. 17. virtus superior conjuncta inferiori, eam perficit, ipsique communicat modum operandi superiorem, imò aliquando contrarium, ad eum quem habet ex sua natura præcisè sumpta: unde videmus quod licet æquum maris ex sua propria natura tendat deorsum, ex influxu tamen lunæ habet motum accessus & recessus: & similiter licet orbis planetarum ex propria natura habeant solum moveri ab occidente in orientem, virtute tamen primi mobilis, cui conjunguntur, feruntur ab oriente in occidentem. Voluntas etiam, licet ex sua natura solum habeat velle, ex participatione tamen intellectus habet velle modo quodam collativo; unde actus intentionis respicit finem comparative ad media, & electio comparat ipsa media inter se, & unum præ alio accipit. Demum ratio participat vim movendi à voluntate, quæ est primum movens quoad exercitium: quare actus imperii supponit electionem voluntatis, & ab ipsa efficaciam & vim motivam participat, ut in Tractatu de actibus humanis fuse declaravimus.

S. III.

Solvuntur alia obiectiones, contra secundam partem conclusionis fieri solite.

D C Ontra secundam partem conclusionis, in qua diximus habitus fidei & scientiæ non posse simul existere, obijciunt primo. Quæ comparantur adinvicem sicut duo lumina, quamvis unum sit majus in ratione luminis quam aliud, possunt tamen esse simul circa idem objectum, ut patet in Sole, & candela: Sed fides & scientia comparantur adinvicem sicut duo lumina; quamvis enim fides dicatur obscura, si comparatur evidentiæ scientiæ, verè tamen est lumen intellectuale; unde D. Petrus eam in sua secunda Epistola vocat lucernam lucentem in caliginoso loco; & Chrysostomus super Matthæum dicit quod fides lampas est, quia sicut lampas illuminat domum, ita fides animam: Ergo potest esse simul cum scientia, tanquam cum altero lumine, circa idem objectum.

Secundo: Quæ opponuntur ad invicem solum contrariè, possunt esse simul de potentia Dei absoluta: Sed oppositio inter habitum fidei, & habitum scientiæ, est tantum contraria, quandoquidem est inter duo entia positiva, non verò inter ens positivum & privativum: Ergo habitus fidei, & habitus scientiæ, possunt, saltem de potentia absoluta, simul in eodem intellectu existere.

Tertio: Habitus opinionis & scientiæ possunt esse simul in eodem intellectu, quamvis unus sit obscurus, & alter evidens, quia opinio & scientia per diversa media procedunt, ut docet D. Thomas in 3. dist. 31. quæst. 2. art. 1. quæstionem. 1. ad 4. his verbis: *Opinio & scientia, quamvis sint de eodem,*

non tamen secundum idem medium, sed secundum diversa, & ideo possunt esse simul: Sed etiam fides & scientia per diversa media procedunt: Ergo non obstante obscuritate fidei, & evidentia scientia, possunt simul in eodem intellectu existere.

Quarto: Habitus fidei potest stare cum lumine gloriæ: Ergo & cum habitu claræ scientiæ. Consequentia patet ex paritate rationis. Antecedens probatur: Paulus in raptu vidit Deum, & tamen in eo mansit habitus fidei, ut dicemus paragrafo sequenti: Ergo actus fidei potest stare cum clara Dei visione, subindeque cum lumine gloriæ, sine quo clara Dei visio esse nequit.

Ad primum respondeo, concessa Majori, negando Minorem. Et ad probationem ei subjunctam dico, quod licet fides sit lumen intellectus, eo ipso tamen quod admixtam habeat obscuritatem, non comparatur ad scientiam, sicut lumen parvum candelæ ad magnum lumen Solis. Sed fides lux adumbrata, seu admixta tenebris, ad lucem puram, & omnis obscuritatis expertem.

Ad secundum nego etiam Minorem: quamvis enim habitus scientiæ, & habitus fidei, opponantur inter se contrariè, habent tamen præterea inter se oppositionem privativam; quatenus nimirum fides est essentialiter inclinatio ad assensum obscurum, sive inevidentem, scientia vero inclinatio ad assensum clarum & evidentem.

Ad tertium nego Majorem. Ad cuius probationem respondent Carmelita Complutenses in Logica disp. 20. quæst. 4. D. Thomam mutasse sententiam in Summa: Nam hic art. 5. sibi quarto loco idem argumentum opponit, quod sibi obijcerat in tertio libro sententiarum, nimirum: Opinio plus distat a scientia quam fides, cum fides dicatur esse media inter opinionem & scientiam: Sed opinio & scientia possunt esse de eodem: Ergo etiam fides & scientia. Cui respondet, quod de eodem secundum idem non potest esse, simul in uno homine scientia, nec cum opinione, nec cum fide. Idem docet quæst. 14. de verit. art. 9. ad 6. ubi ait. Non videtur esse possibile, quod aliquis de eodem habeat scientiam & opinionem; quia opinio est cum formidine alterius partis, quam formidinem scientia excludit: & similiter non est possibile quod sit de eodem fides & scientia.

Existimo tamen non esse necesse ad hanc solutionem recurrere: potest enim responderi cum Joanne a S. Thoma hic disp. 2. art. 1. quod cum S. Doctor in 3. libro sententiarum docet quod opinio & scientia possunt esse simul, non loquitur de opinione adæquate sumpta, sed de illa ut inadæquate sumitur, & prout sub ratione præcisa probabilitatis, quam importat ex parte medii, consideratur. Itaque in opinione sunt tria, nimirum formido, seu incertitudo, obscuritas, seu inevidentia, & probabilitas ex parte medii seu rationis cui innititur, quæ licet propter suam imperfectionem non convincat intellectum, ipsum tamen aliquantulum movet, suadet, & inclinat: ratione primi & secundi opinio scientiæ opponitur & cum ea in eodem intellectu stare nequit; non vero ratione tertii, quia medium probabile & demonstrativum non repugnant ex parte subjecti. Unde paragrafo præcedenti dicebamus, quod potest quis eandem conclusionem per medium demonstrativum, & per medium probabile attingere, eique primario & principaliter, propter medium necessarium assentire, & minus principaliter ac secundario, propter alicujus personæ

Tom. IV.

dicentis auctoritatem: Quia ille cognoscit causam, ex hoc magis potest cognoscere signa probabilitatis, ex quibus procedit dialecticus syllogismus, ut inquit S. Doctor 3. parte quæst. 9. art. 3. ad 2.

Ad quartum nego Antecedens. Ad cuius probationem dico lumen gloriæ collatum D. Paulo in raptu, non fuisse in eo per modum habitus, sed solum per modum passionis transeuntis, sicut lumen quod infunditur Prophetis, dum futura ipsis revelantur, ut docet Divus Thomas infra quæst. 175. art. 3. ad 2. his verbis: Divina essentia videri ab intellectu creato non potest, nisi per lumen gloriæ, de quo dicitur Psal. 95. In lumine tuo videbimus lumen. Quod tamen dupliciter participari potest: uno modo per modum forme immanentis, & sic beatos facit sanctos in patria: alio modo per modum cuiusdam passionis transeuntis, sicut dictum est de lumine prophetia; & hoc modo lumen illud fuit in Paulo, quando raptus fuit.

§. IV.

Alia difficultas resolvitur, & tertia sententia ut probabilior eligitur.

Dico secundo: Habitus fidei stare potest cum actu scientiæ evidentis, seu clara Dei visione, per modum transeuntis communicata.

Probatur primo ex D. Thoma infra quæst. 175. art. 3. ad 3. ubi cum sibi obijceret, D. Paulum in suo raptu habuisse fidelem, & consequenter non vidisse essentiam divinam, respondet: Ad tertium dicendum, quod quia Paulus in raptu non fuit beatus habitualiter, sed solum habuit actum beatorum, consequens est, ut simul tunc in eo non fuerit actus fidei, fuit tamen simul fidei in eo habitus: Ergo ex sententia D. Thomæ habitus fidei potest esse cum actu visionis.

Respondet Capreolus, D. Thomam docere quidem, quod Paulus in raptu habuerit fidei habitum, sed non circumscriptilem veritates, quas vidit in essentia divina: licet enim (inquit) in illo raptu viderit essentiam divinam, ista tamen non vidit omnes articulos fidei, nec omnia divina mysteria, præsertim ea quæ Deo libere competunt, & quæ mysteria gratia appellantur, & ita mansit in eo habitus fidei respectu articulorum, seu mysteriorum quæ non vidit, non verò respectu eorum quæ vidit, nisi in præparatione animi. Eandem interpretationem tradit Cajetanus in commentario illius loci, & eique favere videtur S. Doctor quæst. 13. de verit. art. 5. ad 5. & 6. ubi docere videtur, quod Paulus in raptu non vidit in essentia divina omnia mysteria, sed tantum aliqua.

Sed contra primo, si hoc tantum voluisset Sanctus Thomas, male distinxisset inter habitum & actum fidei, nec dixisset quod licet in D. Paulo non fuerit tunc actus fidei, bene tamen ejus habitus: male, inquam, distinxisset inter habitum & actum fidei, cum constet simul posse esse habitum fidei, & habitum scientiæ claræ & evidentis, circa diversa objecta, ut patet in Philosopho Christiano, qui claram & evidentem scientiam habet de unitate Dei, & fidem de Trinitate Personarum divinarum.

Secundo: Ideo Paulus, secundum D. Thomam, elevatus est ad visionem Dei, quia futurus erat Gentium magister, & doctor mysteriorum gratia, ut haberet plenius magisterium circa ea quæ docturus & prædicaturus erat: Ergo in essentia

Ff ij

divina

& vina non solum vidit mysteria quae sunt necessaria in Deo, puta unitatem Personarum, & divina attributa, sed etiam illa quae ab ipso liberè procedunt, ut Incarnationem, Eucharistiam, Resurrectionem mortuorum, & similia, quae mysteria gratiae appellantur; alias frustra vidisset Deum, ex fine huius magisterii. Nec oppositum asserit Divus Thomas quaest. 13. de veris. art. 5. ad 5. sed potius ibi docet quod raptus est, ut videret, & esset testis gloriae Sanctorum, & mysteriorum Dei; & solum ibi asserit, quod non vidit, nec cognovit, an esset in corpore, vel extra corpus, & alia quae pertinent ad statum beatorum, maxime post resurrectionem, quae modo non cadunt sub fide explicita.

180. Contra tertio: Fide circa Deum, & ea quae necessario ipsi conveniunt, exclusā, non potest remanere circa alia objecta materialia & secundaria; nam ex una parte fides specificatur à Deo, tanquam ab objecto formali quod: ex alia verò, sublato eo à quo habitus speciem sumit, necessario est habitum ipsum auferri. Ergo vel D. Paulus in suo raptu retinuit fidem habitualement, etiam circa Deum, & omnia quae necessario ei conveniunt, vel etiam circa alia objecta, quae sunt tantum materialia & secundaria, eam amisit, subindeque nulla est distinctio & interpretatio à Capreolo tradita.

181. Dices, Etsi Paulus in raptu viderit Deum, ut est objectum primum fidei; ac proinde de Deo in se non retinuerit fidem; ipsum tamen non vidisse, ut erat ratio continendi plura mysteria gratiae, & sic circa illa potuisse retinere fidem habitualement.

Sed contra. Etsi Christus non frueretur Deo in via, secundum quod erat ratio beatificandi corpus, non tamen in eo fuit actus vel habitus spei Theologicae: eo quod possessa ratione primaria, non relinqueretur locus spei circa objectum secundarium, etiam attingendo objectum primum, non quidem in se, sed ut rationem communicandi gloriam corporis: Ergo similiter, si Paulus in raptu non potuit retinere fidem habitualement circa Deum, & ea quae necessario ipsi competunt, non potuit etiam eam habere circa ipsum, ut erat ratio continendi plura mysteria gratiae; cum talia mysteria non minus pertineant ad objectum materiale & secundarium fidei, quam gloria corporis spectat ad objectum secundarium spei.

182. Probatur secundo conclusio ratione fundamentalis. Inter habitum & actum non est formalis oppositio, sed effectiva, vel dispositiva, quatenus actus disponit ad habitum oppositum, vel quatenus habitus producit actum, qui alteri actui opponitur formaliter; inter se tamen actus & habitus non opponuntur, habitus enim solum dicit inclinationem ad aliquid, actus verò actualem tendentiam ad illud, bene autem stat cum inclinatione ad unum tendentia ad oppositum; sicut lapis, stante gravitate quae inclinat ad centrum, potest tendere sursum per impulsu violentum; & habens habitum mansuetudinis in actu irae prorumpere: Ergo sicut habitus virtutis, & actus virtutis, possunt simul esse in eodem subiecto, & circa idem objectum, ut docent communiter Theologi, & quotidiana confirmat experientia, ita & habitus fidei, & actus scientiae.

183. Dices. Inter actum virtutis, & actum scientiae, hoc reperiri discrimen, quod unus actus virtutis non producit habitum virtuosum; per unicum verò

A actum scientiae, qui est demonstratio, produciuntur habitus scientiae.

Sed contra: Licet haec disparitas efficiat quod habitus fidei non sit naturaliter composibilis cum actu scientiae evidentis in eodem intellectu, circa idem objectum; quia nimirum talis actus, consistens in demonstratione, est naturaliter productivus habitus scientiae evidentis, imcompossibilis omnino cum habitu fidei; cum hoc tamen fiat, supernaturaliter, sive miraculose fieri posse, quod habitus scientiae ex illo actu scientifico non resultet, subindeque & quod habitus fidei compatitur secum.

Tertio suaderi potest conclusio alia ratione, quam insinuat S. Thomas loco in prima probatione relato. Formae contrariae tunc solum se invicem expellunt, quando sunt in statu perfecto & permanenti, non verò quando sunt in statu imperfecto, & in subiecto solum in esse vitali, & per modum transeuntis existunt sicut patet in accidente spiritali, cui quamvis repugnet subiectari permanenti in re corporea, potest tamen transeuntiter recipi in ea, ut de virtute productiva gratiae, respectu sacramentorum, docet expressè D. Thomas 3. parte quaest. 62. art. 4. Sed per absolutam Dei potentiam actus visionis beatificae potest esse in aliquo, solum per modum transeuntis, & in esse vitali & imperfecto, ut de lumine gloriae, quod fuit datum Paulo, quando vidit in raptu divinam essentiam, docet idem S. Doctor, infra quaest. 175. artic. 3. ad 2. & super cap. 12. Epistolae 2. ad Corinth. lect. 1. ubi haec scribit: *Viso Dei per essentiam sit per lumen aliquod, scilicet per lumen gloriae, de quo dicitur in Psalms: in lumine tuo videbimus lumen. Sed aliquod lumen communicatur alicui per modum passionis, alicui verò per modum formae inherens: sicut lumen Solis invenitur in carbunculo, & in stellis, ut forma inherens, id est connaturalis effecta, sed in aere invenitur ut forma transiens, & non permanenti, quia transiit abeunte Sole. Similiter & lumen gloriae dupliciter menti infunditur: Vno modo per modum formae connaturalis factae & permanentis, & sic facit mentem simpliciter beatam. . . . Alio modo contingit lumen gloriae mentem humanam, sicut quadam passio transiens; & sic mens Pauli fuit in raptu lumine gloriae illustrata; unde etiam ipsum nomen raptus ostendit, transeundo hoc esse factum. Ergo supernaturaliter, sive miraculose fieri potest, quod habitus fidei simul stet cum Clara Dei visione, sive quod visio clara Dei habitum fidei ab eodem subiecto non expellat. Et hanc rationem, ut dixi, insinuat S. Thomas his verbis, in prima probatione adductis: *Quia Paulus in raptu non fuit beatus habitualiter, sed solum habuit actum beatorum, consequens est, ut simul tunc in eo non fuerit actus fidei: fuit tamen simul in eo fidei habitus. Ex quo intelliges, quod si daretur aliqua demonstratio, quae non permanenter, sed tantum per modum transeuntis afficeret intellectum, non evacuet habitum fidei, vel opinionis; quia tunc non generaret habitum scientiae, cum habitu fidei & opinionis impossibilem: sicut lumen illud gloriae, quod fuit datum Paulo, quando vidit in raptu divinam essentiam, habitum fidei non exclusit, sed duntaxat ipsum ligavit, & impedit ne tunc in actum prorumperet, quia non fuit datum per modum habitus, sed solum per modum coruscationis transeuntis, ut de lumine prophetiae docet S. Thomas infra quaest. 171. art. 2.**

Dices

65 Dices cum Durando in 3. dist. 31. quæst. 2. in-
compossibilitatem non facit longitudo tempo-
ris, sed natura oppositionis: Ergo si habitus fi-
dei, & actus visionis, non possint permanenter
esse simul, ratione oppositionis quam habent
inter se, nec poterunt etiam transeunter simul
existere.

110 Respondeo cum Cajetano, quod impossi-
bilitas confurgit quidem ex natura oppositionis,
sed aliquando oppositio inter aliqua non est in
actu exercito, nisi illa sint in statu completo &
permanenti, subindeque interdum necessaria est
permanencia, ut exerceatur impossibilitas in-
ter illa: ut patet in exemplo supra adducto de
accidente spirituali, cui quamvis repugnet sub-
iectari in re corporea permanenter, potest ta-
men transeunter in ea recipi.

6. V.

Solvuntur obiectiones.

111 Obijcies primò: Quod actualiter possidetur,
nequit simul habitualiter sperari, nam ut
dicitur ad Rom. 8. *Quod videt quis, quid sperat?*
Ergo similiter quod actualiter scitur, scientia evi-
denti, nequit habitualiter credi.

112 Respondeo distinguendo Antecedens: Quod
actualiter possidetur, & permanenter, nequit si-
mul habitualiter sperari, concedo Antecedens:
Quod actualiter possidetur, at non permanenter,
sed tantum transeunter, nequit simul habitualiter
sperari, nego Antecedens. Qui enim solum
per modum transeuntis aliquid possidet, potest
simul habitualiter sperare, in sum possidere per
modum permanentis: unde quia visio beatifica
fuit in raptu collata D. Paulo solum per modum
transeuntis, sperare potuit ipsam permanenter
& habitualiter possidere, eoque modo quo beati
illam fruuntur in patria. Similiter distinguo Conse-
quens: Ergo quod actualiter scitur, scientia evi-
denti, & permanenter, nequit habitualiter cre-
di, concedo. Quod actu scitur, scientia evidenti
sed solum transeunter, nego. Ut enim supra dice-
bamus, si daretur aliqua demonstratio, quæ non
permanenter, sed solum transeunter intellectum
afficeret, non excluderet habitum fidei sicut vi-
sio clara divinæ essentia D. Paulo in raptu com-
municata, illum non expulit, quia non per-
manenter, sed solum per modum transeuntis, fuit
collata.

113 Obijcies secundò: Mox ut aliquis videt Ro-
mam, perdit fidem humanam quam habebat de
eius existentia: Ergo pariter statim atque D. Pau-
lus in raptu clare vidit divinam essentiam, habi-
tum fidei infuse amisit.

114 Respondeo concessio Antecedente, negando
consequentiam, & pariter. Ratio autem disci-
minis est, quia visio Romæ producit speciem,
quæ evidenter eam repræsentat, & quæ post vi-
sum Romam remanet in memoria; at verò cum
D. Paulus non viderit divinam essentiam per spe-
ciem creatam, sed per ipsammet Dei essentiam,
vices speciei gerentem, ut docet D. Thomas in
quæst. 17. art. 4. non mansit in ejus memoria
species, per quam haberet notitiam evidentem
de rebus visis in verbo; sed solum remansit re-
sidualgentia quædam luminis gloriæ, & ad summum
species ipsius visionis creatæ, quæ cum non for-
masset verbum creatum, non repræsentabat deum
in se clare, subindeque habitum fidei non exclu-
debat. Ex quo intelliges, quod si Deus, de po-

Tom. IV.

115 tentia extraordinaria, impediret ne visio Romæ
speciem sui repræsentativam in sensibus internis
produceret, vel faceret quod talis species in me-
moria non remaneret, talis visio habi- tum fidei
humane de existentia Romæ non expelleret, sed
cum eo in tali casu stare posset.

116 Obijcies tertio: Ut duo extrema sint incom-
possibilia in eodem subiecto, sufficit quod inter
illa sit oppositio indirecta: Sed actus scientiæ in-
directe saltem & mediate opponitur habitui fi-
dei: Ergo cum illo est impossibilis in eodem
subiecto. Minor constat: Major verò duplici
exemplo suadetur. In primis enim actus peccati
mortalis non opponitur directe, sive immediate,
habitui charitatis, sed indirecte tantum & me-
diate, cum nullus actus directe contrarietur ha-
bitui; & tamen per quemlibet actum peccati mor-
talis habitus charitatis destruitur. Secundò, actus
scientiæ non opponitur habitui opinionis, nisi
indirecte & mediate, & tamen quilibet actus
scientiæ habitum opinativum expellit, & cum eo
est impossibilis in eodem intellectu: Ergo ut
duo extrema sint impossibilia in eodem sub-
iecto, sufficit quod indirecte & mediate oppo-
nantur inter se.

117 Respondeo negando Majorem. Et ad primam
ejus probationem dico, quod gratia & charitas
unico actu peccati expellantur, non provenire ex
eo quod actus semper destruat habitum opposi-
tum, sed quia peccatum mortale impedit influ-
xum causæ, gratiam & charitatem habituales
conservantis, quatenus homo per peccatum aver-
tatur à Deo, & sic ponit obicem conservationi
gratiæ; sicut qui claudit fenestram, ponit impe-
dimentum illuminationi Solis: unde gratia &
charitas non destruntur per formalem opposi-
tionem actus peccaminosi, sed per appositionem
impedimenti. Ad secundam probationem dicen-
dum est, quod actus scientiæ non habet destruere
seu expellere habitum opinionis, ex eo quod ipsi
indirecte opponitur, sed quia quilibet actus sci-
entificus, & qualibet demonstratio producit habi-
tum scientiæ, qui formaliter & directe contra-
riatur habitui opinionis, subindeque eum expel-
lit, licet maxime radicatum in subiecto: unde si
daretur aliqua demonstratio ita debilis & imper-
fecta, quod non generaret habitum scientiæ, vel
si Deus, de potentia absoluta, impediret ne ha-
bitus scientiæ ex actu scientifico & demonstrati-
vo resularet, talis actus habitum opinionis non
excluderet. Cum ergo nos supponamus, quod
deus miraculose impediat, sicut impedire potest
quod actus scientiæ evidenter, quem homo elicit
circa aliquod objectum fidei, non producat ha-
bitum scientificum, sicut impedivit in raptu D.
Pauli ne actus visionis divinæ essentia causaret
in eo visionem habituales; manifestum est, quod
saltem de absoluta potentia habitus fidei stare
potest in eodem intellectu cum actu scientiæ e-
videntis; sicut in raptu Pauli clara Dei visio si-
mul cum habitu fidei in ejus intellectu existit.

118 Obijcies quartò cum Capreolo: Ablato obje-
cto, necesse est habitum ipsum auferri: Sed per
actum scientiæ evidenter, aut per claram Dei vi-
sionem, per modum transeuntis communicatam,
aufertur objectum fidei: Ergo & ipse fidei ha-
bitus tollitur; subindeque ille cum clara Dei visio-
ne, vel cum actu scientiæ evidenter, impossi-
bilis est. Major patet. Minor probatur. Sicut co-
loratum, vel lucidum est objectum visus, ita non
visum est objectum fidei, ut docet D. Thomas hic

Eff. iiij

art.

Art. 4. & probat ex Apostolo ad Hebraeos 11. dicente quod *fides est argumentum non apparentium*, vel ut in textu Græco habetur, *ὅτι ἡ πίστις ὁρατὸν οὐκ ἔχει*, id est non visum: Sed per actum scientiæ evidētis, aut per claram Dei visionem, etsi illa per modum transeuntis fiat, res credita definit esse non visa, & in ipso esse appārens & manifesta, ut constat: Ergo per actum scientiæ evidētis, vel per claram Dei visionem, per modum transeuntis communicatam, objectum fidei tollitur.

194. Respondeo concessa Majori, neganda Minorem. Ad cuius probationem dico, objectum fidei habitualis esse non visum habitualiter: unde quantumcumque aliquid sit visum actualiter, dummodo habitu liter sit non visum, non destruitur ratio formalis objecti habitus fidei: sicque ille cum actu scientiæ evidētis, vel cum clara Dei visione, per modum transeuntis communicatā, in eodem intellectu stare potest; quia licet actus scientiæ aut visionis denominent objectum visum, vel appārens actualiter, non tamen habitualiter & permanenter, id enim solum competit habitui scientiæ, aut luminis gloriæ, per modum habitus & qualitatis permanentis collato, quo pacto confertur Sanctis in patria.

195. Dices: Actualis visio facit objectum magis & perfectius esse visum, quam habitualis: Ergo si habitus scientiæ, & luminis gloriæ, per modum habitus & qualitatis permanentis collatum, cum habitu fidei stare nequeant, a fortiori actus scientiæ & visionis erunt cum illo impossibiles.

Sed nego consequentiam: hoc enim non est causa quare habitus fidei & scientiæ simul stare nequeant, sed major & directā oppositio, quam inter se habent: unde cum actus scientiæ, & visionis non opponatur directē habitui fidei, sed mediātē tantum & indirectē, ut supra ostensum est, simul cum illo esse possunt. Sicut licet major sit malitia in actibus, quam in habitibus vitiorum; tamen quia actus non contrariatur directē habitui, sed indirectē tantum, cum habitu vitii potest esse actus virtutis, vel e contra habitus virtutis cum actu vitii, ut docet Divus Thomas 1. 2. quæstione 7. articulo 4. ubi sic discutit: *Aliquer se habet habitus in anima, & forma in re naturali: forma enim naturalis ex necessitate producit operationem sibi convenientem, unde non potest esse simul cum forma naturali actus forme contraria, sicut non potest esse cum calore actus infrigidationis, neque simul cum levitate motus descensionis, nisi forte ex violentia exteriori moveatur: sed habitus in anima non ex necessitate producit suam operationem, sed homo utitur eo cum voluerit: unde simul habitus in homine existente potest non uti habitu, aut agere contrarium actum, & sic potest habens virtutem procedere ad actum peccati.*

ARTICULUS VII.

Utrum saltem evidētia in attestante cum fide composibili sit?

§. I.

Quibusdam premisis, conclusio affirmativa statuitur.

196. **H**Æ quæstio nullam patitur difficultatem apud illos, qui evidētiā objecto fidei non repugnare existimant, dummodo per aliud

A medium quam per revelationem habeatur: cum enim evidētia rei in se major sit, quam evidētia in attestante, quæ non est ipsius rei revelata, sed duntaxat ipsius revelationis, & testificationis nobis facta, ita ut clarē & evidenter nobis constet revelationem illam esse à Deo; illi quidocumque evidētiā rei in se posse simul stare cum fide, à fortiori id asserere debent de evidētia in attestante. Sed apud Thomistas, qui cum Preceptore Angelico docent evidētiā rei in se, et per aliud medium quam per revelationem haberi, repugnare objecto fidei, disputari solet, an saltem evidētia in attestante cum fide composibilis sit, ut ut alii loquuntur, an objecta fidei ab eo credi possint, qui evidenter cognoscit, extra visionem beatam, Deum illa revelare? Pro cuius resolutione.

Supponendum est primò contra Bannem, infra quæst. 5. art. 1. dubio unico, solut. ad 2. posse dari evidētiā in attestante extra visionem beatificam.

Probatur breviter: Evidētia in attestante est certa & evidēs cognitio revelationis divinæ: Sed divina revelatio, cum fiat per aliquem exteriorem effectum, qui dicitur locutio, est cognoscibilis evidenter extra verbum; alias enim daretur aliquodens, quod secundum se, & in propria natura, non esset evidenter cognoscibile: Ergo potest dari evidētia in attestante extra verbum, seu visionem beatificam.

Confirmatur: Quemadmodum possumus cognoscere evidenter vocem alicujus hominis loquentis, absque eo quod ipsum videamus; ita potest Deus manifestare vocem suam, five exteriorem illos effectus, quibus loquitur & testificatur aliquid, quique consistunt in veris miraculis, potest inquam, illos effectus, subindeque vocem suam manifestare, absque eo quod a nobis videatur: Ergo potest dari evidētia in attestante, extra visionem beatificam.

Idem variis exemplis illustrari & confirmari potest. Nam primus Angelus, ut infra ostendimus, dum esset viator, habuit evidētiā in attestante de Dei revelatione, cum certò & evidenter cognoverit se à solo Deo posse illuminari. B. etiam Virgo, cum seiret se non peperisse viā ordinariā, & simul Virginem se esse, & matrem, taleque signum accepisset in testimonium divinitatis filii quem genuerat, habebat evidētiā in attestante de Christi divinitate. Idem dicendum de Lazaro, cum certò seiret, Christum in testimonium suæ divinitatis ipsum à mortuis suscitasse. Item S. Thomas infra quæst. 171. art. 5. & Cajetanus ibidem, docent Prophetam, dum illuminatur à Deo, certum fieri de illuminatione & locutione Dei, habereque ejus evidētiā, juxta illud 2. Regum 23. *Mibi locutus est fortis Israel, dominator hominum, sicut lux aurora orientis sole mane rutilat absque nubibus.* Ubi omnino appositè, ad innuendum hanc revelationem esse evidenter, saltem in attestante, comparatur luci auroræ, ut distinguatur tum à cognitione omnino clara & meridiana, quæ est visio beatifica; tum à cognitione omnino obscura, scilicet sola fide. Denique valde probabile est, Apostolos, & Evangelistas, eandem habuisse evidētiā divinæ revelationis: cum enim divina providētia infima per media regat & administret, congruum videtur, ut primi fidei Doctores, quibus Deus immediate mysteria sua revelavit, eorumque organo & ministerio illa ceteris credenda

dena proposuit, maiorem aliquam illorum habentem notitiam, quæ alia esse nequit, quam evidentia in attestante, quæ inter fidem & visionem media est. Unde i. Joan. i. dicitur: *Quod vi-
dimus, testamur, & annuntiamus vobis, ut vos cred-
itis.* Ubi asseritur vidisse Apostolos quod nos
credimus; vidisse, inquam, non in se, sed in
attestante.

Suppono secundo, evidentiam divinæ revela-
tionis, quæ evidentia in attestante dicitur, du-
pliciter posse considerari: primo secundum se
ipsam, absque alia cognitione evidenti, sibi con-
iuncta: secundo prout est coniuncta cum alia
duplici cognitione clara & evidenti, quarum una
est, quod Deus non potest mentiri, nec falli, nec
fallere; altera, quod quando Deus revelat ali-
quid, loquatur in sensu literali &
quam veritatem, ita ut possit formari sequens discursus:
*Deus non potest mentiri, nec falli, nec fallere; & mo-
do in sensu literali dicit mihi quod Verbum caro sa-
ctum est: ergo ita est à parte rei.* In quo discursu præ-
missæ sunt evidenter notæ, & conclusio bene ex
illis inferretur.

Tercio supponitur tanquam certum, quod fi-
des potest stare cum evidentia in attestante, pri-
mo modo considerata: nam etsi aliquis cogno-
scat Deum sibi loqui, si tamen ex alia parte non
cognoscit evidenter, quod Deus non possit falli,
nec fallere, & quod loquatur in sensu literali &
proprio, non est sufficiens motivum ad cognos-
cendum evidenter ita esse sicut Deus loquitur.

Unde solum difficultas est de evidentia in at-
testante, secundo modo considerata, prout scilicet
secum habet adiunctas alias duas cognitiones evi-
dentes, ex quibus potest formari prædictus dis-
cursus: an scilicet cum assensu fidei illa compossi-
bilis sit?

Partem negantem tenent Durandus, Bannez,
& Victoria, quos sequitur illustrissimus Archie-
piscopus Avenionensis, hic art. 5. cap. 8. Hanc
etiam ut probabilem defendit Joannes à S. Tho-
ma, disp. 2. art. 2. Sed affirmativa sententia in
schola D. Thomæ communior est, eamque do-
cent Cajetanus infra quæst. 5. art. 1. Ferrariensis
3. contra Gentes, cap. 40. Alvarez in 3. p. disp. 61.
concl. 1. Philippus à S. Trin. hic disp. 2. dub. 5.
& alii cum quibus.

Dico: Qui habet evidentiam in attestante, id
est evidentiam divinæ testificationis, potest ha-
bere fidem de veritate testificata, quamvis tunc
etiam clare & evidenter cognoscat Deum in sensu
literali & proprio loqui, & ipsum nec falli nec
fallere posse.

Probat primò conclusio ex D. Thoma, infra
quæst. 5. art. 2. in corp. ubi sic ait: *Si aliquis
propheta prænunderet in sermone Domini aliquid
futurum, & adhiberet signum, mortuum suscitando,
ut hoc signum convinceretur intellectus videns, ut cogno-
sceret manifeste hoc dici à Deo, qui non mentitur, licet
ad futurum quod prædicatur, in se evidens non esset:
unde per hoc ratio fidei non tolleretur.* Quibus verbis
clare fatetur, quod cum manifesta cognitione
locutionis Dei, qui non mentitur, potest stare
fides circa rem dictam, vel revelatam, quia per
talem locutionem, vel revelationem, ipsa non
redditur evidens in se.

Respondet Joannes à S. Thoma, oppositam
sententiam ut probabilem defendens, S. Docto-
rem in illo loco non agere de evidentia testifica-
tionis in se, sed de evidentia credibilitatis, quam
omnes concedunt posse stare cum fide.

Sed hæc responsio manifestè repugnat textui,
ait enim S. Thomas: *Ex hoc signo convinceretur
intellectus videns, ut cognosceret manifeste, Hoc
dici à Deo, qui non mentitur.* Quæ verba evi-
dentiæ testificationis in se, non verò solius cre-
dibilitatis, apertè declarant. Nec valet quod
subdit prædictus Author, nimirum verba illa S.
Doctore significare solum, quod intellectus
convinceretur per tale miraculum, ut manifestè
crederet illud esse credibile credibilitate divinâ:
nam verba illa: *Cognosceret manifeste hoc dici à Deo*
non nisi de divina dictione, seu locutione, intel-
ligi possunt, ut de se patet.

Addo quod ex ratione S. Thomæ colligitur ip-
sum loqui de evidentia ipsius testificationis, seu
revelationis: tota enim ratio, quam ibi propo-
nit ad probandum quod non tollitur ratio fidei
circa illud futurum, quod quis evidenter cogno-
scit à Deo dici, est quia tale futurum remanet ni-
hilominus in se obscurum: Sed etsi cognoscatur
evidenter divina testificatio, seu revelatio, adhuc
tale futurum in se obscurum remanet, ut ex infra
dicendis constabit: Ergo prædicta verba D. Tho-
mæ de evidentia testificationis, & non solum cre-
dibilitatis, possunt & debent intelligi.

Probant secundo nostram conclusionem plures
ex nostris Thomistis hoc discursu: Qui propo-
sitionibus fidei nostræ obscurum præbere potest al-
sensum, potest eas credere: Sed licet aliquis evi-
denter cognoscat, extra visionem beatificam,
Deum eas revelare, idque in sensu proprio, &
in tali revelatione non posse nec decipi, nec deci-
pere, potest tamen obscurum eis præbere assen-
sum: cum eas non videat in seipsis, nec in causa, vel
in effectu; nam illa testificatio extrinseca non est
causa veritatis testificata, quandoquidem sine
tali testificatione staret talis veritas; item non
causatur testificatio ut effectus illius veritatis,
cum solum causetur à Deo testificante: Ergo li-
cet aliquis evidenter cognoscat extra visionem
beatificam, Deum propositione nostræ fidei re-
velare, idque in sensu proprio, & in tali revela-
tione non posse decipi, nec decipere, potest ni-
hilominus eas credere, subindeque stare fides
cum evidentia in attestante.

Verum hæc ratio sic posita parum urget,
quia responderi potest cum Joanne à S. Thoma,
demonstrationem evidentem non requirere re-
solutionem in causas, vel in effectus entitatis,
sed in causas & fundamenta veritatis ad quod
sufficit quælibet connexio necessaria: unde si ve
illud sit conditio requisita, si ve medium extrin-
secum, si ve causa extrinseca, sufficit ad genera-
dam notitiam evidentem & convincentem intel-
lectum. Sicut multæ demonstrationes mathema-
ticæ procedunt ex rationibus omnino extrinsecis,
& tamen veram generant scientiam; & demon-
strationes deducentes ad inconueniens, vel pro-
cedentes à simili, per extrinsecum medium pro-
cedunt, & nihilominus evidentem pariunt noti-
tiam. Ergo licet autoritas dicentis sit medium
extrinsecum, si tamen habeat necessariam connexi-
onem cum veritatibus revelatis, quoad ratio-
nes ipsis proprias, veram illarum generabit de-
monstrationem & scientiam.

Quapropter aliter debet formari illa ratio, ut
sit efficax, & urgeat Adversarios, sicque breviter
propti. Qui cognoscit evidenter veritates nostræ
fidei, non quoad rationes ipsis proprias, sed tan-
tùm quoad rationem illis omnibus communem,
potest eas credere, quantum ad prædicata ipsis
spe-

specialia : Sed qui evidenter cognoscit extra visionem beatificam, Deum revelare veritates nostræ fidei, loquendo de ipsis in sensu proprio, & non mentiendo, evidentiam habet de illis, solum quoad rationem eis communem : Ergo potest adhuc eas credere, quoad prædicata quilibet specialia. Minor est certa : qui enim evidenter extra visionem beatificam cognoscit, Deum veritates fidei nostræ, in sensu proprio, & non mentiendo, revelare, evidentiam habet de illis, duntaxat quoad ipsarum revelationem, quæ, ut constat, est quid eis commune. Major verò probatur : Ideo solum qui evidenter cognoscit nostræ mysteria esse credibilia, potest tamen, etiam juxta doctrinam Adversariorum, ea quantum ad prædicata specialia credere, quia evidentia credibilitatis est evidentia rationis, non specialis, sed communis omnibus mysteriis : Ergo similiter qui cognoscit evidenter veritates nostræ fidei, non quoad rationes ipsis proprias, sed tantum quoad rationem illis omnibus communem, potest eas, quantum ad prædicata ipsis specialia, credere. Sicut in humanis licet aliquis evidentem habeat cognitionem de aliqua re secundum rationem communem & genericam, puta quoad rationem corporis, vel animalis, potest tamen adhuc habere fidem humanam circa prædicata ipsi specialia, & credere alteri homini dicenti, quod res illa sit leo, vel homo, vel Petrus, aut Joannes

208

Probatum tertio conclusio : Angelus ante beatitudinem, & in statu viæ, habuit fidem, ut docet S. Thomas infra quæst. 5. art. 1. & tamen supremus Angelus habebat evidentiam in attestante mysteriorum quæ Deus ipsi tunc revelavit : cum enim evidenter cognosceret se esse supremum & primum Angelorum, subindeque non posse ab alio illuminari (illuminatio enim est superioris ad inferiorem) evidenter etiam cognoscebat, quod Deus immediate ipsi loquebatur, & sua mysteria revelabat : quin imò omnes Angeli videntur fuisse immediate illuminati à Deo de mysteriis fidei, habuerunt enim illorum revelationem in primo instanti suæ creationis, in quo solus Deus poterat eis loqui ; nam cum omnes simul creati sint non poterat aliquis eorum præsupponi, ut alium illuminaret, subindeque omnes cognoscebant se immediate à Deo illuminari, & tamen in eo instanti habebant fidem : Ergo fides stare potest cum evidentia divinæ testificationis seu revelationis, quæ evidentia in attestante dicitur.

209

Huius argumento, quod efficacissimum est, varietate occurrunt Adversarii. Quidam dicunt, quod licet primus Angelorum videret se esse supremam omnium creaturarum quas cognoscebat, poterat tamen existimare, quod Deus per miraculum occultaret sibi creaturam superiorem, quæ mediante proponeretur res fidei. Alii asserunt, quod Angeli in primo instanti non cogitabant, nec attendebant, quod Deus, qui est prima veritas, nec poterat fallere, nec falli, evidentia autem in attestante, de qua in præsentis est quæstio, debet habere conjunctam evidentem cognitionem, quod Deus nec falli, nec fallere potest, ut suppositione 3. annotavimus. Tertio Joannes à S. Thoma, loco suprà citato, respondet quod Deus non revelavit Angelo evidentem determinatum sensum in quo loquebatur, sed locutus est cum aliquo mysterio, & includendo plures sensus, quorum determinationem non evidenter, sed cum aliqua obscuritate, Deus proponebat An-

gelo : Sicut modò in Sacra Scriptura multa mysteria sunt recondita, quorum ipsi Prophetæ, quando ea scribebant, aut dicebant, determinatum & genuinum sensum evidenter non cognoscebant.

Sed hæc frivole & gratis dicuntur : In primis enim nulla prorsus erat ratio, ob quam primus Angelorum suspicaretur sibi proponi res fidei ab aliqua creatura, quæ ipsum lateret ; nam ille evidenter cognoscebat se esse supremum Angelorum, & quod ipsi debebatur connaturaliter cognitio Angeli alterius, si daretur, & alias nulla apparebat causa, quæ Deus moveretur ad denegandum ei quod ipsi erat debitum connaturaliter. Ergo absque fundamento asseritur talis existimatio in Angelo supremo. Addo quod, juxta illam responsionem, lateri necesse est, quod tunc miraculo non potuerit esse fides in primo Angelorum, quod dicendum non est.

Gratis etiam & absque fundamento recurritur ad inadvertentiam, per quam primus Angelorum in primo instanti non adverterit, quod Deus, qui est prima veritas, nec falli, nec fallere potest : non enim apparet ex quo capite impediretur Angelus, ne in eo instanti ad veritatem tam claram & evidentem attenderet ; quin imò debebat attendere ad illam, antequam eliceret ædum fidei : nam cum alicui proponitur credenda aliqua veritas difficilis & supra naturam, non potest non cogitare, neque non attendere ad auctoritatem dicentis, ex qua debet moveri ad credendum, ut constat manifestè in omnibus quibus proponitur divina fides, & facilius intelligitur in Angelo cognoscente evidenter revelationem esse à Deo.

Non videtur quoque probabile, nec verisimile, quod mysteria fidei, quæ nobis sine ambiguitate fuerunt revelata, fuerint supremo Angelo indeterminatè & confusè proposita, & ubi nobis litteraliter & clarè dictum fuit, Deum esse Trinum & Unum, supernaturalem præmiatorem, Verbum divinum esse Incarnatum, &c. Angelo fuerit confusè revelatum.

S. II.

Solvantur obiectiones.

Obijcies primò contra præcedentem conclusionem : Qui evidenter cognoscit aliquam veritatem, non potest eam simul credere ; alias enim cum assensus fidei sit cognitio obscura, posset quis evidenter simul & obscurè eandem veritatem cognoscere : Sed qui evidenter cognoscit Deum esse summè veracem, eumque aliquam veritatem nostræ fidei revelare, & in quo sensu eam revelet, evidenter eo ipso cognoscit talem veritatem ; id enim cujus revelatio est evidens, non est obscurum, sed manifestum : Ergo non potest eam credere, subindeque fides cum evidentia in attestante stare nequit.

Confirmatur primò : Qui evidenter cognoscit medium, evidenter cognoscit etiam conclusionem, quæ necessariò & evidenter ex illo inferitur. Sed summa Dei veritas, ejusque de aliqua propositione testimonium, est medium ex quo talis propositio necessariò & evidenter inferitur : propterea enim ille syllogismus, *Quidquid à Deo, qui summè verax est, revelatur, intellectum eo sensu quo revelatur, est verum : Atqui Verbum carnem esse factum, revelatum est à Deo, qui summè verax est : Ergo hæc propositio, Verbum caro factum est, eo modo intellecta quo à Deo revelata fuit, est*

est vera: iste, inquam, discursus, est necessarius A
& evidens in eo qui evidenter cognoscit veritatem majoris & minoris ipsius: Ergo qui evidenter cognoscit Deum esse summè veracem, eumque aliquam veritatem revelare, & simul in quo sensu ipsam revelet, evidenter cognoscit talem veritatem, proindeque non potest eam credere.

Confirmatur secundò: Qui evidentiam habet de visione beatifica, evidenter eo ipso divinam essentiam cognoscit etiam in seipsa: Ergo similiter, qui videt revelationem alicujus veritatis à Deo fieri, evidenter talem veritatem in seipsa cognoscit.

Respondetur ad objectionem, distinguendo Majorem: Qui evidenter cognoscit aliquam veritatem, tam in medio ipsi intrinseco, & proprio, quam in communi & extrinseco, non potest si-
B
mul eam credere, concedo: Qui evidenter cognoscit veritatem aliquam, præcisè in medio ei extrinseco, & communi, subdistinguo, non potest eam credere, quoad rationem communem, sive quoad connexionem quam habet cum tali medio, concedo Majorem: quoad rationem specialem, sive quoad connexionem quam habet cum alio medio sibi intrinseco & proprio, in quo non videtur, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: Qui evidenter cognoscit Deum esse summè veracem, eumque veritatem aliquam revelare evidenter, ipsam cognoscit in medio intrinseco & proprio tali veritati, nego Minorem: in medio illi extrinseco & communi, concedo Minorem. Et eodè modo distinguo Consequens: Ergo non potest veritatem illam credere, quoad rationem ei communem, sive quoad connexionem quam habet cum medio extrinseco in quo cognoscitur, concedo: Quoad rationem specialem, sive quantum ad connexionem quam habet cum medio intrinseco in quo non cognoscitur, nego.

Explicatur distinctio: Duplex est medium connexionem habens cum veritate nostræ fidei, v. g. cum humanitate Christi, unum ei extrinsecum & commune cum aliis veritatibus ad fidem pertinentibus, nempe divina revelatio; & aliud ei intrinsecum, & proprium, nimirum rationalitas, vel
D
rationalitas Christi: licet autem qui evidenter cognoscit Deum esse summè veracem, eumque revelare quod Christus sit homo, & in quo sensu veritatem illam revelet, evidenter eo ipso cognoscit talem veritatem, in medio ipsi extrinseco & communi, nempe in testimonio quod Deus dat de illa, subindeque non possit veritatem illam credere, consideratam secundum quod continetur in divina revelatione; non tamen propterea eandem veritatem, sive humanitatem Christi, cognoscit evidenter in medio ipsi intrinseco, & proprio, nempe in rationalitate, vel rationalitate, atque adeo potest eam credere, ut contentam in illo. Et per hoc patet ad primam confirmationem: distinguenda enim similiter est Major: Qui evidenter cognoscit medium, evidenter cognoscit conclusionem quæ manifestè ex illo sequitur, formaliter consideratam, ut sequitur ex tali medio, concedo: consideratam, ut continetur in alio medio sibi intrinseco & proprio, in quo non videtur, nego.

Ad secundam confirmationem, nego consequentiam, & paritatem: Ratio disparitatis est, quia cum visio beatifica specificetur intrinsecè & essentialiter à divina essentia, subindeque sit medium ei intrinsecum, non potest evidenter cognoscisci, quin simul eo ipso evidenter cognoscatur di-

vina essentia, etiam in seipsa, saltem quoad
217
est: at vera divina revelatio à nulla ex veritatibus, quæ sub ipsa cadunt, specificatur intrinsecè, sed omnino accidentaliter & extrinsecè se habet ad illas: unde ex eo quod manifesta de illa habeatur notitia, evidenter quidem cognoscitur veritas revelata extra seipsam, nempe in Deo ipsam testificante & revelante, non tamen in seipsa.

Instabis tamen: Qui habet scientiam à posteriori de aliquo objecto nostræ fidei, non potest ipsum credere: Ergo neque qui evidentiam habet de illius objecti revelatione à Deo facta. Antecedens constat ex dictis articulo præcedenti: idè enim diximus, Philosophum Christianum non posse habere fidem de ista veritate, Deus existit, quia de ipsa habet demonstrationem à posteriori. Consequentia verò probatur: Qui habet scientiam à posteriori de objecto fidei, sive de existentia Dei, videt tantum ipsam in medio ei extrinseco, nempe in ejus effectu, non verò in medio intrinseco; effectus enim à Deo producti, non sunt ipsi intrinseci, sed omnino extrinseci: Ergo si nihilominus talis evidentia objecti excludat fidei assensum de illo, evidentia similiter veritatis in divina revelatione tanquam in medio extrinseco, non compatitur fidem circa illam veritatem.

Respondetur concessio Antecedente, negando consequentiam, & paritatem. Ad ejus probationem, distinguo Antecedens: Qui habet scientiam à posteriori de existentia Dei, videt illam in medio tantum ei extrinseco formaliter, concedo: in medio ei extrinseco etiam virtualiter, nego Antecedens, & Consequentiam: revelatio enim divina est medium extrinsecum tam virtualiter quam formaliter objecto revelato.

Explicatur solutio: Cum omnis effectus sit, non quidem formaliter, sed virtualiter in sua causa, & Deus sit primum efficiens omnis entitatis, quælibet creatura potest dici, quoad omnia quæ habet, virtualiter Deo intrinseca: At verò divina revelatio, quamvis sit causa efficiens esse extrinseci veritatem nostræ fidei, nempe esse revelati, esse testificati, non tamen esse intrinseci illarum, subindeque nullo modo, etiam virtualiter, saltem quoad esse proprium & intrinsecum quod habent, dici possunt ei intrinsece.

Obijcies secundò: Si habens evidentiam de divina alicujus veritatis revelatione, possit tamen eam credere, sequeretur quod beati possent habere fidem de perpetuitate suæ gloriæ, & de futuris contingentibus non pertinentibus ad ipsorum statum: Sed hoc non potest dici, juxta doctrinam Divi Thomæ, & Discipulorum ejus, fidem in beatis non admittentium: Ergo nec illud. Sequela probatur: Beati non cognoscunt perpetuitatem suæ gloriæ in ipsa, aut in verbo, sed solum in voluntaria Dei revelatione; non enim eo ipso quod vident divinam essentiam, necesse est quod videant perpetuitatem suæ beatitudinis: similiter futura contingentia quæ cognoscit beatus si non pertineant ad ipsius statum, non videntur ab eo, nec in seipsis, nec in essentia divina, sed solum in divina revelatione: Ergo si habens evidentiam de divina alicujus veritatis revelatione, possit eam credere, poterit beatus credere perpetuitatem suæ gloriæ, & futura contingentia ad ipsius statum nullo modo pertinentia.

Respondetur negando utramque sequelam. Et ad probationem, quoad perpetuitatem gloriæ, nego quod beati eam non videant in divina essentia:

Gg

cum

Tom. IV.

quoniam enim de ratione beatitudinis perfectæ & consummatæ, qualis est beatitudo patriæ, sit evidentia perpetuitatis ipsius, necesse est quemlibet beatum in divina essentia, cuius visio est tota beatitudo, videre perpetuitatem suæ gloriæ. Quantum verò ad futura contingentia, dicunt aliqui quod cum omnis obscuritas statum beatitudinis dedecet, Deus revelat extra visionem divinæ essentia cuilibet beato futura contingentia, ad ipsius statum pertinentia, revelat, inquam, illa per impressionem clari luminis ea in seipsis manifestantis. Sed dato quod sine evidentia in seipsis revelentur à Deo in statu beatitudinis, nego quod propter ea beati, etiam stando in nostra doctrina, fidem de illis habeant: cum enim videant objectum primum suum nostræ fidei, nempe Deum ut Unum & Trinum, in seipso, subindeque ipsum non credant, nequeunt retinere fidem circa objectum secundaria fidei, qualia sunt futura contingentia, quamvis obscure cognita: sicut ex eo quod objectum primum spei possideant, nempe beatitudinem animarum, non retinent spem circa objectum ejus secundarium, videlicet circa beatitudinem corporis, licet nondum eam possideant.

222 Ex dictis hæcenus in resolutione præsentis difficultatis collige, evidenter cognoscetes Deum revelare mysteria nostræ fidei, in hoc differre à cæteris fidelibus, qui hanc evidentiam non habent, quod isti habent fidem, non solum de mysteriis revelatis, sed etiam de eorum revelatione, illi verò solum de mysteriis revelatis.

ARTICULUS VIII.

An objecta seu mysteria fidei Christianæ sint evidenter credibilia?

223 Occasione desumpta ex doctrina D. Thomæ hic art. 4. ad 2. & ad 3. ubi docet mysteria fidei in generali, & sub ratione credibilis, videri ab eo qui credit, disputant Theologi in præsentem, an mysteria nostræ fidei sint evidenter credibilia, id est, an homo habeat certam & evidentem cognitionem de credibilitate mysteriorum nostræ fidei. Pro cuius resolutione, fit.

§. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

Deo igitur, mysteria fidei Christianæ esse evidenter credibilia. Ita Divus Thomas loco citato, & 1. contra Gentes cap. 6. & Theologi communiter.

224 Probatur primò ex illo Psal. 92. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis: per testimonia enim, ea quæ Deus testificatus est, qualia sunt mysteria fidei, intelligi possunt, quæ, ut exponit Lyranus, Credibilia facta sunt nimis, id est magis quam prima principia scientiarum, ac proinde evidenter. Unde Augustinus 7. confess. cap. 10. Facilius dubitarem vivere me, quam esse vera quæ audio.

225 Probatur secundo conclusio ratione generali. Sine aliqua evidentia nihil est cognoscibile per judicium determinatum; nam quod penitus obscurum est, illud est penitus incognoscibile. Ergo sicut sine evidentia scibilitatis nihil est scibile, & sine evidentia probabilitatis nihil est opinabile; ita sine evidentia credibilitatis nihil est credibile. Nec dici potest, voluntatem pro sua libertate

A posse credere, ut voluerit: voluntas enim non potest movere intellectum extra suum objectum, neque ipsa facit objectum, sed supponit; unde non potest movere aut applicare intellectum, ut credat, nisi id quod apparet credibile.

Probatur tertio: Illud est evidenter credibile, quod idoneis testibus, & validissimis argumentis probatur: Sed mysteria nostræ fidei argumentis modis: Ergo evidenter credibilia sunt. Major patet: credibilitas enim non sumitur, sicut veritas, ex connexione intrinseca quæ reperitur inter prædicatum & subjectum, sed ab extrinseco dicentis testimonio, & ab aliis fundamentis & motivis extrinsecis. Minor verò suadetur: nam mysteria nostræ fidei enarravit Unigenitus, qui est in sima Patris (qui Apocal. 1. Testis fidelis, appellatur, & Joan 8. de seipso dicit: Ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati) Propheta prædicaverunt, Martyres testati sunt, Confessoresque doctissimi & sanctissimi docuerunt. Validissimi etiam probantur argumentis, sumptis ex prædicatione ipsorum per oracula Prophetarum; ex miraculis, quæ in illorum confirmationem facta sunt, Contestante Deo signis, & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus Sancti distributionibus, ut dicitur ad Hebræos 2. ex conversione mundi ad fidem Christi; ex modo mirabili quo fides Christiana in mundum introducta, propagata, & conservata fuit; & aliis argumentis digressionem sequenti exponendis, quæ breviter insinuat Augustinus libro contra Epistolam fundamenti cap. 4. ubi ait: Multa sunt quæ in Ecclesia me iustissime tenent, consensus populorum & gentium, autoritas miraculis inchoata, spe aucta, charitate firmata, & vetustate nutrita. Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascentes oves suas Dominus mandavit, usque ad præsentem Episcopatum, successio sacerdotum. Tenet denique ipsum Catholicum nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia obtinuit, ut cum omnes heretici se Catholicos dici velint, quærent tamen peregrino alicui, ubi ad Catholicam conveniatur, nullus hereticorum, vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Similia credibilitatis motiva indicat Picus Mirandulanus Epistola 1. dicens: Magna insania est, Evangelio non credere, cuius veritatem sanguis Martyrum clamat, Apostolica resonant voces, prodigia probant, ratio confirmat, elementa loquuntur, Demones consentunt. Sed longe maior insania est, de veritate Evangelii non dubitare; viveretamen, quasi de eius falsitate non dubitares.

§. II.

Solvuntur obiectiones.

E Obijcies primò: Si mysteria Christianæ Religionis essent evidenter credibilia, vel essent evidenter credibilia fidei divinæ, vel fidei tantum humanæ? Neutrum dici potest: Ergo non sunt evidenter credibilia. Minor quoad secundam partem videtur certa, quidquid in contrarium dicat Vazquez: Si enim mysteria nostræ fidei essent evidenter credibilia fidei tantum humanæ, non posset homo prudenter eis majorem fidem quam humanam adhibere, utpote cum non sit major fides rebus adhibenda, quam ea quæ videntur esse credibiles. Probatur verò quantum ad primam: Primò quia cum esse credibile fidei divinæ, sit denominatio desumpta à fide divina, tanquam à forma extrinseca, & ef-

& effectus formalis non possit evidenter cog-
noscere, absque eo quod forma ipsa eodem modo
cognoscatur; ut quis evidenter iudicet mysteria
Christiane Religionis esse credibilia fide divina,
necesse est quod evidenter iudicet talem fidem
esse possibilem: Sed hoc non est possibile, nisi
per visionem beatificam, vel per evidentiam di-
vinæ revelationis extra verbum: Ergo non sunt
evidenter credibilia fide divina. Secundò, cum
illa tantum sit credibile fide divina, quod in se-
ipso est verum, si mysteria nostræ fidei essent e-
videnter credibilia fide divina, existerent etiam
evidenter credibilia vera, etiam in seipsis.

B

Respondeo mysteria Christianæ Religionis
esse evidenter credibilia fide divina, sed in com-
muni duntaxat, prout est superior ad finem hu-
manum, non verò in particulari, quatenus est
participatio formalis divini intellectus a Deo in-
fusa: dari enim fidem divinam hoc modo parti-
culari consideratam, non est evidenter cognos-
cibile extra visionem divinæ essentiae, vel extra
visionem divinæ de ipsa revelationis: cum hoc
tamen stat, quod sic ratio naturalis evidenter
demonstrat Deum ut Authorem supernatura-
lem in communi, hoc est, ut potentem aliquid
producere quod sit supra totam naturam, non
determinando quid sit illud in particulari; ita ar-
gumenta extrinseca, quibus nostra mysteria de-
monstrantur credibilia, possunt evidenter osten-
dere possibilem esse fidem divinam sive super-
naturalem in communi, non determinando præ-
dicta specialia talis fidei: & per hoc patet ad
primam probationem Minoris.

Ad secundam verò, nego sequelam: quamvis
enim nihil sit credibile fide divina, sive dignum
tali fide, nisi verum; ut tamen sit evidenter cre-
dibile, non est necesse quod videatur ejus veritas
sed sufficit quod maxima de ipsa habeatur proba-
bilitas, five quod verisimilis videatur. Unde di-
ligenter observandum est, aliud esse quod aliqua
propositio sit vera, aliud quod sit credibilis: ve-
ritas enim sumitur ex connexionem subjecti & præ-
dicati; credibilitas autem à testimonio extrinseco
dicentis, seu testificantis, & ab aliis signis & mo-
tivis extrinsecis, quæ reddunt illam credibilem,
seu dignam cui fides adhibeatur.

Obijcies secundo: Si mysteria nostræ fidei
essent evidenter credibilia, possemus cognosce-
re naturaliter illorum possibilitatem: Sed hoc
deci nequit, ut communiter docent Theologi:
Ergo nec illud. Sequela probatur: Quod judi-
catur esse evidenter credibile: Ergo quod judi-
catur esse evidenter credibile, iudicatur evi-
denter non esse impossibile: Sed possibile & non
impossibile æquipollent: ergo quod iudicatur non
esse impossibile, iudicatur evidenter esse possibile.

Respondeo negando sequelam. Ad cujus pro-
bationem dicendum, hanc consequentiam non
valere: Iudicatur evidenter hoc esse credibile:
Ergo evidenter iudicatur non esse impossibile,
sed debere inferri: Ergo evidenter iudicatur non
apparere impossibile: ut enim aliquid sit credi-
bile, non est necesse ut iudicetur non esse in re
impossibile, sed sufficit quod ejus impossibilitas
non appareat.

Obijcies tertio: Illa doctrina non est eviden-
ter credibilis, sed potius incredibilis, quæ non-
nulla continet, quæ Dei majestate prorsus indig-
na apparent, imò & aliqua quæ horrorem maxi-
mum hominibus incutunt: Sed talis est doctrina

fidei nostræ: Ergo tantum abest quod sit eviden-
ter credibilis, quin potius videatur incredibilis.
Major constat: Minor verò probatur. Deum con-
cipi, novem mensibus in utero mulieris portari,
in cunis vagire, esurire, algere, crucifigi, mori
&c. Dei majestate omnino indignum videtur,
& tamen est unum ex præcipuis fidei nostræ dog-
matibus. Deinde horribilius est humanam car-
nem manducare, quam perimere, & humanum
sanguinem potare, quam effundere; & tamen
docet fides nostra Christianos, Deum quem ado-
rant, in carne humana manducare, & ejus san-
guinem bibere: Ergo Religio nostra videtur doc-
cere nonnulla, Dei majestate omnino indigna, &
aliqua horrorem maximum hominibus incutientia.

233.

Respondeo quod licet doctrina illa fidei no-
stræ Dei majestate prorsus indigna videatur, ho-
minibusque horrorem incutere, si non cōsideretur
attentè, dicitur, eoque modo, & cum omnibus
circumstantiis, quibus fides docet mysteria illa
fieri, vel facta esse; secus tamen si consideretur
cum attentione, cum modis & circumstantiis,
quibus fidei nostræ mysteria contigisse vel fieri
proponit Religio nostra: docet enim cum his cir-
cumstantiis Verbum divinum incarnatum fuisse,
passum, crucifixum, & mortuum, in quibus di-
vina majestas & omnipotentia maxime relucet:
conceptus est liquidem Christus, sed de Spiritu
Sancto; natus, sed ex Virgine; in præsepio reclu-
natus, sed à Regibus adoratus; in cunis vagit, sed
tunc Herodem Regem, totamque Jerosolimam
perterruit; vixit inter homines, sed infinita inter
ipsos patrayit miracula; crucifixus est, sed consti-
tenda eius Majestati sensum (ut verbis magni Leo-
nis utar) *Sol obscuratus luminibus, & terra graviter
concussa acceperunt; denique mortuus est, sed vir-
tute propria paulò post resurrexit. Quare egre-
gium fuit D. Margaritæ responsum ad Judicem,
hominis in crucem acti cultum sibi improprian-
tem. Unde scis (inquit) hanc notam Christo missam?
Ex tuorum libri, ait Judex. At quæ cecitas, subdit
Virgo, cum fidem fidei Christi divinitatem & mor-
tem prædicent, fidem abrogare Divinitatem testanti-
bus, & habere crucis ignominiam conferentibus.*

Adde mysteria fidei nostræ, eo ipso Dei ma-
jestate maxime esse digna, quod eorum digni-
tas sit ita supra humanam rationem elevata, ut vi-
deatur potius indignitas, si per eam duntaxat
consideretur. Unde pulchre Tertullianus suo
more, in libro de carne Christi adversus Genti-
les: *Quodcumque Deo indignum est, mihi expedit,
salvus sum, si non confundar de Domino meo. Natus est
Dei Filius: non pudet, quia pudendum est. Et mor-
tuum est Dei Filius: prorsus credibile est, quia inep-
tum est. Et sepultus resurrexit: certum est, quia
impossibile. Et lib. 2. contra Marcionem ait, Af-
sumpsisse Deum quadam sibi indigna, nobis autem
necessaria, & ideo iam Deo digna, quia nihil tam
Deo dignum, quam salus hominis.*

Quantum verò ad Eucharisticam corporis Christi
fidei manducationem, & sanguinis ipsius potatio-
nem, respondet Augustinus serm. de verbis Do-
mini, ut refert Beda in cap. 10. prioris ad Corin-
thios, manducationem corporis Christi, & po-
tationem sanguinis ejus, nullum horrorem incu-
tere, quia manducatur & bibitur sub speciebus
panis & vini, quibus communiter vescimur. Ad-
do manducationem illā Eucharisticam imperfe-
ctionibus quæ sunt in manducatione corporali
carere: liquidem Christus ipse, sive corpus ejus

Gg ij

& san-

Tom. IV.

& sanguis, nullo modo per manducationem & potationem atteritur, alteratur, aut corrumpitur: *Inquit servus* (inquit Augustinus loco citato) *& preparavit eis cibum seipsum; quis audeat manducare Dominum suum?* & tamen ait, *Qui manducat me, vivet propter me.* Quando Christus manducatur, vita manducatur, nec occiditur ut manducetur, sed mortuos vivificat: quando manducatur, reficit; sed non deficit. Non ergo timeamus, fratres, manducare istum panem, ne forte finiamus eum, & postea quod manducetur non inveniamus: manducatur Christus, vivit manducatus, quia resurrexit occisus. Adde insuper per manducationem & potationem corpus & sanguinem Christi in substantiam ipsorum sumentium non convertitur, quin imo eos potius, cum sit majoris virtutis, ad se convertere, ut eleganter ostendit idem Augustinus lib. 7. Confessionum cap. 18. ubi loquens in persona Christi, ait: *Cibus ego sum grandium, cresce & manducabis me: nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tue, sed tu mutaberis in me*, spiritualiter scilicet; reddit enim Eucharistia homines in affectu Deo simillimos, & veluti Deiformes, juxta illud magni Leonis serm. 15. de Passione: *Non aliud agit participatio corporis & sanguinis Christi, quam ut in id quod sumimus transcamus: quod certe valde mirabile est, & maximum divinæ virtutis argumentum.* Sed de hoc fusè in Tractatu de Eucharistia.

Disp. I
proo-
anali.

236. Objicies quartò: Si mysteria nostræ fidei essent evidenter credibilia, nemo sanæ mentis posset illa rejicere, & contrarium illis judicare, quod quidem non videtur quod aliquis possit non assentire ei quod evidenter cognoscit, & judicat esse credibile, seu fide dignum: At hoc est contra experientiam: Ergo mysteria nostræ fidei non sunt evidenter credibilia.

237. Respondeo negando sequelam Majoris: licet enim mysteria nostræ fidei sint evidenter credibilia, multi tamen sunt quibus ea non bene proponuntur, & multi eorum quibus bene proponuntur, non ea bene expendunt, sed intellectum avertunt ab examine, & diligenti eorum consideratione, convertuntque ad alia opposita, victi difficultate quæ occurrit in credendis sigillatim mysteriis particularibus, de se arduis plerumque, & non modò intellectui difficilibus, verum etiam sensui, seu vitæ carnali repugnantibus. Quare metu captivitatis moleste in obsequium fidei, & horrore obligationis ad vitam austeriorem, vel examen refugunt, vel motivorum vim debilitare conantur, atque evidentiam antea sibi notam, & satis apparentem, oppositis rationibus obscurare, & intellectum in assensum contrarium tandem inducere; similes illis, qui amorem finis antea expectati abjiciunt, victi horrore difficultatis alicujus medii necessarii. Adde quod in penam peccatorum præcedentium Deus nonnunquam denegat infidelibus auxilia efficacia, quibus intellectus eorum applicetur ad percipiendam evidentiam credibilitatis mysteriorum nostræ fidei, juxta illud 2. ad Corinth. 4. *Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi.*

DIGRESSIO

utilis & jucunda.

De præcipuis credibilitatis nostræ fidei argumentis.

DE his fusè & eleganter differunt plures ex SS. Patribus, Tertullianus in Apologetico, & in libro ad Scapulam; Justinus Martyr in utraque Apologia, altera ad Antoninum Pium, altera ad Senatum Romanum; Chrysostomus homilia quod Christus sit Deus; Augustinus libro de utilitate credendi, ad finem libri, libro contra Epistolam fundamenti cap. 4. lib. 1. de civitate cap. 21. usque ad 23. & lib. 22. a capite 5. usque ad 18. Eusebius toto serè opere de præparatione Evangelica, sicut & altero de demonstratione similiter Evangelica; Arnobius lib. 8. contra Gentes; & Vincencius Lyrinensis in suo commentario. Inter Recentiores verò elegantissimè & locupletissimè de his scribunt Hieronymus Savanorola lib. 2. de Triumpho Crucis, & in alio libro cui titulus est, *Solatio itineris mei*; Granatenfis in Catechismo parte 2. cap. 3. & sequentibus; Marcellus Ficinus in libro de Religione Christiana; Bosius duobus tomis de signis Ecclesiæ; Ludovicus Vives, quinque libris de veritate fidei Christianæ; Spiritus Roterus, Ordinis Prædicatorum, & plures alii. Ex Scholasticis autem D. Thomas 1. contra Gentes cap. 6. & ibi Ferrariensis; Michael Medina lib. 2. de recta fide in Deum; Bellarminus lib. 4. de Ecclesiâ; Valentia quæst. 1. de fide, puncto 4. quem Turrianus serè descripsit Bartholomæus Medina quæst. 3. introductoria in 3. p. D. Thomæ; & Joannes à S. Thoma tomo 1. in 1. p. tota disp. 1.

Quæ illi fusè, & lato calamo scripserunt, nos brevitate studentes, breviter & succincte exponemus, omniaque credibilitatis nostræ fidei motiva seu argumenta quæ innumera sunt, ad duodecim præcipua reducemus, quæ sunt veluti duodecim stellæ, quibus præfulget mystica illa corona Ecclesiæ, de qua dicitur Apoc. 12. *Signum magnum apparuit in celo, mulier amicta Sole, & in capite eius corona stellarum duodecim.*

S. I.

Antiquitas fidei nostræ, primum credibilitatis eius argumentum.

HOc argumentum magni ponderis est, potestque sic breviter proponi. Fides nostræ antiquissima est: Ergo mendax & falsa esse non potest. Consequentia legitima est: ut enim egregie discurret Tertullianus in libro de præscriptionibus, cum mendacium sit semper veritate posterius (illud enim verè & formaliter appellatur mendacium, quod à vero jam posito deficit & declinat) si nostra Religio antiquissima sit, & omnem aliam præcedat, necessariò sequitur eam mendacem & falsam esse non posse. Antecedens verò probatur primò: quia fides nostræ ab ipso mundi nascentis exordio fuit primo parenti tradita: ipsum enim in fidei mysteriis fuisse instructum, Deo ipso præceptore, Sap. 10. insinuat, eum dicitur: *Hæc illum qui primus formatus est à Deo pater orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodi-*

et, & eduxit illam à delicto suo, & dedit illi vir-
tutem continentis omnia. Primus patens à Deo sic
instructus, filios suos docuit, eademque fides per-
manit usque ad Noë, cui successit Abraham,
maioris Ecclesia in Pontificali, seminarium fidei no-
stra appellat, & sic successivè per Patriarcharum
ministerium usque ad Moysen pervenit: & ab illo
usque ad Christum.

Secundo probatur idem Antecedens: Scriptura
Sacra, in qua fides nostra continetur, antiquissima
est, ut docet Iustinus in Parennetico, ubi demon-
strat Moysen fuisse antiquissimum omnium Scri-
ptorum, & Græcos Scriptores non nisi longo tem-
pore post captam & everfam Jerusalem ab Ase-
ryus cepisse, quod tamen tempus multis sæculis
anteceffit Moyses. Idem asserit Tertullianus in
Apologetico cap. 18. ubi sic Romanos alloquitur:
*Quam primam instrumentis & litteris auctoritatem
veneranda antiquitas vendicat, quid Sacra hæc Scri-
ptura antiquitas, quæ omnes Gentilium libros sæcu-
larios præcedit? Moyses enim, qui Pentateuchum scripsit,
veterissimos quoque Poetas & Scriptores prævenit;
ceteri quoque Prophetæ, et si Moysi posthumani, ex-
tremissimi tamen eorum, non retrofiores deprehen-
duntur: primoribus vestris (O Romani) sapientibus,
& legibus, & historicis. Fides ergo nostra per an-
tiqua est, & omnem hæresim præcedit: unde cum
ille qui prior est tempore, potior sit jure, ut habe-
atur de regulis juris in 6. regulâ 54. potior est con-
dicio Catholicorum, ab antiquo possidentium,
quam hæreticorum, noviter supervenientium, ad
quos proinde cum eodem Tertulliano libro de
prescriptis capite 37. merito dicendum est: Qui
quis? Quando & unde venit? Quid in meo agit
nomen? Quo denique Marcion iure sybam meam
calo? Valentinus, fontes meos trans-
fert? Quæ potestate, Appelles, limites meos com-
moveri? Mea est possessio: quid hic ceteri ad volun-
tatem vestram seminatis, & pascitis? Mea est pos-
sessio, ubi possideo, prior possideo, habeo origines
prædictas ab ipsius auctoribus quorum sunt res. Ego sum
hæc Apostolorum: sicut caverunt testamento suo,
sicut fides commiserunt, sicut adiuraverunt, ita te-
nent. Vas certe exheredaverunt semper, & abdicave-
runt, ut extraneos, ut inimicos.*

§. II.

Veritas, Sanctitas, & vis ac efficacia fidei nostræ,
secundum credibilitatis eius argumentum.

Hæc tria motiva seu argumenta insinuat Pro-
pheta Regius Psal. 18. dum ait: *Lex Domini
immaculata, convertens animas, iudicia Domini
vera*: nam per hæc posteriora verba, fidei nostræ
veritas, per priora verò ejus puritas, seu sanctitas,
scribitur quam habet ad convertendas animas, de-
claratur, ut docet Divus Thomas in expositione
supra Psal. ubi ait quod hæc verba ponuntur ad
differentiam legis humanæ, in qua quædam illici-
ta tolerantur, sicut usura & prostibula, non enim
potest omnia corrigere; lex verò Domini est om-
nino immaculata, id est, omnia mala & peccata
excludens, quia nullum permittit, vel tolerat
peccatum, sed docet quodlibet peccatum morta-
le, etiam in corde tantum commissum, poenâ æter-
nâ puniri, & quodlibet veniale poenâ temporali:
unde fides nostrâ nō invaluit in mundo, mala ali-
qua permittendo, vel delicias promittendo, sicut
lex Mahumeti, & plurium aliorum infidelium,
sed resistendo appetitui temporalium, & ab his
presensibus averrendo, & solam rationem sequen-

Tom. IV.

do; quod est evidens signum veritatis illius. Et e-
hoc sequitur, quod illa non solum sit immaculata,
sed etiam convertens animas, quia non tantum or-
dinat de actibus exterioribus, sicut lex humana,
sed etiam de interioribus: præcipitur enim Matth.
5. non solum non occidere, sed etiam non irasci;
non solum non adulterari, sed neque videre mu-
liorem ad concupiscendum, & alia similia. Tres
ergo illæ fidei Christianæ dotes & excellentiæ,
nimirum veritas, sanctitas, & vis, seu efficacia,
paulò satius hic expendendæ sunt, quia ex his su-
mitur evidens credibilitatis ejus argumentum.

Primò igitur Christianissimo fidem conciliat
doctrinæ quam profitemur veritas: nihil enim
est in tota doctrina Christiana, quod ratio falsum
esse ostendat; imò consonum sibi non judicet,
pensatis omnibus: ita ut ratio; si eam sequamur,
miretur tam sublimia de Deo sensa, de animo-
rum immortalitate, de fine ultimo, de mediis ad
ipsum consequendum institutis, de virtutibus &
vitiis, de bonorum operum præmio, & peccato-
rum poenis, & aliis quæ ad Dei cultum, & ad
omnem virtutem, morumque eximiam sanctita-
tem, vehementer impellunt; miretur etiam De-
calogi æquitatem, amorem erga hostes conjugii
fidelitatem, atque id genus, quæ naturali luo-
mine facilius attingi possunt. Nullus est etiam
excogitabilis altior sensus, & omni sapientiæ con-
formior, de Deo, ejusque perfectionibus, quàm
is quem tradit doctrina Catholica: omnia enim
quæ de ipso credenda proponit, plurimum com-
mendant ipsius excellentiam in essendi majestate
ipsius omnipotentiam in operandi virtute, ejus
sapientiam & providentiam in mundi gubernatione,
ejus bonitatem & liberalitatem in bono-
rum & præmiorum distributione ejus justitiam
& æquitatem in severa delictorum punitione, &
denique infinitam ejus sanctitatem in morum re-
ctitudine & puritate: quod certè evidens argu-
mentum est, talem doctrinam esse à Deo, &
spiritu veritatis profectam; nam spiritus mendax
& fallax; utpote à Deo alienissimus, non fa-
ret summa illi de Deo æstimationi: unde super-
stitiones ethnicæ, quia demonem authorem ha-
bebant, vilissimum habuere de Deo conceptum &
æstimatione. Item quæcumque doctrina Christi-
ana tradit, quæ ratio vel experientia possunt discu-
tere, reperta sunt vera, ut de mundi dispositio-
ne, & creatione, animorum immortalitate, &
aliis. Si verò quædam proponit de Deo, humani
intellectus captem superantia, ut Trinitatē Per-
sonarum divinarum, Verbi incarnationem, &
alia quædam mysteria, ratio ipsa judicat æquum
esse sentire de Deo supra rationem, & soli Deo
de se credere, qui solus se novit, ut bellè ait Hila-
rius. Denique manifestum veritatis nostræ fidei
argumentum est, quod cum Scriptura Sacra de re-
bus ferè omnibus, non solum supernaturalibus &
divinis, sed etiam naturalibus, moralibus, & huma-
nis differat, nunquam à verò aberraverit, & nihil
sit quod Adversarii unquam potuerint convincere
mendacii. docet enim reliquorum omnium Scrip-
torum experientia, in multiloquio nō deesse pec-
catum, esseque supra naturæ vires, omnes verita-
tes tam speculativas quàm practicas, tam superna-
turales quàm naturales, assequi. Unde cum Ter-
tulliano concludendum est: *Veritatem sæculo ope-
rosissimam, Philosophi affectant, possident Christia-
ni; vel cum Pico Mirandulano dicendum: Veri-
tatem Philosophia querit, Theologia invenit, Religio
possidet. Adamus cum Irenæo: Non oportet apud
alios*

Gg iij

Libro 3.
cap. 4.

alios querere veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cum Apostoli quasi in depositarium, dices, plenissime in ea contulerint omnia que sunt veritatis, ut omnis eorumque velit, sumat ex ea potum vite: hæc enim vita introitus, omnes autem vires sunt & larrones, propter quod oportet devitare quidem illos; quæ verò sunt Ecclesie, cum magna diligentia servare, & apprehendere veritatis traditionem.

243

Sanctitas verò Christianæ doctrinæ in eo apparet, quod nulla est levis offensio contra Deum, vel proximum, aut propriam honestatem, quam non contemnet; nullum pietatis aut virtutis officium, quod non commendat: nullus modo amandi Deum, excellentior eo quem tradit, ex toto corde, totâ animâ, totis viribus; nullus finis præfatus eo ad quem dirigit; nullum medium necessarium ad illum assequendum; cuius notitiam & usum non doceat; nullum motivum efficacius vitæ piæ & sanctæ instituendam, iis quæ suggerit, siue ex Dei curâ cernentis præsentia, siue ex iudicio futuro, siue ex aliis capitibus: nullis denique efficacioribus mediis mens humana compelli potest ad omnem religionem erga Deum, & charitatem erga proximum, quàm iis quæ doctrina Catholica tradit. Hæc est quod admirabiles & quasi cælestes homines videntur, etiam infidelibus, & videntur hi, qui huic cælesti & purissimæ doctrinæ conformem vitam agunt. Iru Paulus ad Philippenses 2. de primis Christianis affirmat, eos in medio Gentilium lucere, sicut luminaria in mundo. Sic de S. Luciano martyre refert Metaphrastes in ejus vita, Ethnicos solo ejus conspectu ad fidem Christi fuisse conversos. Et Athanasius de S. Antonio scribit in ejus vita, quamvis latere maxime cuperet, & satageret, orbis tamen universi oculos ad se convertisse, admirabili sanctitate vitæ. Et de S. Hilario idem testatur Hieronymus; de Simeone Stilite Theodoretus, & de Martino Sulpitius. Item D. Chrysostomus homil. de recta vita, Et unius Christiani modesti aspectu, facilius converti Ethnicos, quàm aspectu cæli & terræ. Hanc denique Ecclesiæ sanctitatem demonstrant infinita propemodum Monachorum agmina, & innumera Religionis & Ordines, non ad alium finem instituti, nisi ad divinum culum, & proximorum salutem promovendam, & ad amulandum in terris perpetuam & indissolubilem unionem, quam cum Deo clarè viso Beati habent in cælis. Unde cum Eudoxia Theodosii junioris conjux, Jerusalem venisset, ut sacra loca inviseret, & vidisset innumera fere monasteria, inter se vicina, quibus præerat Euthimius Abbas, præ admiratione exclamavit. Quam pulchra sunt tentoria tua ô Jacob, habitationes tue ô Israël! Numer. 24. Demum in ejusdem veritatis confirmationem adduci potest testimonium Plinii junioris, qui de Christianis ad Imperatorem Trajanum scribens: Præter obstinationem non sacrificandi (nempe falsis diis) nihil in illis cõperisse testatur, quam cæcis antelucanos ad canendum Christo & Deo, & ad considerandum disciplinam: homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cetera scelera prohibentes, ut refert Tertullianus in Apologetico cap. 2.

244

Tertia qualitas doctrinæ Christianæ, nimirum vis & efficacia, elucet in eo quod homines à summa impietate ad summam pietatē traducit, ut de Thessalonicensibus scribit Paulus 1. ad Thessal. 1. idque tam promptè & celeriter, ut meritò dicere

A possimus, quod unius anni prædicatio Evangelica, plus attulit virtutis & justitiæ in mundum, quàm omnium Philosophorum scholæ omnibus sæculis efficere potuissent. Quare à Prophetâ Regio (ut supra annotavimus) lex Domini non solum immaculata, sed etiam convertens animas appellatur, nempe quia miram habet vim & efficaciam ad convertendas animas, & ad prævios hominum mores corrigendos. Unde pulchre Lactantius lib. 2. cap. 25. Dei præcepta, quæ & simplicia & vera sunt, quantum valeant in animis hominum, quotidiana experimenta demonstrant. Da mihi virum qui sit iracundus, maledicus, effrenatus, paucissimis Dei verbis tam placidum quam ovem reddam. Da cupidum, avarum, tenacem; iam tibi cito liberalem dabo, & pecuniam plenis manibus largierem. Da timidum doloris ac maiorem; iam cruce & igne, periculum & tantum contemnet: Da libidinosum, adulterum, concubinum; iam sobrium, castum, continentem videbis. Da crudellem, & sanguinem appetentem; iam in veram elementiam furor ille mutabitur. Da iniustum, insipientem, peccatorem; continuo & æquus, & prudens, & innocens erit; tanta enim divina sapientia vis est, ut in hominis pectus infusa, delictorum sulcitiam uno semel impetu expellat.

Dicent forte Gentiles, repentinas illas morum mutationes apud suos extitisse, ut de Polemone fertur, qui cum vitam flagitiosissimam duceret, scholam Xenocratis, de virtutis excellentia & pulchritudine differentis, ingressus, repente in virum alterum mutatus est. Sed respondetur primò in moribus Gentilium nunquam fuisse perfectam mutationem: nam et si variis virtutibus nonnunquam præditi fuerint, semper tamen vitio aliquo, si non palam, saltem clanculum, laborarunt, ut de Socrate, Platone, & Aristotele, Philosophorum Principibus, notum est. Secundo si quæ mutationes repetinæ in eis existerint; fuerunt rarissimæ, & fortè unum aut alterum ad emendationem vitæ prioris Philosophia Paganorum induxit, ubi fides Evangelica infinitis omnis ætatis, sexus, conditionis, generis, à summa impietate, & vivendi licentia, ad summam pietatem, & morum puritatem & sanctitatem traduxit. Tertiò Philosophia ethnica nonnullos divitiarum & voluptatum contemptum edocuit: sed fides Evangelica Christianos edocet mundi, & sui contemptum, qui longè difficilior est; humilitatem cordis, amorem crucis, & dilectionem inimicorum, quæ ut docet Tertullianus lib. ad Scapulam, cap. 1. est veluti proprius Christianorum character, eos à Gentilibus & Judæis discernens: tubemur (inquit) inimicos diligere, ut hæc sit perfectæ & propriæ bonitatis nostræ, non communis: amicos enim diligere, omnium est; inimicos autem, solum Christianorum.

E

§. II

Modus admirabilis, quo in mundum fides Christiana inducta & propagata est, tertium creditur eius argumentum.

Pura in hoc argumento continentur admiratione dignissima, & quæ fidei nostræ propagatione, opus esse duntaxat divinæ virtutis manifestè demonstrant. Primum est promptitudo seu celeritas, quæ Christi fides per totum fere mundum introducta & diffusa est: nam Paulus ad Coloss. 1. ait jam suo tempore fidem Christi fructificasse in universo mundo, & Justinus Martyr, qui vixit initio secundi sæculi, in Dialogo cum Triphone ait

id: Nullum hominum genus est, siue Barbarorum, A
siue Graecorum, aut eorum qui planis pro domibus
manant, vel qui domorum usum non habent, apud
eum Iesu, qui cruci suffixus est, nomine, preces &
exaudiuit omniun rerum Creatori non fiant. Ea-
dem habet Irenaeus lib. 1. cap. 3. & Tertullianus,
idem habet Irenaeus lib. 1. cap. 7. libri
qui etiam secundo saeculo floruit, cap. 7. libri
contra Iudeos dicit, Christianam fidem latius
fuisse donatam, quam Romanum imperium;
milleque loca, Romanis inaccessa, fuisse Chri-
stianis subdita. Denique Plinius lib. 10. Epist. 97.
ad Trajanum Imperatorem: Non civitates tan-
tae (inquit) sed & vicos, atque agros, supersti-
tiosa istius (Christianae) contagio pervagata est.
Certe satis constat prope iam desolata templa (idolo-
rum) capisse celebrari, & sacra solemnia divinter-
misse. Unde bellè Chrysostomus in libro quod
Christus est Deus, ait quod sicut Deus initio mun-
di dixit, Germinet terra herbam virentem, & in
momento omnia fuisse pratum, omnia hortus;
ita iussit ut Ecclesia brevi tempore fieret, & ne-
mo potuit obistere, & ut Synagoga destrueretur
cum templo, & nemo potuit restituere.

Secundo admiratione dignissimum est, tam
celerem mundi conversionem, & fidei pecto-
rum orbem diffusionem, factam esse per Apo-
stolos, id est per pauculos piscatores, antea ru-
des & idiotas, imbelles, pauperes, contemptibi-
les, non armorum potentia, non Magnatum
praesidio, non opum, voluptatum, aut hono-
rum illecebris, non eloquentia vi, sed solà
Christi virtute & sapientia, ut eleganter expen-
dit Chrysostomus serm. 3. Pentecostes, His
verbis: Peragravit Piscatores orbem terrarum, &
infirmum eum inveniunt, ad sanitatem deduce-
runt, & in ruina positum, ad stabilitatem revo-
caverunt: non scuta moventes, non arcus tenden-
tes, non sagittas mittentes, non pecuniam largien-
tes, vin in eloquentia confidentes: pecuniā indi-
gentes, sed regnum caelorum possidentes; non ha-
bentes humana solatia, habentes autem Dominum
suum. Peragravit universum orbem oves simul
cum lupis, & vulnerata à bestis non sunt oves, D
sed magis lupi ad ovium mansuetudinem sunt conversi.
Ex libro quod Christus est Deus, sic discunt:
nemo unquam aedificans murum ex cemento &
lapidibus, si manus ei ligentur, posset opus per-
ficere: Apostoli autem non tantum ligati, sed
innumera passim, aedificaverunt toto orbe
Ecclesiam, & fidem per totum mundum dis-
seminarunt, contradicentibus omnibus, repug-
nante Principum & Magistratum potentia,
Philosophorum sapientia, Rhetorum eloquen-
tia, repugnantibus demum humanis sensibus &
affectibus: in quo certè elucet maxima vis &
potentia fidei nostrae, & crucis Christi. Nam, ut
rectè discunt Medina lib. supra citato de recta
fide in Deum, cap. 4. cum nihil temporale, nihil
caducum, nihil ad fluxum & terrenam felicitatem
conducens, Majores nostros ad Christianam vi-
vendi rationem pellexerit, debuit esse divinum
aliquid, quod in Christiana Religione, primisq;
E illius fundatoribus & propagatoribus adverte-
runt. Nec enim erant tam stulti & amentes, ut
absque ratione se, famam, honores, vitam, fortu-
nas, suaque omnia temerantè pessundarent. Gran-
de, inquam, fuisse oportet, quod impulsit illi homi-
nes, qui alioqui, sicut ceteri mortales, humanis
affectibus agebantur, legi ac religio: quae car-
ni & sanguini bellum in diceret, praesentibusque
omnibus spoliaret, contra eam quam à suis pro-

genitoribus acceperant rationem vivendi, contra
patrias leges, contra Principum imperia, contra
cognatorum suasiones, contra uxorum, filiorum,
ac parentum lacrymas, nomina dederint, & in
eius verba, non vi & armis coacti, imò contra
vim & arma iuraverint: neque ullis suppliciis &
tormentis, ab ea suscipienda deterrent, & à sus-
cepta averti potuerint.

Alia consideratio hujus argumenti est, quod
Apostolorum praedicatio non solum fidei jugo
subdidit homines plebeios, rudes, & ignaros, sed
etiam viros suorum doctissimos, Dionysium, Cle-
mentem, Irenaeum, Justinum, Arnobium, Ari-
stidem, Athenagoram, Lactantium, Tertullia-
num, & alios viros eloquentes & doctos, qui
Christianam legem totà doctrinā & sacundia in-
fectabantur, & convitiis, ac scommatibus prosci-
debant, ut de se ait Tertullianus in Apologetico
cap. 18. Haec (inquit) nos risimus aliquando, de
vestris sumus: sunt, non nascuntur Christiani.
Ipsi etiam Imperatores, Reges, & Principes, pis-
catorum doctrinā paruerunt, & quas furore per-
sequebantur, persecuti sunt fide, ut bellè ait Au-
gustinus lib. 22. de civit. cap. 7. qui etiam con-
cione in Psal. 6. Admirans quomodo Deus per
piscatores mundum converterit, haec scribit: El-
git Imperatores postea, sed melius est, ut Romanus
cum venerit Imperator, ploret ad memoriam Piscato-
ris (id est ad Petri Apostoli sepulchrum) quam
si ploraret piscator ad memoriam Imperatoris. Et
Chrysostomus homil. 26. in cap. 12. Epist. 2 ad
Corinth. haec scribit: Qui indutus est purpurā, &
coronatus diademate, venit ut amplectatur sepulchra
Petri & Pauli; & deposito fastu, eras Piscatorem,
& Artificem scenae factorum, ut pro ipso ad Deum
intercedant. Ergo ne Dominum mortuum vocabitis,
eius servi post mortem sunt protectores Imperatorum
totius orbis?

§. IV.

Firmitas, & incrementum fidei nostrae, in modis
persecutionibus, quantum creditur
eius argumentum.

Hoc argumentum duo continet credibilita- 248
tis nostrae fidei motiva, primum sumitur
ex Ecclesiae firmitate & stabilitate, inter tot per-
secutiones quae passa est; quae certe evidens indi-
cium est, illam speciali curā & providentiā pro-
tegi & conservari à Deo: videas enim, inquit Me-
dina, libro supra citato cap. 6. florentissimas & so-
lidissimas quasque respublicas, vel externis bel-
lis, vel seditionibus internis abollitas: cum tamen
contra, nulla persecutionem tempestas, nullus
tentationis turbo, nulla procella calamitatum,
Christianam fidem & Religionem demerferit;
sed quanto vehementius diabolica & mundanae
persecutiones ingravescabant, tanto magis novo
germine pullulabat Ecclesia; nimirum quia fun-
data est supra firmam petram, contra quam portae
inferi praevalere non possunt. Cumque vel unius
gentis potentia summis imperiis everteret dis-
cisset; nam Assyrios Medus, Medos Persicus, Per-
sas Graecus, duce Alexandro, Graecos Romanus
delevit exercitus, qui deinceps Gothicis, Wanda-
lis, Hunnis, Longobardis, Turcis, Alanis, Fran-
cis Imperium cessit invitus: in Ecclesiam tamen
non Medus solum, non Persae, non Graeci, non
Romani, sed nec universus orbis, unanimi con-
spiratione insurgens, praevalere potuit. Paucissimi
Romani Imperatores Christiani, brevi temporis
spatio

spatio, universam idololatriam toto Romano Imperio expulerunt, non quidem propositis poenis, sed Christianam vivendi rationem permisit. Contra vero pluribus seculis, nec maximorum Imperatorum favores, nec gravissima supplicia, nec favæ leges, nec infamiae notæ, nec certæ proscriptioes, nec cetera id genus, quæ in Christianos quasi in sacrilegos exerceri solebant, Christianam Religionem labefecerunt: Sed inter has persecutiones, velut rupes in mediis fluctibus stetit firmissima, & quadam veluti antiperistasi, unde quaque obfessa, oppressaque, palma in modum erexit sese, & vegetior, potentior, augustiniorque effecta est.

*Alciat.
emblem.
mat. 36.*

Nititur in pondus palma, & consurgit in altum.

Quo magis & premitur, hoc magis tollit onus.

Secundum motivum petitur ex ejus incrementis: nam tantum abest quod ex Ecclesiæ persecutionibus, quæ trecentis annis & amplius duraverunt, numerus Christianorum fuerit propterea diminutus, quin potius ex illis maximum incrementum habuit, ut constat ex historia tam prophana, quam sacra. Unde pulchre Tertullianus & vere, sub finem Apologeticæ sanguinem Martyrum vocat *semen Christianorum*, tyrannosque ea propter ad eos magis cedere dum provocat istis verbis: *Hoc agite boni fides, cruciate, torquente, atterite nos: plures efficitur, quoties metimur à vobis; exquisitor quæque crudelitas vestra, illecebra est magis sectæ.* Hinc etiam S. Justinus, in Dialogo contra Triphonem, Ecclesiam viti comparat, quæ ipsa sui amputatione uberius redditur: *Non secus ac vinea (inquit) putatione, ita crescit Ecclesia persecutionibus.* Similiter S. Leo ferm. 1. de Petro & Paulo eam comparat agricolatissimo, in quo grana quæ singula cadunt, multiplicata renascuntur. Idem Salvianus lib. de provid. hanc ait esse Christianæ vitæ rationem, ut inter ipsas persecutiones incrementum suscipiat, & inter prospera marcescat. Denique D. Hilarius lib. 4. de Trinit. in hanc rem bellissimè ait: *Sicut olim crescentius diluvii fluctibus, arca sublimius ferebatur, & tandem procellarum victrix requievit super montes Armenia: non dispari modo Ecclesia, dum exercetur, floret; dum opprimitur, crescit; dum contemnitur, proficit; dum caditur, vincit.* In hujus veritatis confirmationem refert Zonaras in vita Diocletiani, eum Mediolani in Occidente, & Maximinum, ejus in Imperio socium, Nicomediæ in Oriente, in Imperio sponte se abdicasse, quod non possent suis cadibus & tormentis Christianos extinguere, quin imò eos in dies incrementum maximum suscipere suis oculis intuerentur. Cui consonat id quod nostris temporibus in Japonia de Christianis Martyribus pronuntiasse fertur Tyrannus Imperator: *Frustra in eos seviri, è quorum cineribus plures in dies exsurgunt.*

S. V.

Infelix exitus eorum, qui fidem nostram oppugnant, quantum creditur eius argumentum.

249. Cum falsæ doctrinæ impugnatio, gratissimum Deo, quæ sit prima veritas, sit obsequium, dignum proinde laude & præmio, verisimillimum est illius Religionis falsa non esse dogmata, sed vera, cujus hostes & impugnatores gravissimis à Deo in hoc mundo fuere multati suppliciis: unde non leve sumitur credituræ nostræ fidei argumentum ex infelici exitu

A eorum, qui eam oppugnaverunt, qui exploratissimus est. Nero enim mortem sibi concivit, dicens: *Turpius vixi, turpius morior.* Dominus à domesticis septem vulneribus confossus occubuit. Trajanus paralysi & hydropisi, vel juxta Dionem, veneno sublatus est. Adrianus nimio sanguinis fluxu exhaustus, sanguinis effusio penam in sanguine solvit. Antoninus appoplexia mortuus est, cum triduo mutus jacuisset. Severus podagra impatiens, venenum hausit. Maximinus cum filiolo, à militibus discerptus est, exclamantibus, ex pessimo cane ne catulum quidem relinquendum esse. Decius vix biennio potius Imperio, hiatu terræ absorptus est. Gallus & Volusianus adversus Æmilianum proficiscentes, à militibus perempti sunt. Diocletianus post varias aggritudines, tabe & infania correptus est, cum videret se Christianum nomen extinguere non posse. Maximianus vero, cum vellet imperium, à quo sponte se abdicaverat, resumere, ejus insidias Constantino detectis, laqueo sibi vitam eripuit. Denique nullus est qui vindictam à Deo de Judæis Chisticidis, & primis fidei nostræ persecutoribus, ignoret: illi enim ab eo tempore, quo morti ab eis traditus est Christus, per totum mundum vagantur, & transeunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum, juxta Prophetarum suorum vaticinia, sine Duce, sine Judice, sine Templo, sine Sacerdotio, & ne unum quidem terræ cespitem possident, omnium ludibrio & contemptui expositi sunt, & innumeras calamitates patiuntur, quæ juxta Danielis vaticinium in æternum perseverabunt. Quod certè evidens argumentum est, fidem nostram esse verissimam, & Christum, ejus authorem & consummatorem, esse verum Deum: si enim verus Deus non esset, ut ipse dicebat, subindeque falsam tradidisset doctrinam, dubium non est, quin Judæi eum interficiendo, qui usque ad idem impie gloriam divinam ad se transfunderet, magnum & gravissimum Deo præstitissent obsequium: unde divina bonitati non videtur consentaneum, quod post illud facinus Gens illa tam multis, tam diuturnis, & tam magnis calamitatibus vexetur, quin potius videatur quodlibet aliud scelus ab eis commissum, ob unicam illam actionem remittendum fuisse: maxime cum (ut arguit D. Chrysostomus, Oratio 3. adversus Judæos) olim Deus poenas eorum idololatriæ debitas omnino remiserit, propter mortem unius qui legem transgressus fuerat Phinees eorum duce illatam. Si Phinees (inquit) unico perempto homine, perempto homine, totam multitudinem adversus populum placavit, tamque multos homines eripuit ab ira divina unius hominis cedes, multo magis hæc vobis oportuit accidere, si legis transgressor erat quem vos crucifixistis. Cur igitur quasi Phinees, viro legis transgressore perempto, iustus habitus est, & sacerdotio honoratus; vos autem cum in Crucem egeritis virum impostorem, ut dicitis, non modo non inde fertis laudem & honorem, verum etiam acerbiore patimini, quam cum filios vestros mactaretis? An non istud perspicuum est, etiam vehementer tardis & hebetibus, quod postea quam adversus Salvatorem, ac Principem orbis impie egistis, talis sit de vobis sumpta vindicta?

Nec solum Tyranni, qui in Ecclesiam ferro & igne saevierunt, sed etiam Hæresiarchæ, qui eam verbis & scriptis extinguere conati sunt, & quorum persecutio quodammodo fuit atrocior (ut enim ait Tertullianus: *Persecutio Martyres, hæresis vero apostata fecit*, & Tyranni in corpora tantum,

heretici vero in animas multo pretiosiores
 fuerunt.) Hæresiarum, inquam, ferè omnes
 infelici exitu mortui sunt, ut præcipue videre
 est in Lutherana & Calviniana hæresis Secta-
 ris. Moniali jacens, repente mortuus est. Carol-
 us Bucer lecto de turbatus à Damone, effusus
 per cubiculum passim huc illuc visceribus, mul-
 tiusque cruciatibus exanimatus, expiravit. Zuin-
 glius in bello quod contra suos populares excita-
 vit, occubuit. De Calvino verò Beza scribit, ip-
 sum variis ante obitum morbis fuisse consump-
 tum, nempe phthisi, colicæ, asmatæ, calculo, poda-
 græ, & emicræniæ. Addit Bolzeus constans esse,
 eo quoque morbi genere fuisse percussum, quo
 impius Christi hostis Hero les interitus es pedi-
 culatus, totum ejus corpus pervadens, & foedissi-
 mo ac virulentissimo ulcere corrodens. Refert
 præterea eum ob malevolentiam, sibi & iis qui
 eum circumstantibus ante mortem, gravem, Da-
 monibus invocatis, jurantem & blasphemantem
 misere expirasse. Imò quod diem atque horam
 decreta sit & exsecratus, quam unquam studiis
 & scripturibus impendisset. Mitto non minus
 horribiles aliorum Sectariorum exitus, qui do-
 ctam Ecclesiæ Romanæ oppugnaverunt, de qui-
 bus videtur potest Erasmus Alberus lib. 2. contra
 Carolstadianos.

§. VI.

Prophetarum vaticinia, sextum credibilitatis
 nostra argumentum.

Hoc argumentum maximi ponderis est, &
 evidenter veritatem fidei nostræ suadet :
 unde Christus ipse ad Scripturas Prophetarum,
 Judæos incredulos merito provocabat, Joan. 5.
 Scrutamini Scripturas, quia testimonium perhibent de
 me. Et paulo post : Si Moysi crederet, utique
 crederet & mihi. Et ad Romanos 1. fatetur Apo-
 stolus se esse segregatum in Evangelium, quod
 Deus ante promiserat per Prophetas. Item D.
 Petrus Epist. 2. cap. 1. postquam narravit myste-
 rium Transfigurationis, cujus ipse testis oculus
 crederet, audieratque vocem illam de Cælo de-
 lapsum à magnifica gloria, attestantem Christi
 Divinitati & doctrinæ : Hic est Filius meus dile-
 ctus, in quo mihi complacui, ipsum audite, addit :
 Et habemus firmiter Prophetarum sermonem, cui
 bene factis attendentes tanquam lucerna lucenti in
 caliginoso loco. Quod eo fine addit, ut rectè ex-
 pendit. D. Augustinus serm. 27. de verbis Apo-
 stolici cap. 4. quia ad probandam Christi Divini-
 tatem, & veritatem ejus doctrinæ, firmiter erat ar-
 gumentum, quod ex Prophetis, de illis & verò
 Messia predictis, fumebat. Sunt enim (inquit)
 homines infideles, qui sic detrahunt Christo, ut di-
 cant eum magicis artibus fecisse quod fecit : ut Ju-
 dei illi qui dicebant, in Beelzebub, Principe
 Daemoniorum, eiecit demonia, Luc. 11.) Possunt
 ergo infideles delatari de Cælo vocem, per illicitas cu-
 riositates ad magicas artes referre : sed Propheta an-
 tea fuerunt. Nondum erat homo Christus, quando
 missi Prophetas. Si ergo magis artibus fecit ut cole-
 retur mortuus, nunquid erat magus antequam natus ?
 Hoc præmissis, sic arguo.

Nullus potest certò, infallibiliter, in particu-
 lari, & cum omnibus circumstantiis, multò ante
 prædicere futura contingentia, nisi Divino Spiritu
 afflatus sit, juxta illud Isaia, Annuntiate qua
 Tom. IV.

ventura sunt, & dicemus quia dñi estis vos; & istud
 Tertulliani in Apolog. cap. 20. Idonum, opinor,
 testimonium Divinitatis, veritas divinationis : quare
 in Tractatu de Angelis ostendimus, quod nec
 ipsi etiam Angeli futura contingentia, seu libera, Disp. 9.
 naturaliter cognoscere possunt : Atqui Prophe- art. 4.
 tæ veteris Testamenti, multa ante sæcula, omnia
 ferè quæ ad Incarnationem, Nativitatem, Passio-
 nem, Resurrectionem, & Ascensionem Christi,
 aliaque ejus mysteria spectant, prædixerunt in
 particulari, quoad singulas illorum circumstan-
 tias : Ergo Spiritu Dei afflati scripserunt, ac pro-
 inde nostra religio ab iis prænuntiata non aliun-
 de quàm a Deo profecta est. Major & Conse-
 quentia patent : Minor verò suadet, expenden-
 do singula Prophetarum vaticinia, quibus præ-
 dicta mysteria prænuntiaverunt.

In annatio ergo Verbi Divini Baruch. 3. præ-
 dicta est : In terris visus est, & cum hominibus
 conversatus est. Nativitas ejus ex Virgine Isaia 7.
 Ecce Virgo concipiet, & pariet filium. Locus Na-
 tivitatis Michea 5. Et tu Bethleem Ephrata par-
 vulus es in millibus Juda : ex te mihi egreditur qui
 sit dominator in Israel. Ejus prædicatio Isaia 61.
 Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus
 me : ad annuntiandum mansuetis misit me, ut me-
 derer contritis corde, & prædicarem captivis inaul-
 gentiam &c. Ejus miracula Isaia 35. Tunc ape-
 rientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt.
 Tunc saliet sicut cervus, claudus, & aperta erit
 lingua mutorum. Ingressus ejus in Jerusalem Zachar.
 9. Ecce Rex tuus veniet tibi iustus, & Salvator :
 Ipse pauper, & ascendens super asinam, &
 super pullum filium asinae. Proditio ejus per Dis-
 cipulum Psal. 140 Qui edebat panes meos, mag-
 nificavit super me supplantationem. Venditio ejus
 triginta argenteis Zachar. 11. Appenderunt merce-
 dem meam triginta argenteos. Et paulo post Ta-
 li triginta argenteos & projecit illos in domum Domini.
 Dolores & cruciatus passionis ejus, cum summa
 patientia & mansuetudine tolerati, Isaia 53. Si-
 cut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus co-
 ram tondeute se obmutescit, & non aperiet os suum
 &c. Crucifixio ejus inter latrones ibidem versu
 12. Cum sceleratus reprobatus est. Irrisiones & blasphe-
 mæ Judæorum, vestimentorum divisio, & ora-
 tio pro inimicis in Cruce, Psal. 21. ferè toto, Fel-
 lis & aceti potatio, Psal. 68. Dederunt in escam
 meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto. Re-
 surrectio Psal. 15. Non derelinques animam meam
 in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptio-
 nem. Denique Ascensus in Cælum Psal. 67. præ-
 dicitur : Ascendisti in altum, cepisti captivitatem :
 accepisti dona in hominibus. Unde cum Tertullia-
 no concludendum : Igitur apud nos tot de Deo
 oraculorum fides tuta est, iam scilicet probatorum,
 quia cum illis, quæ quotidie probantur, prædiceban-
 tur. Eadem voces sonant, eadem littera notant,
 idem spiritus pulsatur, unum tempus est divinationi fu-
 tura præfari, &c.

§. VII.

Prophetia Sybillarum, septimum credibilitatis
 nostra fidei argumentum.

Vaticiniis Prophetarum addenda sunt Oracu- 254
 la Sybillarum, quas multi Patres, post Theo-
 philum Antiochenum, Gentilium Prophetarum ap-
 pellant, & quarum tanta fuit veneratio in orbe,
 ut multi existimarent eas de Cælo lapsas, teste
 Clemente Alexandrino, lib. 1. Stromatum. Earum
 Hh Vati-

Vaticinia referunt Augustinus 18. de Civit. cap. 23. Cyrillus Alexandrinus lib. 8. contra Julian. & Iulius Lactantius passim in institutionibus, & quod amplius est Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromatum refert particulam Concionis D. Pauli, in qua fideles hortatur ad lectionem Sybillinorum voluminum, his verbis: *Libros Græcos sumite, & Sybillas agnoscite, quomodo unum Deum significent, & ea quæ futura sunt, & inventus in eis Filium Dei clarius & apertius scriptum. Denique adeo familiare fuit olim Christianis convincere Gentiles per oracula Sybillarum, ut propterea Sybillita appellarentur, teste Origene lib. 5. contra Celsum. Et sane ex illarum vaticiniis evidens sumitur credibilitatis nostræ fidei argumentum: cum illæ præcipua Christi & humanæ redemptionis mysteria prænuñtiant, & litteris mandant, tantâ prænotionis certitudine & claritate, ut præterita magis quam futura scripsisse videantur: ut patebit referendo illarum oracula, quæ decem fuisse perhibentur, earumque patriæ cognomina sunt hæc: Cumæa, Cumana, Persica, Hellepontica, Lybica, Samia, Delphica, Phrygia, Tyburtina, Erythraea.*

In primis ergo Sibylla Cumæa summam temporum tranquillitatem in adventu Christi futuram prædixit, verbis fere similibus his, quibus Ilias paciferum Messie adventum vaticinatus est. Ea autem hæc sunt:

*Cum Deus ab alto Regem demittere Olympo,
Tunc terra omnipotens fruges mortalibus agros
Reddet inexhaustas, frumenti, vini, oleique:
Dulcia tunc mollis diffundent pocula cæli.
Et niveo latice erumpent lacte suaves:
Oppida plena bonis, & pingua culta vigeant:
Nec gladius metuet, nec belli terra tumultus:
Verum pax terris florebit omnibus alta:
Cumque lupus agni per montis gramina carpent:
Permissique simul parvi pascuntur & hedi:
Cum vitulus urfi degent, armenta sequentes.
Carnivorique leg præsepia carpent uti bos:
Cum ovis capient somnos in nido aracones,
Nec cadent, quoniam Domini manus obteget illos.*

Sibylla verò Cumana Filii Dei Incarnationem prædixit, his carminibus:

*Tunc ad mortales veniet, mortalibus ipsis
In terris similis, natus Patris omnipotentis,
Corpore vestitus &c.*

Sibylla Persica de Prædicatione & Baptismo præcuroris hæc prænuñtiata est.

*Tunc quoque vox quædam veniet per desertæ locorum
Nuncia, mortales miseros quæ clauget ad omnes,
Veretlos faciant calles, animosque repurgent
Arctus, & aquis perlustrantur corpora mundi,*

Sibylla Hellepontica, inter alia multa oracula, hanc de doctrina Christi reliquit divinationem.

*Ille legem Dei complebit, non violabit,
Per similem formam referens, & cuncta docebit.*

Sibylla Libyca tale protulit de Christi miraculis vaticinium.

*Ille quidem morbis pressos sanabit, & omnes
Lætos, quosquos ei sedent, cacique videbunt,
Incedent claudi, surdis audire licebit,
Insolitas muris dabit formare loquelas,
Expellet furias, oppressi morte resurgent.*

Eadem quoque Sibylla clarissime prædixit miraculum multiplicationis quinque panum in deserto, & his versibus expressit:

*Præcabit fluctus, in desertisque locorum,
Large panibus ex quinque, & pisce marino,
Nulla quippe virum satiabit, reliquaque*

*Bis senos copiosos implebunt Virginis alma.
Sibylla Samia de Christo ingrediente in Jerusalem, super pullum asinæ sedente, hoc protulit oraculum:*

*Salve casta Sion, permultaque passa puella,
Ipse tibi in senso Rex en tuus intrat asello,
Erga omnes matris, in qua quo tibi, quo in qua demat,
Intoleranda tibi, qua fers cervice subacta.*

Sibylla Delphica de passione Christi hæc scripsit:

*Impinget illi colaphos, & spūta scelestus
Israel labris, nec non & sellis amari
Apponet escam, potumque inimitis aceri.*

Sibylla Phrygia mortem Christi his cecinit carminibus:

*Scindetur templi velum, mediumque diei
Nox tenebrosa tribus premet admirabilis horis,
Et triduo somno peraget admirabilia facta.*

Sibylla Tyburtina Christi resurrectionem & ascensionem in hunc modum prædixit:

*Sed postquam triduo lucem repetiverit, atque
Monstravit somnum mortalibus, atque docendo
Cuncta illustravit: cælestia recta subibit,
Nubibus invehctus.*

Denique Sibylla Erythraea de finali iudicio, & signis quæ debent ipsum præcedere clarissime differuit, his carminibus:

*Iudicii in signum tellus sudore madescet,
Et rex æternus, summo descendet Olympo:
Scilicet ut carnem, mundumque ut iudicet omnem,
Unde Deum fidei, disidenteque videbunt
Summum cum sanctis in sacri sine sedentem &c.*

§. VIII.

Testimonia Oraculorum, octavum credibilitatis nostræ fidei argumentum.

Non solum Sybillarum vaticinia, sed etiam Dæmonum oracula de veritate nostræ fidei testimonium perhibere, Deo spiritum & auctorem mendacii ad testificandam veritatem cogente. In primis enim Apollo Delphicus (ut referunt Suidas verbo Augustus, Suetonius in Octavio, & Nicephorus libro 1. cap. 77.) dixit Deum ab Hebræa femina carnem sumpsisse: & cum diu mutus extitisset, fateri tandem coactus est Cæsari Augusto, qui ei Hecatumbem obtulerat, ut ab eo responsum obtineret, sibi impositum fuisset lentium a puero Hebræo, qui Deus existens, cuncta pro arbitrio disponebat, his nempe verbis:

*Me puer Hebræus, Divos Deus ipse gubernans,
Cedere sede iubet, tristisque redire sub Orcum,
Atque ergo de hinc tacitus abscedito nostris.*

Item Mælius Apollo consultus, & de Christo interrogatus, his verbis ipsum commendavit: *Mortalis erat corpore, sapiens, prodigiorum effector, sub Ducibus Chaldeis armis comprehensus, clavus, subligisque armaram mortem patitur. Clavis & palo finem tolerabit acerbum.*

Refert etiam Marcellus Ficinus libro de Christiana Religione cap. 2. ex Porphyrio ethnico in libro de responsis, Hecatembem Deam interrogantibus de Christi anima respondisse: *Viri pietate præstantissimi est illa anima: hanc voluit a rigiditate alienam. Hic Christus pius in cælum conscendit.*

Insuper Plutarchus, opusculo de defectu oraculorum, refert Dæmones alicui Præfetto Tiberii Cæsaris retulisse, magnum Pana mortuum esse, eamque ob causam se amplius responsa edere non posse. Quod vel eâ die quæ Christus mortuus est, vel paulo post contigit. Unde merito cum Pico Mirandulano concludendum est: *Magna*

in sa

insania est, Evangelio non credere, cuius veritas A
sanguis martyrum clamat, Apostolica respo-
sione vocis, prodigia probant, ratio confirmat,
elementa loquuntur, & DÆMONES CONFI-
TESTUR.

§. IX.

Testimonia Gentilium, Iudeorum, & Mahu-
metanorum, nonum credibilitatis nostræ
fidei argumentum.

Cum Novatianus cap. 18. de Trinit. recte
dixerit, Firmum esse genus probationis quod ab
adversariis sumitur, ut veritas etiam ab ipsis ini-
micitis veritatis probetur, vel ut loquitur Eucherius
homil. 2. de Paschate, Validis absque dubio ni-
tatur privilegiis, qui causam de Adversarii asse-
rent infirmitas; non possum efficacius veri-
tatem fidei nostræ suadere, quam adducendo ea
quæ in ejus laudem ipsius Adversarii, nimirum
Gentiles, & Judæi, ac Mahumetani protulerunt,
& scriptis commendaverunt: plura enim in laudem
& commendationem Christi & nostræ Religio-
nis in eorum libris reperiuntur. Nam in primis
ex Gentilibus Plato in libro de legibus hæc scribit
sanc admiratione dignissima: Mensura omnium
non homo, sed Deus est; maxime vero si Deus
sit homo. Item interrogatus quandiu standum
ipsum legibus foret? respondit: Donec aliquis sa-
cratus homine in terris appareat, qui fontem omni-
bus veritatis aperiat, quem denique sequantur
omnes.

Cæsar Augustus (ut referunt Suidas, Cedrenus,
Nicephorus, & alii) aram Romæ in Capitolio
erexit, cum hac inscriptione, ARAPRIMO-
GENITI DEI, qui putatur esse locus in Capi-
tolio, ubi nobilissimum Templum antiquitus
erat Jovis Capitolini: eo vero prostrato, succe-
ssit Basilica Dei Genitricis Mariæ, dicta ea de cau-
sa, ARACELI. Alii dicunt Dei Genitricem Mari-
am, infantem in ulvis habentem, sublimem in
aëre ab eodem Augusto illie esse conspectam.

D. Augustinus lib. 1. de consensu Evangelista-
rum refert, quod cum Tiberius mortem Christi
accepisset, eum in Deorum album adscribere vo-
luit, sed à Senatu impeditus est, qui noluit Chri-
stum pro Deo agnoscere, quia dicebat eum esse ze-
lopyum, nullumque alium Deum secum per-
mittere.

Narrat quoque Lampridius in vita Severi, Im-
peratorem Adrianum omnia Tempia in honorem
Christi dicasse, & ut imposterum templa absque
idolis extruerentur, & extructa diruerentur, edi-
fuisse: sed Augures dissenserunt, & in eum acriter
invehi, quod mente conceperat impediverunt;
sed tamen locupletissimum de Christi Divinitate
& innocentia reliquit testimonium.

Alexander Severus in Oratorio imaginem Chri-
sti servabat, coram qua singulis diebus procum-
bebat. Antonius vero Pius, audiens hanc senten-
tiam, Alteri ne feceris quod tibi fieri non vis, inter
Christianos pervagatam, mirificè eam commen-
davit, dixitque eum fore virum omni exceptione
majorem, qui eam ad amissum observaret, mul-
taque bona de Christo ipso, tanquam illius sen-
tentia autore, referre solebat.

Extat insuper Plinii junioris ad Trajanum Epi-
stola, quæ probatos mores, sanctosque Chri-
stianorum ritus describit, dicens: Eos esse solitos
seorsim ad lucem convenire, carmenque Christo

quasi Deo dicere secum invicem, sequo Sacramen-
to non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta,
ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem
fallerent, ne depositum appellati aliquarent. Quod in
causa fuit, ut idem Trajanus ab eorum persecu-
tione desisteret.

Demum leguntur in calce, Apologiæ Justini
Martyris tres Imperatorum Romanorum Epi-
stolæ, in commendationem Christianorum, in qua-
rum una testatur Marcus Aurelius, qui eam ad Se-
natum Romanum scripsit, se in re prorsus despe-
rata, Christianorum precibus, insignem de hosti-
bus victoriam reportasse, & in media Germania,
montibus undique cum suis conclusum in extre-
ma siti optatam à Cælo pluviam obtinuisse, quos
propterea egregie commendans, jubet ut si quis
Christianum deinceps accusaret, vivus combu-
reretur, quemadmodum videre est tum in Justino,
tum in Baronio, qui eas litteras sub annum
176. num. 22. ad verbum refert. Hæc quoad
Gentiles.

Quantum verò ad Judæos, celebre reperitur de
Christi miraculis & sanctitate, Josephi testimo-
nium, lib. 18. Antiquit. c. 4. ubi de illo hæc scribit:
Fuit autem his temporibus Iesus sapiens vir, si ta-
men virum eum nominare fas est: erat enim mirabi-
lium operum effector, & Doctor omnium eorum,
qui libenter audirent quæ vera sunt. Et multos qui-
dem Iudeorum, multos etiam ex gentibus sibi ad-
iunxit: Christus hic erat. Hunc accusatione primo-
rum nostræ gentis virorum, cum Pilatus in Crucem
agendum decrevisset, non deseruerunt hi qui ab in-
itio eum dilexerunt, Apparuit enim eis tertid die
iterum vivus: secundum quod divinitus inspiratus
Propheta, vel hæc, vel alia innumera miracula fu-
tura prædixerant; sed & in hodiernum diem Chri-
stianorum, qui ab ipso nuncupati sunt, & nomen
perseverat, & genus, Philo etiam disertissimus Ju-
dæorum librum scripsit de sanctitate & puritate
vitæ primorum Christianorum, Alexandria de-
gentium, ut testatur D. Hieronymus in lib. de
Scriptoribus Ecclesiasticis.

Denique Christi nomen etiam apud ipsos Ma-
humetanos, Christianæ Religionis insensibilissimos
hostes, venerabile est: Mahumetus enim in Al-
corano (teste Marcilio Ficino lib. de Christiana
Religione cap. 2.) Jesum Christum Dei virtutem
sapientiam, animam, flatum, Spiritum, Verbum-
que, afflatu quodam divino ex Maria Virgine per-
petua natum, appellat; aitque ipsum suscitasse
mortuos, aliaque plurima miracula divinitus ef-
fecisse, & cunctis Hebræorum Prophetis esse su-
blimiorem. Unde ex Mahumetanis, qui Mahu-
meti sepulchrum visunt, nisi etiam Christi sepul-
chrum viserint, nondum satis purificati existi-
mantur: qui Christi vel Mariæ nomen contume-
liosè commemorat, apud eos severe punitur, In-
ducit præterea idem Mahumetus in Alcorano
Deum ita loquentem: Cum Prophetas alios aliis
præfecerimus, eosque allocuti fuerimus, Christo Ma-
riæ filio, animam nostram propriè conserentes, vim
atque virtutem præ cæteris præbimus. Denique quo-
ties Evangelium nominat, quod sæpissime facit,
toties proprio cognomento librum appellat lu-
cidum; aliquando etiam addit esse lumen testa-
menti, castigationem, rectamque viam timentibus
Deum.

Confirmatur hoc testimonium ex iis quæ refert
Duverderius, Historiographus Gallus, in com-
pendio Historiæ Turcicæ, in vita Bajazeti secun-
di. Quo tempore (inquit) Bajazetus, pacis cum
Veneris initia suavitatibus frueretur, Talismanus
Hh ij qui-

quidam (Sacerdos est Mahumetica Secta) qui à longa annorum serie Alcoranum legebat in Templo Sancta Sophie, die quadam librum manu tenens, ut aliquot eius paginas Imperatori, magni populi comitato cetera, exposceret, subito eum in terram proiciens, fixæque intuitus Baiazetum: Miror (inquit) Domine, Principem adeo doctum, & sapientem, falsi huius Legislatoris quem Tu Prophetarum omnium maximum credis, non agnovisse ineptias. Scias nihil inesse divini legibus ab eo præscriptis, omnes sensuum oblectamenta respiciunt, quibus homines alliciant; nec alio fine impostorem illum voluisse, solâ gladii pugna, leges sua controversias dirimi, quam ut stropharum suarum agnitionem præriperet. Eas sepe cum Christianorum legibus contuli, & semper cum notabili differentia meritorum, Christianas reperi fundatas in puritate vitæ mirabili, & in inconcussa omnino veritate. Mahumetica nihil aliud sunt, quam turpitudines, & ludificationes. Unde concludo amplectendam solam IESU CHRISTI. Religionem.

Erat Baiazetus Principum omnium superstitiosissimus, qui proinde Talismanum vix hac ultima verba complentem, à templo extrahi, ac protinus occidi iussit. Veritus tamen publicationem huius nuntii, quod tantopere sue gloriæ præiudicabat, se verissime prohibuit omnibus qui sermonem illum audierant, ne cuiquam de eo aliquid revelarent. At is, pro cuius honore Sacerdos ille mortem adeo generosam perulerat, loqui fecit Turcam Thyrum, illustris illius Tragedia spectatorem, ne à Christianis regionum illarum nesciretur, ex qua miræ edificati sunt Hæc Duverderius.

§. X.

Miracula à Christo, ejusque Discipulis, & aliis Sanctis viris edita, decimum creditilitatis nostræ fidei argumentum.

261 **V**is miraculorum ad confirmandam veritatem maxima est, cum illa (ut ait Chrysostomus homil. 14. in Matth.) sint pignora divine omnipotentia, hoc est opera in quibus nobis ita elucet Dei potentia, ut constet quod nulla creatura hæc potuerit præstare, vel ut alii dicunt, sigilla Divinitatis, quibus Deus ea quæ credenda proponit, obsignare solet: ideoque si quæ doctrina confirmatur miraculis, tanquam à Deo revelata, dubitandum non est, quin ipsa sit vera, & divinitus tradita. Multis autem, magnisque miraculis, fidem Christianam à Christo, ejusque Discipulis confirmatam esse, testatur Apostolus ad Hebræos 2. his verbis: In nos confirmata est, contestante Deo signis, & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus Sancti distributionibus. Id etiam constat ex quatuor Evangelis, ubi passim cæci, muti, surdi, claudi, paralytici, leprosi, hydropici, & alii leguntur à Christo sanati; mortui etiam suscitati, demones è corporibus pulsi, maria solo jussu sedata, & calcata, futura libera certissime prædicta, & alia innumera signa & miracula; quæ (ut ait D. Joannes) si enarranda essent per singula, nec ipsum arborum mundum capere posse eos qui scriberentur libros. Unde bellissime Chrysostomus homil. 14. & 28. in Matth. ait Evangelistas, nubes quasdam signorum (miraculis scilicet innumeris, veluti guttis pluviae, fætas) grandi verborum paritate ea transcurrisse signa, neque in singulis immoratos esse, sed unico verbo miraculorum pelagus comprehendisse.

A Stultum autem & ridiculum est quod aliqui infideles dixerunt, nempe Christum tot & tam stupenda fecisse miracula, ob excellentiam temperamentum quo prædita erat adorand. ejus caro; nam, ut rectè arguit Michael Medina libro citato de recta fide in Deum, Christus Joan. 4. absentem filium Reguli sanavit, verbi unius pronuntiatione; non igitur vi corporeæ; neque enim vis corporea in locum adeo remotum à Christo potuisset agere. Deinde ea vis egisset in omnia æque distantia à Christo, & non unum, sed omnes agros, in iphara illius activitatis sanasset, nam vis corporea, ut temperamentum, egisset sine consilio & electione; neque fuisset determinata ad illum in particulari sanandum, & non omnes alios, æqualiter à Christo distantes. Inde sequitur, quod neque Christus fecit sua miracula vi astrorum, ut aliqui Astronomi delirant, citati ab eodem Medina: nam aspectus Astrorum non agit ad libitum cause eligentis, sed duntaxat in locum illi aspectui expositum: At Christus ubi & in quos voluit exercuit vim effectricem miraculorum: Ergo &c. Sequitur etiam non fuisse facta Christi miracula, vi imaginationis, ut alii somniant: imaginatio enim agit tantum intra corpus animale cuius est, nec potest immutare subjecta distantia. Addo quod nulla vis temperamenti, nec astrorum, vel imaginationis, potuit causare Solis eclipses, sedate maria, effugare demones, mortuos suscitare, & cætera præstare quæ in Christi miraculis continentur.

Nec solus Christus in confirmationem nostræ fidei miracula edidit, sed etiam Apostoli, ut testatur Lucas in actis, Paulus in Epistolis, & Marcus capite ultimo sui Evangelii. Plura etiam leguntur facta miracula ab aliis Apostolorum coetaneis, & à successoribus eorum, quæ scripserunt SS. Patres, ut Athanasius in vita S. Antonii, Nyssenius in vita Sancti Gregorii Taumaturgi, Hieronymus in vita Sancti Hilarionis, Ambrosius in libro de Virginibus, Augustinus lib. 22. de civit. cap. 8. Severus Sulpitius in vita Sancti Martini, Theodoretus in vita S. Symonis Stylitæ, & Gregorius magnus in Dialogis. Sunt etiam nunc perpetua quedam & continua miracula, ut olim erant apud Indæos piscina probatica, & alia quedam: nam continuum miraculum capitis, & ampullæ sanguinis S. Januarii, Neapolitanis notissimum est, & experientia cuique volenti conspicuum. Plura etiam videntur Sanctorum corpora, post multa sæcula adhuc incorrupta & integra.

Corpus Sancti Claudii, Archiepiscopi primum Bizuntini, deinde Monachi D. Benedicti, & Abatis Monasterii Turenensis, ab annis plusquam mille ducentis in eodem Monasterio integrum prorsus & incorruptum perseverat. Idem testatur Clemens VIII. de B. Agnete Politiana, Ordinis nostri Virgine, in ejus Canonizationis diplomate: & tota Hispania demiratur non integritatem solum & incorruptionem corporis Seraphicæ Virginis Theresiæ, sed & celestem liquorem, omni balsamo puriorem ac suaviorem, ex eodem Sacratissimo corpore promanantem. Quantum ad alia miracula perpetua, omni admiratione digna, taceo pulverem è sepulchro Sancti Raymundi Pennafortii, ab annis quadringentis, in morborum omnium remedium, sed præcipue febrium, perenniter enascentem. Omitto Tau-

matur-

maturgam Imaginem S. Patris nostri Dominici, A
 è caelo ab ipsa Beatissima Virgine Deipara Soriam
 in Calabria delatam, quam singulari majestatem
 fulgentem nulla unquam ars potuit imitari.
 Quædam solum subijciam, gravissimis testimoniis,
 & quotidianis experientis comprobata.
 Afferantur in Monasterio nostro Castellano in
 Italia tres gemmæ, in corde B. Margaritæ Ordinis
 nostri Tertiariæ repertæ, in quarum una virgo
 pulcherrima coronam in capite gestans, cælesti
 manu exarata conspicitur; in alia, cujus speculaculo
 meminit Ludovicus Granatensis, Conceptione;
 de Christi Natali, Puer Jesus in medio
 duorum animalium; & in tertia S. Joseph in
 stans itinerantis, cujus humero pallium pendet,
 & ad pedes ejus ipsamet Christi ancilla Margaritæ,
 quæ à cunis cæca, Mysteria Incarnationis
 Christi, Navitatis ejus, & obsequia ei in Ægyptum
 fugienti, & inde revertenti, à S. Joseph
 exhibita, assiduâ meditationeolvebat. Nec
 minoris certitudinis est, quod de Sancta Clara de
 Monte falcone legitur, scilicet cor ejus divisum,
 a tunc incorruptum, ex parte una interiori
 Crucifixum, ex alia verò omnia Passionis
 ejus instrumenta, distinctè representantur: & tres
 globulos ejusdem magnitudinis, & coloris, in
 ejus felle repertos, & in figura triangulari
 dispositos, in Mysterio Sanctissimæ Trinitatis
 confirmationem, non magis præponderare duos,
 vel omnes tres simul, quam unum eorum, vel
 eorum quemlibet, ut fusè narrat in ejus vita P.
 Simplicianus à S. Martino, Augustinianus, in
 Academia Tolosana Professor Regius, atque
 Decanus. Extant insuper in diversis orbis Ecclesiis
 plures Hostiæ, à multis sæculis consecratæ,
 non solum incorruptæ & integræ, ut Divione
 in Burgundia, sed etiam firmissimè ad hærentes
 parietibus, ut Fromestæ in Hispania, imò insuper
 alicubi miraculoso sanguine confectæ, ut in
 Dardanis corporalibus, in Aragonia. Tot itaque
 convicta prodigiis humanâ credulitate, maxime
 credibilia sunt Mysteria, quæ alias vim
 omnem humanæ credulitatis excedunt; piaque
 datur nobis occasio, & excitatur confidentia
 dicendi Deo, cum Richardo à S. Victore, lib. de
 Trinit. cap. 2. Domine si est error, à te decepti
 sumus; nam ista in nobis tantis signis & prodigiis
 confirmata sunt, & talibus, quæ non nisi per se
 possunt.

Sed quamvis in confirmationem nostræ fidei
 nullum medium fuisset miraculum, non esset
 tamen minus credibilis: nam ut bellè ait S. Thomas
 1. contra Gentes cap. 6. Omnibus signis admirabilibus
 esset, si ad credendum tam ardua, & ad
 operandum tam difficilia mundus absque mirabilibus
 inditus fuisset à simplicibus & ignobilibus hominibus.
 Quem locum ponderans Cajetanus 3 p. quæst. 43. art. 4. sic ait: Adverte ex libro 1. contra
 Gentes cap. 6. quod aut conceditur Christum fecisse
 miracula relata in Evangelio, vel non? Si conceditur,
 habetur illius Deitas, si non conceditur, etiam
 habetur ex hoc maximo miraculo, quod absque
 miraculo, contra totum mundum idola colentem pugnant,
 superaverit.

Eodem discursu & ratiocinio utitur D. Augustinus
 in oratione contra infideles: Cum constet
 (inquit) Romanum Imperium, universumque orbem
 tot potentibus viris, Philosophis, Oratoribus re-
 fertum, Christi doctrinæ ante repugnantem, ad eam
 postmodum fuisse conversum: quæro an virtute signorum
 & prodigiorum, ab antiquis ritibus, diuque

Tom IV.

observata religione, in hanc novam & inauditam
 hac facta mutatio? si fateris mundum ad hanc
 persuasionem tractum fuisse vi miraculorum, quibus
 contradicere nequaquam poterat, fateri oportet, à
 Deo autore miraculorum, & qui facit non viles
 magna solus, religionem hanc processisse: sin autem
 negas ullis miraculis mundum ad hanc recipiendam
 fuisse provocatum, negando miracula, ingens
 miraculum ingeris: quid enim potest dici mirabilius,
 quam Romanum Imperium, totamque Gentilitatem,
 religionem quam tam acriter impugnabant, subverti
 & moliri, desertis paternis ritibus, nullis
 visis signis, mirandisque operibus, sponte suscepisse,
 & in ea retinenda tam constantes fuisse?

§. XI.

Innumerabilium Martyrum testimonium, unde
 cingum credibilitatis nostra fidei
 argumentum.

Constantia quoque & patientia Martyrum, 266
 qui inde nomen acceperunt, quod suo sanguine
 magnum fidei testimonium præbuerint, invictissimum
 est veritatis ejus argumentum: licet enim aliqui hæretici
 pro suis erroribus mortui sint, pluresque hæreses de
 suis martyribus gloriantur, ut ex Apollinari refert
 Nicephorus lib. 4. histor. cap. 23. sunt tamen
 peculiare circumstantiæ Catholicorum Martyrum,
 quæ hujus argumenti vim mirabiliter augent, &
 Religionis Christianæ veritatem ac sanctitatem
 manifestè declarant. Prima est eorum multitudo:
 nam pro aliis sectis pauci mortem subire voluerunt;
 pro fide verò Christiana innumerabiles fuere
 Martyres, qui sanguine suo illi subscribere,
 ejusque veritatem testati sunt: una enim die
 tota Thebaorum legio perit, & intra triginta
 dies septemdecim millia Romæ interfecta
 fuere, & in nocte quâ memoria nativitatis
 Christi recolitur, viginti vel amplius millia
 combusta sunt: unde Hieronymus Epistola ad
 Heliodorum refert se revolutis Romanorum
 Pontificum annalibus, invenisse numerum
 Martyrum crevisse, ut si omnium memoriam
 vellemus celebrare, singulo quoque die
 celebranda essent trium millium natalitia.
 Quare merito Gregorius homil. 17. in
 Evang. exclamat: Totum mundum fratres
 aspici te, Martyribus plenus est: iam pene
 tot qui videamus non sumus, quot veritatis
 testes habemus: Deo ergo numerabiles,
 nobis super arenam multiplicati sunt;
 quia quanti sint, à nobis comprehendere
 non possunt.

Secundò consideranda est atrocitas tormentorum,
 quæ Christi à Martyres passi sunt: non enim
 solum gladio, sed etiam cruce & igne interempti
 sunt; adeo ut Christiani ea propter percontem-
 ptum Cruciarum vocari solerent, eò quod
 communiter in crucem agerentur; nonnumquam
 sarmentis, quia ad dimidii axis stipitem
 revincti, subjectis sarmentis, passim crema-
 bantur.

Tertiò ponderandus est modus patiendi,
 non solum æquo animo, sed etiam cum summa
 lætitia, & cum magnis signis innocentie &
 sanctitatis; & sæpè etiam sapientissimæ
 responsa, & rationes plusquam humanas
 reddentes.

Accedit quartò, quod non solum viri
 fortes & constantes, sed & senes decrepiti,
 ut Simo ille Jerosolymitanus Episcopus, qui centesi-

Hh iij

mo

mo vigesimo vitæ suæ anno cruci affixus fuit; & femina imbecilles, atque infantuli, & virgunculae, quæ naturaliter vel ipso nudi ensis, aut sanguinis effusi aspectu axanipari solent, tormenta crudelissima, mortemque acerbissimam passi sunt: hoc enim certè vim divinam arguit. Unde Ecclesia in communi oratione de Virgine & Martyre dicit: *Deus qui inter cetera potentie tue miracula, etiam in sexu fragili victoriam Martyrii contulisti.* Et Ambrosius lib. de Virginitate, paulo post initium, non immeritò sic exclamat de S. Agnete martyre, tredecim annorum: *Magna vis fidei, quæ etiam ab illa testimonium invenit a-*

rate. Miraris (inquit Tertullianus) Lucretie generositatem, quam suprà passa, cultrum sibi adegit in conspectu propinquorum, ut gloriam castitatis suæ pareret? Miraris Mutii fortitudinem, qui manum suam dexteram in ara cremavit, ut hoc factum eius fama haberet? Miraris Cegulum Romanorum ducem, qui captus à Carthaginiensibus, cum se unum pro multis Carthaginiensibus compensari nolisset, maluit hostibus reddi, & in arce genus, stipatus undique extrinsecus clavibus transfixus, tot Cruces sensit? Mirare potius de Christianis unius virginis Agnetis constantiam. Hæc (subdit Ambrosius) tredecim annorum, pro Dei defensione martyrium passa est. Hæc inter cruentas carnisicum impavida manus, hæc stridentium gravibus immobilis tractibus catenarum, nunc furentis mucroni militis totum offerre corpus, mori adhuc nescia, sed parata: vel si ad aras invicta raperetur, tendere Christo inter ignes manus, atque in ipsis sacrilegiis focis, trophæum Domini signare victoris &c.

268. Denique in Christianis Martyribus considerandum est, quod illi non tantum tenere eadem dogmata quæ docet Ecclesia, verum etiam ex illis hausere martyrii sui constantiam, putà ex reali manducatione Corporis Christi, & potatione sanguinis ejus, ut docent Cyprianus in serm. de Cœna Domini, & Augustinus super Psal. 22. ubi sic ait: *Hoc Calice inebriati erant Martyres: quando ad passionem euntes, suos non agnoscebant, non uxorem sentem, non filios, non parentes, & gratias agendo dicebant. Calicem salutis accipiam.* Et Tract. 84. in Joan. dicit Martyres effundentes suum sanguinem pro Christo, quæ de mensa Dei acceperant, pariter Domino reddidisse. Sed manifestum est quod realiter fuderunt suum sanguinem & reddiderunt Christo: ergo pariter Christi sanguinem biberant realiter, & non solum figurativè, ut docent hujus temporis hæretici.

269. Quod Cyprianus & Augustinus dicunt de manducatione Corporis Christi, asserit Bernardus serm. 61. in Cantica, de memoria Passionis ejus, eam scilicet mirum in modum Martyres ad patienter & alacriter toleranda tormenta adjuvasse: *Non sentiebat (inquit) Martyr sua, dum illius vulnera intuebatur. Stabat tripudians & triumphans, toto licet lacero corpore, & rimante latera ferro, non modo fortiter, sed & alacriter sacrum è carne sua circumspiciebat ebullire cruorem. Vbi tunc erant Martyres? nempe in tuto, nempe in Petra, nempe in visceribus Iesu: si enim in suis esset visceribus, scrutans ea ferrum profecto sentiret, dolorem non ferret, succumberet, & negaret: nunc autem in petra habitans, quid mirum si in modum petra duruerit?*

Concordia & consensio maxima Doctorum nostrorum fidei, undecimum credibilitatis eius argumentum.

Hoc etiam argumentum efficax est ad veritatem doctrinæ Catholicæ suadendam: videtur enim omnino impossibile ut tam diversi intellectus in tam multa dogmata convenirent, nisi ab uno aliquo supremo spiritu dirigerentur, qui mentes hominum in unitate continere posset, sicut non posset ordo universi in tanta partium diversitate diu subsistere, nisi uno divino & continuato spiritu continuarentur, ut eleganter ait Tullius. Porro tanta est inter Doctores Catholicos concordia, ut etsi diversarum gentium & nationum fuerint, diversisque sæculis & regionibus floruerint, uno tamen ore locuti videantur, juxta illud Luca 1. *Sicut locutus est per os Sanctorum.* Nec obstat quòd aliquando inter se pugnare videantur, & in variis & discordantes sententias ire: solum enim circa problematicas questiones inter eos est controversia, nulla verò circa res & mysteria fidei pugna vel dissensio; in hoc concidunt omnes, & sibi coherant. Nec mirum, cum Catholica veritas Deum pacis auctorem suum recognoscat, qui nihil in sua doctrina discors, nihil dissonum patitur: *Non enim (inquit Tertullianus lib. de spect. cap. 23.) amat falsum auctor veritatis: adulterinum est apud illum omne quod fingitur.*

Multos audit D. Joannes Apocal. 14. in Canticantantes, & citharizantes in citharis suis; unicam tamen ex tot discordantibus vocibus & sonis harmoniam audivit, suavissimè modulantem. Sic licet plures fuerint à Spiritu Sancto inspirati Prophetæ (ait Rupertus) qui diversis modulis futura cecinerunt; licet varii sint Doctores, qui diversa, imò aliquando contraria docere videntur; eorum tamen omnium voces ita inter se concordant, ut una omnino sit vox; imò ex hac diversarum vocum dissonantia, suavior efficitur harmonia & concentus.

Spiritus intelligentiæ multiplex est, ait Sapiens, sed tamen unicus; multiplex, quia variae sunt Doctorum & Prædicatorum linguæ, & voces; unicus, quia una est eorum doctrina, utpote ab uno spiritu inspirata: idèò Actuum 1. dicitur, quod plures super Apostolos apparuerunt linguæ, & dispersitæ, unus tamen sedit supra singulos eorum Spiritus, ut una illis esset fides, eademque animorum ac scientiarum consensio.

Magnum certè olim fuit divinæ virtutis miraculum, quod ex una voce, linguarum confusione plures efficeret vociferationes: sed longè melius potentiam suam & sapientiam Spiritus Sanctus manifestat, dum plures voces ad unum redigit concentum, juxta illud: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum; & hoc quod continet omnia scientiam habet vocis; in morem videlicet chori Magistri, qui vocis seu concordie scientiam habet, & cantores ita continet, ut omnium voces in unius concentus perfectam harmoniam coeant.* Unde Rupertus in Joan. appellat Spiritum Sanctum, *Doctissimum veritatis Præcentorem.* Sicut enim in Musica, & harmonico choro, in quo variae resonant voces, & ad melodiam concinunt, quadam altè modulata, sublimius personant; aliquæ profundum musices gradum infimus tenent, aliae mediarum servant tenorem

ne vocum diversitas harmoniam confundit, sed A
mirè servat, & eleganter concinnat; imò ex vo-
cū varietate concors discordia modulatè con-
stat, sicut in Evangelicæ veritatis & doctrinæ con-
suetudine, licet variæ sint Doctorum & Prædicato-
rum linguæ, unus tamen est fidei, & veritatis
Spiritus; idèque licet sub variis & dispersitis
linguis Spiritus Sanctus apparuerit, unicus tamen
supra singulos sedet.

Ab hac doctrinæ concordia omnes aliæ sectæ
longissimè recedunt: Plus (inquit Tertullianus
lib. 2. de anima cap. 2.) diversitatis inveniunt inter
Philosophos, quam societatis, cum & in ipsa socie-
tate diversitas deprehendatur. In eadem civitate
Atheniensis, alii alia, & diversi diversa senserunt.
Epictetum Divinam Providentiam negarunt, Stoi-
ci asseruerunt. Aristippus in voluptate corporis
summum bonum collocavit. Anthystenes in vir-
tute animi constituit. Imò Augustinus 19. de ci-
vitate cap. 1. refert ex Marco Varrone ducentas
octoginta de summo bono sententias. Item alii
unum mundum adstruebant, alii plures, alii innu-
merabiles, ut non immerito illa urbs, Babylon,
hæc confusio, potuerit appellari, in qua nihil
habebatur firmum, sed omnia contrariis inter se
erroribus distraherentur.

Nec minori discordiæ, & sententiarum, seu
errorum contrarietate, inter se dividuntur hæ-
retici, ut in antiquis notantur Irenæus lib. 1. cap.
1. Tertullianus lib. de præscript. cap. 42. Atha-
næus Epist. ad Liberium, & Epiphanius hæresi-
4. In recentibus autem notum est quam multæ
hæreses hæresi Lutheri pullulaverint. & quam
parum coherentè loquantur in multis. Omitto
innumeras Calvinistarum discordias, quas Feu-
ardentius, libro cui titulus est idiomate Gallico,
Entre mangeries des Ministres, fuscè descripsit. Tan-
tum dicam, non mirum esse quod à se invi-
cem illi dissentiant, qui cum semetipsos pacem &
concordiam habere nequeunt. Cocleus enim in
opere inscripto, *Lutherus septiceps*, varias Lu-
theri seipso dissensiones & contradictiones in
omnibus fere fidei capitibus refert; & in solo Eu-
charistiæ articulo triginta sex à Gasparo Saxone
in tabula contra Lutherum notatæ sunt; ut certè
cum spiritui veritatis, adinstar Babylonice turris
ædificatorum, actum fuisse, evidenter appareat.
Cocius viginti quatuor antilogias Calvinii re-
fert; & Nicolaus Romeus in libro qui inscribitur,
Calvini effigies, spectaculo 9. & 10. quorum
titulus, *Calvinus sibi discolor*, ostendit librum
institutionum Calvinii esse centonem contradi-
ctionum, & numerat viginti primarias, & plu-
quam sexcentas consecutivas. Addit Andreas Du-
vallius, Doctor Sorbonicus, in Tractatu de fide,
quæst. 1. Calvinii institutiones nunquam fuisse
recusas, quin pleraque, & quidem maximi mo-
menti, vel ab ipso cum viveret, vel à Ministris
post ejus mortem, mutata sint, ut in articulo de
crimine peccati: in prioribus quippe editionibus,
clarè & distinctè Deum peccatorum, non tan-
tum secundum substantiam, sed etiam secundum
maliitiam & deformitatem, authorem statuit; in
posterioribus verò, etsi rem ipsam retineat, mol-
lioribus tamen verbis, & aliquo pacto ambiguis,
ad evadendum utitur.

Ratio autem hujus inconstantie est, quia hære-
sis non in divino spiritu, sed in humano fundatur,
qui varius & inconstans est, nec semper sibi co-
heret. Unde egregie Dionys. cap. 14. de divin.
nomin. Vera sapientia est à multis opinionibus

convertens, & ad unam veram, & uniformem congru-
ans cognitionem, & uno unitivo lumine complens.
Quæ verba exponens D. Thomas ibidem lect. 4.
subdit: Illi qui cognoscunt veritatem, conveniunt in
una sententia: Sed illi qui ignorant, dividuntur per
varios errores. Variæ enim sunt mendacii falsita-
tisque semitæ, cum una tantum sit via, quæ ad ve-
ritatis & sapientiæ palatium ducit, & ut egregie
Tertullianus ait: Hæc est veritatis integritas, & quæ
ei debetur discipline plenitudo, & equalitas timoris, &
fides obsequii, non mutare sententiam, non variare in-
dicium.

DISPUTATIO II.

De Scriptura, & Traditione.

Explicato objecto fidei, agendum est dere-
gulis quibus illud infallibiliter proponi-
tur, ex quibus duæ sunt inanimatæ, quæ
sensum suum vivâ voce explicare non possunt,
nempe Scriptura & Traditio, de quibus in hac
disputatione breviter differemus: tres verò ani-
matæ & loquentes, nimirum Ecclesia, Summus
Pontifex, & Concilium, de quibus paulo fufius
agemus in sequentibus.

ARTICULUS PRIMUS.

Verum Scriptura Sacra sit infallibilis
regula fidei.

Præquam resolvamus hanc quæstionem,
pauca de Scriptura Sacra, ejusque dignitate,
utilitate, divisione, nec non de variis ejus ver-
sionibus, præmittenda esse censuimus. De qua-
druplici autem ejus sensu egimus in disputatione
proæmiali ad totam Theologiam, art. 9. ad quem
locum Lectorem remittimus.

S. I.

Quid sit Scriptura Sacra.

Scriptura Sacra nomine intelligitur Scriptura,
instinctu & motione Spiritus Sancti scripta,
non modo sensum, sed etiam verba dictantis,
juxta illud 2. Petri 1. Omnis Prophetia Scriptura
propria interpretatione non fit. Non enim volun-
tate humanâ allata est aliquando prophetia, sed
Spiritu Sancto inspirati locuti sunt Sancti Dei
homines. Et 2. ad Timoth. 3. Omnis Scriptura
divinitus inspirata, utilis est ad docendum. Ur-
de per hoc differt Scriptura Sacra, à definitioni-
bus Conciliorum, vel Summorum Pontificum,
quod ista dictantur quidem à Spiritu Sancto
quoad sensum, quando sunt definitiones de re-
bus fidei, non tamen quoad verba; Scriptura ve-
rò Sacra, quoad utrumque, à Spiritu Sancto di-
ctata est. Quare frequenter legimus in Scriptura,
Prophetas testari Dominum fuisse ad illos locu-
tum: Isaiæ 5. Hæc dicit Dominus exercituum:
Jonæ 1. Factum est verbum Domini ad Ionam,
& Jeremiæ 36. interrogantibus primatibus He-
bræorum, quomodo ex Jeremiæ ore Baruch de-
scripsisset sermones illos, respondit: Ex ore suo
loquebatur quasi legens ad me omnes sermones
istos